

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BEGINSELEN

DER

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER

VOOR

SCHOOLGEBRUIK,

DOOR

G. KUIJPER HZ.,

Luit.-Ingénieur bij de Koninklijke Militaire Akademie.

BREDA;
BIJ BROESE & COMP.
1844.

PB

224

806

P.B. 224

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER.

Geen exemplaar wordt voor echt erkend, ten zij geteekend

R

BEGINSELEN

DER

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER

VOOR

SCHOOLGEBRUIK,

DOOR

G. KUIJPER HZ.,

Luit.-Ingenieur bij de Koninklijke Militaire Akademie.

BREDA;
BIJ BROESE & COMP.
1844.

Digitized by Google

In 1842 werd mij door het bestuur der Koninklijke Militaire Akademie de vervaardiging eener geschikte handleiding voor het onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde opgedragen. Deze arbeid zag weinige maanden geleden het licht (*), en mogt den ongezochten bijval van menig deskundige verwerven. Zooveel mogelijk in overeenstemming gebracht met de vorderingen, welke de beoefening onzer taal in de laatste dertig jaren heeft doen maken, werd door velen het eerste gedeelte of de Spraakleer aangemerkt als eene gepaste schrede ter gemoet koming in eene bestaande behoefte bij lager en middelbaar onderwijs. Spoedig toch werd ik aangezocht, met voorbijgang der gedeelten over den Stijl en over de Geschiedenis der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, uit mijne beginselen der Spraakleer eene beknopte handleiding voor schoolgebruik samen te stellen. Hieraan voldeed ik te eerder, omdat alzoo het vooruitzicht geopend werd, dat het onderwijs op de Akademie zelve, als uitbreiding van het geleerde op de scholen, in het vervolg én voor de kadets én voor voor den onderwijzer eene altijd wenschelijke verlichting zou kunnen ondergaan. Ik heb echter begrepen in deze beknoptere handleiding eene geslachtlijst dier veel gebruikelijke woorden te moeten inlasschen, waarop de regels voor de geslachten of niet of moeijelijk door den leerling kunnen worden toegepast. Bepaalde ik mij in het Akademisch leerboek tot de hoofdregels voor de geslachten, daar het Zakwoordenboekje van D. W. BOSCH ten dien aanzien hoogst doel-

(*) Onder den titel: *Handleiding tot de beoefening der Nederlandsche Taal en Letterkunde, voor de Kadetten van alle wapenen*, door G. KUIJPER HZ., Luitenant-Ingénieur. Te Breda, ter Drukkerij van BROESE EN COMP., roor rekening van de Koninklijke Militaire Akademie, 1844. — 480 Bladz:n. Prijs f 4.—

matig is, tot tijd en wijle de grondslagen voor het geslacht van elk woord als die voor de spelling tot rijpheid zullen zijn gebracht; voor den meer jeugdigen leerling heeft zoodanig volledig woordenboek de veronachtzaming van de toetsing der opgegeven regels ten gevolge, en kan hij ook later zelfs in de meest gewone omstandigheden niet buiten zoodanig hulpmiddel. Vindt hij in nevensgaande lijst het gezochte woord niet, dan moet hij de gegeven regels er op toepassen, en prent ze alzoo langzamerhand voor altijd in zijn geheugen.

Voor hen, die meer bepaaldelijk het onderwijs hier te lande gade slaan, blijft het steeds een grievend schouwspel te zien, hoe gebrekkig ten aanzien hunner moedertaal de kennis der meeste jongelieden is, welke der middelbare scholen vaarwel zeggen. De regels voor de spelling, uitspraak, geslachten, verbuiging en vervoeging worden meerendeels schroomlijk veronachtzaamd, en aan woordvoeging en zinscheiding is dikwerf ter naauwernood gedacht. Mogt deze handleiding dan ook slechts eenigzins bijdragen tot doelmatiger beoefening onzer zoo schoone moedertaal, het oogmerk der uitgave zal ten minsten niet geheel gemist wezen.

20 Sept. 1844.

K.

INHOUD.

INLEIDING.	Blz.	1.
EERSTE HOOFDSTUK.		
Over uitspraak en spelling.	»	3.
Over de klinkers.	»	4.
Over de medeklinkers.	»	13.
Over lettergrepen en woorden.	»	21.
TWEEDE HOOFDSTUK.		
Over de ontleding der volzinnen.	»	25.
DERDE HOOFDSTUK.		
Over woordgronding.	»	30.
Over de soortverdeling der woorden.	»	30.
Over de zelfstandige naamwoorden.	»	31.
<i>a.</i> Over de geslachten.	»	32.
<i>b.</i> Over de getallen.	»	67.
<i>c.</i> Over de naamvallen.	»	69.
Over de lidwoorden.	»	71.
Over de bijvoegelijke naamwoorden.	»	71.
Over de verbuiging.	»	75.
Over de voornaamwoorden.	»	78.
<i>a.</i> Persoonlijke.	»	79.
<i>b.</i> Bijvoegelijke.	»	80.
Over de werkwoorden.	»	85.
<i>a.</i> Verdeling naar hunnen aard.	»	85.
<i>b.</i> » naar de wijze hunner vervoeging.	»	88.
Over de vervoeging der werkwoorden.	»	95.
<i>a.</i> Over de wijzen.	»	95.
<i>b.</i> Over de tijden.	»	96.
<i>c.</i> Over de personen.	»	97.
<i>d.</i> Over de vervoeging der hulpwoorden.	»	97.
<i>e.</i> Algemeene regels der vervoeging.	»	102.

I N H O U D.

Over de deelwoorden.	Blz. 109.
Over de bijwoorden.	» 109.
Over de voorzetsels.	» 111.
Over de voegwoorden.	» 112.
Over de tusschenwerpsels.	» 113.

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de woordvoeging.	» 114.
Over de verbinding van enkele woorden.	» 114.
Over de orde, waarin de woorden in eene rede op elk- ander volgen.	» 127.
Over de juiste samenstelling der volzinnen.	» 132.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over de zinscheiding.	» 136.
Over de schei- en zintekens.	» 136.
Over de hoofdletters.	» 143.
Over de woordsnijding.	» 144.
OPSTELLEN ter verbetering.	» 145.
AANHANGSEL over de uitspraak van eigennamen.	» 158.

In de woordenlijst van Bladz. 36 en volgg. te voegen :

Bazar, M.	Ministerie, O.	Tunnel, M.
Folio, V.	Museum, O.	Waggon, M.
	Odeon, O.	

BEGINSELEN

DER

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER.

INLEIDING.

§ 1. De mensch drukt zijne gewaarwordingen uit door teekens, welke *voelbaar*, *zichtbaar* of *hoorbaar* zijn.

§ 2. Dienen deze teekens voor het gevoel of gezicht, dan geschiedt de uitdrukking door *aanraking* of *gebaren*; dienen zij voor het oor, dan noemt men hen *geluiden*.

§ 3. Eene regelmatige uitdrukking onzer gewaarwordingen door geluiden wordt *GELUID-TAAL* of *SPRAAK*, of ook wel eenvoudig *TAAI* geheeten.

§ 4. De natuurlijke geluiden, waardoor wij onze gewaarwordingen regelmatig uitdrukken, komen uit de borst door den strot voort, en worden in den mond door de beweging, meestal spanning, van sommige deelen gewijzigd.

§ 5. De deelen, waardoor die wijziging geschiedt, noemt men *spraakdeelen*. Zij zijn: de strot, het verhemelte, de tanden, de tong en de lippen. Bij de uiting van het woord *spraak* komen al deze spraakdeelen in werking.

§ 6. De een stuit, steunt, klemt, spant of blaast echter met eene andere stip van zijne tong, tanden, verhemelte, strot of lippen dan de ander: van hier de verschillende uitspraken der volkeren en der bijzondere personen.

§ 7. De menschen, welke, bij eene gemeenschappelijke afstamming, hunne gewaarwordingen door eenerlei geluiden en op eenerlei wijze uitdrukken, worden een volk of eene natie genoemd, en hunne taal heet in betrekking tot hen *moedertaal*.

§ 8. Luchtstreek, levenswijze, gesteldheid van den grond, bezigheid der inwoners, en vele andere plaatselijke en toevallige omstandigheden zijn dikwerf, zelfs in de gewesten van een land, verschillend, en oefenen eenen aanmerkelijken invloed op de taal uit. Hierdoor heeft bij een en hetzelfde volk nog eene aanmerkelijke verscheidenheid in de spraak plaats, waardoor de verschillende tongvalen ontstaan, welke bij iedere natie worden opgemerkt. Bij de *Nederlandsche* spraakleer wordt de *Hollandsche* tongval ten grondslag genomen.

§ 9. Daar iedere taal uit woorden is samengesteld, zoo bepaalt de spraakleer zich tot twee hoofdzaken, namentlijk tot de woorden afzonderlijk beschouwd en tot hunne samenvoeging. De eerste bestaat derhalve in de rechte keus der teekens, waardoor een woord wordt afgebeeld; de andere in de rechte keus der woorden en in hunne juiste plaatsing, om daarmede eenige gedachte behoorlijk uit te drukken.

§ 10. Het eerste van deze twee hoofddeelen der spraakleer noemen wij *leer der spelling*, waardoor de wetenschap verstaan wordt, om eene taal en hare enkele klanken, welke bij het spreken gehoord worden, met de ingevoerde schriftteekenen wel en regelmatig te schrijven: — onafscheidelijk hiervan is de kennis van de juiste uitspraak der woorden, waarvan de regels te gelijk met die der spelling dienen gegeven te worden.

§ 11. Bij het tweede hoofddeel eener spraakleer komt het eerst in aanmerking de kennis van den aard, de eigenschappen (waaronder voornamentlijk de veranderingen, voor welke zij vatbaar zijn), de afleiding en de beteekenis der woorden: deze afdeeling noemen wij *leer der woordgronding*.

§ 12. Vervolgens is de kennis der regelen noodig, waarnaar wij de woorden der taal moeten rangschikken en wijzigen, om overeenkomstig den aard der taal onze gedachten uit te drukken: deze afdeeling noemen wij *leer der woordvoeging*.

§ 13. Om eindelijk, bij de samenvoeging en rangschikking der woorden tot volzinnen, deze zoo wel als hunne deelen behoorlijk te kunnen onderscheiden, en de verschillende wijzen van uiting der woorden aan te duiden, bedient men zich van zekere teekens, waarvan het gebruik door de *leer der zinscheiding* wordt aangewezen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over uitspraak en spelling.

§ 14. Wanneer wij schrijven, hebben wij ten oogmerk, om de hoorbare geluiden, waardoor wij onze gewaarwordingen uitdrukken, voor het oog aanschouwelijk te maken. Hieruit volgt dat wij in ons schrijven slechts die klanken voorstellen moeten, welke in de uitspraak gehoord worden. De uitspraak is echter zelden, zelfs bij het beschaafde gedeelte eens volks, geheel zuiver en bepaald; daarom moet men hierbij tevens acht geven op de *afleiding*, het *spraakgebruik* en de *welwidendheid*.

§ 15. Wij hebben opgemerkt dat de spraak uit geluiden bestaat; — deze, voortgebracht en gewijzigd door de spraakdeelen, worden, voor zoo ver zij eenen niet samengestelden klank vormen, *letters* genoemd, wier eigenaardige afbeeldingen voor het schriftgebruik, of eigenlijk *letterteekenen*, gewoonlijk insgelijks den naam van *letters* dragen.

§ 16. Gemeenlijk brengt men het getal van letterteekenen in onze taal tot zes en twintig, als: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z*, schoon wij tot het schrijven van echt Nederlandsche woorden niet meer dan twee en twintig behoeven, daar de *c, q, x* en *y* als vreemde letteren kunnen beschouwd worden. Daarentegen zoude men de dubbelledige medeklinkers *ch, dj, ng* en *nk*, wegens hunne geheel eigenaardige en van hunnen dubbelvorm onafhankelijke uitspraak (waarover later), gevoegelijk als afzonderlijke letterteekenen kunnen aanmerken, gelijk reeds gewoonlijk met den eersten gedaan wordt: — in de uitheemsche woorden heeft met de *ph* (bij ons *f*) hetzelfde plaats.

§ 17. Eenige dezer letters worden gevormd door het meer of minder openen van den mond, zonder *kennelijke* medewerking der verschillende spraakdeelen. Zij hebben allen eenen ongemengden klank, en dragen den naam van *klinkers*, omdat zij op zich zelve

eenen vollen klank geven, en zonder behulp van andere letters kunnen uitgesproken worden, of wel omdat zij hinnen klank ook aan andere letters mededeelen.

§ 18. De overige letters worden gevormd door eenig gedeelte van den mond te sluiten, of te drukken: deze noemt men *medeklinkers*, omdat zij niet zonder eenen klinker kunnen uitgesproken worden;— zij zijn het eigentlijk, welke door de verschillende spraakdeelen worden voortgebracht.

OVER DE KLINKERS.

§ 19. Daar iedere opening van den mond zonder kennelijke medewerking der verschillende spraakdeelen, zoodra zij hoorbaar wordt, eenen klinker uitmaakt, zoo volgt hieruit, dat er zoo vele klinkers kunnen wezen, als er geluid gevende openingen mogelijk zijn. Wij hebben er niet meer dan vijf (*a, e, i, o* en *u*), en behoeven er ook niet meer, om de door ons bedoelde zaken uit te drukken.

§ 20. De *a* is de natuurlijke uitgang van den keelgalm door den mond, zonder dat aan dien mond of aan de holte, welke hij maakt, iets opzettelijk ingedrongen of uitgezet wordt. 't Spreekt echter van zelf, dat deze klinkers of galmen met meer of minder kracht uitgebracht kunnen worden, en dat deze kracht deels van de krachtiger en sneller of minder hevige uitzetting des adems, deels ook van de meerdere of mindere spanning der spraakdeelen, welke haar wijzigen en bepalen, moet afhangen. Hierdoor wordt dus een zelfde klank voor schakeeringen vatbaar, welke in der daad ontelbaar zijn, maar ten aanzien van elken klinker tot drie hoofdschakeeringen kunnen gebracht worden: den *scherpen, hellen* en *doffen* klank.

§ 21. De *scherpe* klank is die, waarin de klinker in zijnen sterksten en snelsten galm wordt uitgesproken, als de *a* in: *sta, klateren, water*.

De *helle* klank is meer onbepaald of hol in de vorming, als de *a* in: *lagchen, wasschen, klank*.

De *doffe* klank is flauw, en verlaagt den klinker tot eene bijna eenvoudige uitademing, welke zich bij eenige klinkletters nauwelijks onderscheiden laat, als de middelste *a* in *almanak*, welk woord in 't geluid bijna niet van *almenak* te onderscheiden is,

en de laatste *a* in *maandag*, waarin deze *a* gansch anders uitgesproken wordt, dan waanneer dit woord *dag* op zich zelf stond.

§ 22. Zoodra de tong een weinig nader aan het verhemelte komt dan bij de *a* het geval is, ontstaat de *e*.

Deze klinker is *scherp* in de eerste lettergreep van *regen*, *leger*; *hel* in: *wel*, *met*; *dof* in de laatste lettergreep van: *kalmte*, *leger*. De uitspraak der drieërlei *e* is zelfs dikwerf in een en hetzelfde woord op te merken, bijv. in: *bedlegerig*, *legertent*.

§ 23. Nadert de tong dicht aan het verhemelte, dan gaat de *e* in *i* over.

Deze klank is *scherp* in: *titel*; *hel* in: *zich*, *pil*, *wit*; *dof* in: *overige*, *krachtiger*, *bezigen*, *regiment*.

§ 24. Om den volgende klinker uit te spreken zinkt de stem weder tot de *a*, en geeft aan den mond door de ronding der lippen eene andere gedaante, waardoor de *o* ontstaat.

Deze klinker is *scherp* in: *bode*, *bedrogen*, *koopen*, *loom*; *hel* in: *zwom*, *kolk*, *storm*; *dof* in: *rijkdom*.

§ 25. Bij de *o* valt nog aan te merken, dat zich, naarmate zij vóór of achter in den mond wordt gevormd, in de drieërlei hoofdschakeeringen van de uitspraak nog een *holle* en *volle* klank hooren laat. Deze onderscheiding gaat evenwel bij den *schERP* klank bijna geheel verloren, hoezeer vroeger meer dan nu in *komen* en *loopen* (zie § 40 en 41) hoorbaar. Bij den *hellen* klank echter gaat het *holle* van *zwom* en *schor* tot het *volle* van *dolk* en *slot* over. Bij den *doffen* klank ligt het onderscheid geheel in het meer of minder toonlooze van woord en lettergreep.

§ 26. De laagste klinker, welke door de sterkste ronding of sluiting der lippen gevormd wordt, is de *u*.

Deze klinker is *scherp* in: *stuwen*, *gruwzaam*, *buren*; *hel* in: *vullen*, *gul*, *turf*; *dof* is de *u* bij ons nooit, dan in eenige vreemde woorden, in welke zij de klemtoon niet heeft, als: *notulen*.

De *helle u* krijgt echter naar gelang van het meer of minder toonlooze van woord of lettergreep meer of min van de *doffe*.

§ 27. Er heeft derhalve bij het uitspreken der klinkers van *a* tot *u* eene genoegzaam evenredige vernauwing van den mond of ronding der lippen plaats; met dit onderscheid echter, dat bij het uitspreken van de *a*, *e* en *i* de tong telkens meer tot het verhemelte nadert, terwijl bij het uitspreken van de *o* en *u* de tong weder tot bijna denzelfden afstand van het verhemelte terugkeert, waarop zij zich bij het uitspreken van de *a* bevond.

§ 28. De klinkers brengen leven en hoorbaarheid in de woorden (bijv.: *man, men, min*), of wel het wezen van den eenen medeklinker tot den anderen over, en plaatsen deze in een voortdurend verband met elkander, terwijl de eerste medeklinker nog in het oor klinkt, wanneer de andere reeds begint uitgesproken te worden.

§ 29. Behalven het opgegeven drieërlei klankverschil in iederen klinker, bestaat er ook een onderscheid van during in elk hunner. De *scherpe* klinker, deze zij *a, e, i, o* of *u*, duurt noodzakelijk langer dan de *helle* behoeft te duren, en de *doffe* in de uitspraak duren kan.

§ 30. Het meer of minder aanhouden van denzelfden klank moest natuurlijk reeds vroeg eene verscherping of verlenging in de uitspraak doen ontstaan, welke men eertijds door medeklinkers van uitbreiding (gelijk nog bij ons die der *u* door *w*) trachtte aan te duiden; maar sedert men de klanken steeds menigvuldiger tusschen medeklinkers opsloot, heeft men allengs begonnen deze verlenging door *klinkers zelve* uit te drukken.

§ 31. Eerst strekten hiertoe de *e* en *o*, en hiervan is de, wegens het gevestigd gebruik en de meerdere verstaanbaarheid, bij voortdurend te behouden schrijfwijze overgebleven van: *air* (spreekende van *graan*), *hair* (van het *hoofd*), *meir* (van *water*), *heir* (van *leger*), *oir* (van *erfgenaam*) en *doir* (van den *dojer* van eijeren), ter onderscheiding van *aar* (samentrekking uit *ader* en naam eener rivier), *haar* (voornaamwoord), *heer* (voor *meester*), *meer* (van *veel*), *oor* (ligchaamsdeel) en *door* (voornaamwoord).

§ 32. Naderhand kwam echter de *e* als verlengingsklinker in zwang, behalven bij de *i* en *o*, waarbij, wegens de in onze taal bestaande tweeklanken *ie* en *oe*, de verdubbeling van den klinker zelve werd aangenomen. *Tegenwoordig* mag men de verlenging van den klank door *verdubbeling* van den klinker (met uitzondering der zes bovenstaande woorden) als algemeenen regel aanmerken.

§ 33. Bij het bezigen der dubbele *a* dient in de uitspraak vooral gelet te worden op de daling van den klank na de eerste *a*, daar men anders in het getroffen oor eene nagalming doet ontstaan en het zelfs in eenen staat van overspanning laat, terwijl de aard onzer taal eenen zachten overgang eischt. Vandaar dan ook dat het noodeloos verdubbelen der *a*, als in: *sta, straten, graten*, geheel te verwerpen is, aangezien de overgang van den scherpsten klinker tot den volgende medeklinker reeds door de

gebruikelijke verdeling dier woorden zelye plaats vindt. Daarenboven is de verdubbelings-*a* in onze taal niet altijd eene aanhouding van den scherpen klank der *a*, gelijk in alle met het voorzetsel *aan* samengestelde woorden bij de uitspraak steeds duidelijk moet kunnen worden gehoord. — In de woorden op *dje* uitgaande is de dubbele *a* ter aanwijzing van den scherpen klank behouden, hoezeer zulks bij de onscheidbaarheid der *dj* als onnoodig mag worden aangemerkt (zie § 78 en 373).

§ 34. Bij de verdubbeling der *e*, noodwendig altijd eene verlenging der scherpe *e*, en meestal uit eene samentrekking van twee lettergrepen ontstaan, zorgt men in de uitspraak vooral eene zekere *smijdigheid* te behouden.

§ 35. De *gewoon-scherpe* of *enkele e* gebruikt men :

1° in ongelijkvloeiende werkwoorden ; zij moge tot den wortel des woords behooren, als in : *lezen*, *treden*, *bevelen*, of wel door verandering van wortelklinker ingelijfd worden, als in : *wij loden* van *lijden*, *gelegen* van *liggen*, *gerezen* van *rijzen*.

2°. in langstaartige werkwoorden, dat is, in werkwoorden, welke twee korte lettergrepen op het einde hebben, als : *bedelen*, *rekenen*, *verdedigen*, gelijk mede in alle woorden, welke hiervan afstammen. — Van dezen regel zijn echter uitgezonderd die woorden, welke van een naamwoord met eene *scherp-smijdige e* afkomen, als : *beledigen* van *leed* ; *steenigen* van *steen*.

3°. in die woorden, waarin de *e* verkorting duldt, of tot eenen *hellen* klinker kan gemaakt worden, als in : *nevens* (*neffens*), *keten* (*ketting*); alsmede in het meervoud van die naamwoorden, welke in het enkelvoud de *helle e* hebben, als : *bevelen* van *bevel*, *gebeden* van *gebed*.

4°. in het meervoud van alle woorden, welke in het enkelvoud op *heid* uitgaan, als : *bevalligheden* van *bevalligheid*.

5°. in het meervoud van zoodanige naamwoorden, welke in het enkelvoud alleen met de dubbele *e* geschreven worden, om den scherpen klank der tusschen medeklinkers opgeslotene *e* aan te duiden, als : *week*, *weken*; *beek*, *beken*. Ditzelfde geldt ook van den eersten en derden persoon van het meervoudig getal in die werkwoorden, wier personen van het enkelvoudig getal zoodanige *verscherpings-e* aannemen, bijv. : *hij leest*, *wij lezen*. Eveneens wordt in den tegenwoordigen tijd van de aanvoegende wijze deze *verscherpings-klinker* weggelaten, bijv. : *ik beveel*, *dat ik bevele*.

6°. in die woorden, waarin de *e* in de volkstaal dikwerf met *eu* verwisseld wordt, als in: *spelen* (*speulen*), *stenen* (*steunen*).

7°. in woorden van uitheemschen oorsprong, welke bij ons den klemtoon op de *scherpe e* hebben, als: *kemel*, *lelie*, *peper*.

§ 36. De *scherp-smijdlige* of *dubbele e* moet daarentegen gebruikt worden:

1°. in die woorden, welke in eenen anderen tongval *ei*, of in het plat-Amsterdamsch *ie*, en in de meesten dier woorden, welke in het Hoogduitsch *ei* hebben, als: *bleeker*, *breeder*, *scheeve*, *steenon*, *gemeene*, *weenen*.

2°. in alle woorden, van welke de eindlettergreep des wortels, bij de vorming van meervoud, verbuiging, enz. tot *eel*, *eelen* of *eeler* verlengd wordt, als: *juweelen*, *tooneelen*, *scheeler*, *fluweelen*.

3°. in werkwoorden met den basterd-uitgang *eeren*, als: *regeeren*, *waardeeren*, gelijk mede in alle woorden, welke hiervan afstammen.

§ 37. Bij de verdubbeling der *i* heeft de misvorming van het letterteken eene opmerkelijke afwijking doen ontstaan. Onze voorouders gebruikten namentlijk de enkele *i* in lettergrepen, welke niet op eenen medeklinker stuitten, als: *hi*, *zi*, *schrijven*. In lettergrepen daarentegen, welke op eenen medeklinker stuitten en eene verscherping van den hellen klinker eischten, verdubbelden zij de *i*, en schreven *miin*, *ziin*, waarvoor wij thans *mijn* en *zijn* bezigen. Weldra begon men, het zij om de verwarring van *ii* met *u* voor te komen, het zij sieraadshalve, de tweede *i* met eenen staart te schrijven. Voorts gaf men hieraan, in navolging van de Engelsche uitspraak der *i*, eenen bijzonderen klank (*kind*, *kijnd*). Deze *ij*-klank is sedert eene verscheidenheid geworden, welke onze taal verrijkte, en dus met recht behouden wordt; maar welke ongelukkig in vele streken met den tweeklank *ei* vermengd werd, zoodat tegenwoordig ook hierin het gehoor niet meer voldoende is, om zonder bepaalde regelen eenparigheid in de spelling te bewerken (zie § 53 en 54).

§ 38. Aan den anderen kant heeft men in het schrijven de vreemde *y*, welke, van dezelfde kracht als de Grieksche *υ* gerekend wordende, steeds den scherp*i*-klank behoudt, met deze *ij* verward; iets waarvoor men zich zorgvuldig wachten moet, al is het ook dat deze verdubbelde *i* den oorspronkelijken klank bewaart, gelijk met eenige woorden van vreemde afkomst, als: *fabrijk*, *muzijk*, enz. plaats heeft.

§ 39. In vele gevallen worden de *doffe a, i, o en u*, welke onmiddellijk door eene lange lettergreep voorafgegaan of gevolgd worden, zelfs bij eene goede uitspraak, zoo flauw gehoord, dat zij van de *doffe e* moeilijk te onderscheiden zijn, als in: *testament, regiment, korporaal, notulen*, waarvan het tweede bij sommigen zelfs in *regement* is overgegaan. Deze *doffe e*-klank behoort echter hoofdzakelijk plaats te hebben bij de *i* en de *ij* (in den uitgang *lijk*); zoodat men de veel welluidender uitspraak van *vrolek, kwalek* zorgvuldig, in plaats van het platte *vroleik, kwaleik*, voor *vrolijk, kwalijk* bewaren moet. Welluidendheidshalve is het dan ook ten hoogsten aan te prijzen, om *mij, zij, gij, wij*, wanneer zij den klemtoon niet hebben, ten minsten in den dagelijkschen omgang, waarbij de woorden sneller worden uitgesproken, *me, ze, ge, we* te doen hooren. Ditzelfde kan ook bij de bezittelijke voornaamwoorden *mijn, zijn*, wanneer de klemtoon hierop niet valt, worden in acht genomen.

§ 40. De *hol-scherpe* of *enkele o* wordt gebruikt:

1°. in alle ongelijkvloeiende werkwoorden, waarin de *o* door verandering van wortelklinker is ingelijfd, als; *bedrogen* van *bedriegen*, *gebroken* van *breken*; geenszins echter in die, waarin de *o* tot den wortel van het werkwoord behoort, als: *loopen, stooten*, maar wel in de onregelmatige werkwoorden van zoodanige klankvorming; als: *komen, mogen*; — hiervan is uitgezonderd *koopen*.

2°. in die woorden, waarin de *o* in de uitspraak wel eens met *eu* verwisseld wordt, als in: *logen (leugen), wonen (weunen), koning (keuning)*.

3°. in de langstaartige werkwoorden, welke ook dikwerf *eu* hebben, als: *betoteren (beteuteren), protelen (preutelen)*. Hiervan zijn uitgezonderd: *noodigen, tooveren*.

4°. in woorden, waarin de *o* verkorting duldt, of tot den *hellen* klank gebracht kan worden, als in: *lozen (lossen), boter (botter)*; alsmede in het meervoud dier woorden, welke in het enkelvoud de *helle o* hebben, als: *geboden* van *gebod*, *loten* van *lot*.

5°. in het meervoud van zoodanige woorden, welke in het enkelvoud alleen met de dubbele *o* geschreven worden, om den scherpen klank der tusschen medeklinkers opgeslotene *o* aan te duiden, als: *broot, kroten; abrikoos, abrikozen*. Ditzelfde geldt ook voor den eersten en derden persoon van het meervoudig getal

in die werkwoorden, wier personen van het enkelvoudig getal zoodanige verscherpings-*o* aannemen, bijv.; *ik schoof*, zij *schoven*. Eveneens wordt in den tegenwoordigen en eersten betrekkelijk verleden tijd der aanvoegende wijze deze verscherpings-klinker weggelaten, bijv.: *ik boog*, dat *ik boge*; — *ik loog*, dat *ik loge*.

6°. in woorden van uitheemschen oorsprong, welke bij ons den klemtoon op de *scherpe o* ontvangen, als in: *mode*, *toren*. Hiervan zijn uitgezonderd: *kroonen*, *troonen* en *toon*en.

§ 41. De *vol-scherpe* of *dubbele o* wordt daarentegen gebruikt:

1°. in woorden van vreemde afkomst, wier oorspronkelijke tweeklank *au* in *o* verwisseld is, als in: *oor* (*auris*), *kool* (*caulis*), *klooster* (*claustrum*).

2°. in woorden, welke in het Hoogduitsch met *au* geschreven worden als: *boom* (*Baum*), *oog* (*Auge*), *loopen* (*laufen*).

3°. in vele woorden, welke in het Engelsch met *ea* geschreven worden, als: *looden* (*lead*en), *stoomende* (*steaming*), *doove* (*deaf*), *stroom*en (*streams*).

§ 42. De verlenging der *u* geschiedt nog tegenwoordig voor klinkers of aan het einde eener lettergreep door *w*, als in: *schuw*, *duwen*; of anders door verdubbeling, als in: *schuur*, *duur*, waarbij echter in de uitspraak nimmer de smeltende overgang mag worden veronachtzaamd. Wordt de *u* niet door eenigen anderen medeklinker opgesloten, zoo heeft de verdubbeling nimmer plaats als in: *schuren*, *buren*, daar de verscherping door de gebruikelijke verdeling dier woorden van zelve plaats vindt.

§ 43. Iedere enkele opening van den mond vormt, gelijk in § 19 reeds is aangemerkt, zoodra zij hoorbaar wordt, *eenen klinker*, welke altijd eenvoudig en van eenen ongemengden klank is. Wanneer derhalve de mond van de eene opening tot de andere overgaat, dan worden eigenlijk *twee* of *drie* klinkers voortgebracht, welke, schoon in ééne lettergreep bij elkander gevoegd, en onder het uitspreken samengesmolten, echter noodzakelijk eenen gemengden klank hebben. De eersten noemt men *twee-*, de laatsten *drieklanken*.

§ 44. Een tweeklank ontstaat door samenvoeging van de enkele *a*, *i*, *o* of *u* met *e*, *i* of *u*, waarbij echter valt op te merken, dat, zoowel hierin als in den drieklank, de klank afneemt, en dus een sterker klinker in een zwakkeren overgaat, en niet omgekeerd; hetgeen een natuurlijk gevolg is van de noodwendig

zwakkere spanning der borst bij elke uitademing, welke niet dadelijk door eene nieuwe inademing hersteld wordt.

§ 45. Wij hebben in onze taal de tweeklanken: *ai*, *aai*, *au*, *aau*, *eu*, *eeu*, *ei*, *ie*, *oe*, *ooi*, *ou*, *ui*, en de drieklanken: *ieu*, *oei*, *iaau*, waarin de *dubbels a*, *e* en *o* slechts ter onderscheiding van eene andere hoofdschakeering der uitspraak, en geenszins als aanduidingen van de verlenging van den scherpen klank voorkomen.

§ 46. De tweeklank *ai* bestaat uit de *helle a* en *doffe i*; behalven in het tusschenwerpsel *ai*, komt deze klank niet meer voor.

§ 47. Menigvuldiger is de tweeklank *aai*, eigenlijk de *scherpe a* gevolgd door de *doffe i*, als in: *taai*, *kaai*, *zaaijen*, *maaijen*.

§ 48. De tweeklank *au* bestaat uit de *helle a* en *doffe u*, als in *dauw*, *rabauw*. Deze komt zelden voor, maar dient in de uitspraak vooral van den volleren tweeklank *ou* onderscheiden te worden.

§ 49. De tweeklank *aau* bestaat uit de *scherpe a* met de *doffe u*, als in: *gaauw*, *laauw*, *verflaauwen*.

§ 50. De tweeklank *eu* is eigenlijk de verlengde *helle u*, als in: *deun*, *leunen*; hij komt overeen met de Hoogduitsche *ö* in: *König*.

§ 51. De tweeklank *eeu* bestaat uit de *helle e* en de *doffe u*, als in: *sneeuw*, *leeuw*.

§ 52. De tweeklank *ei* bestaat uit de *helle e* en de *doffe i*, als in *meid*, *beide*, *klein*. Het schrille van den oneigenlijken klank der *ij* moet zorgvuldig van de breeder uitspraak van den tweeklank *ei* onderscheiden worden. Om vroeger gemelde redenen zijn echter tot eenparigheid van spelling de volgende regels noodzakelijk geworden.

§ 53. De tweeklank *ei* wordt gebezigd:

1°. in gelijkvloeiende werkwoorden, als: *arbeiden*, *arbeidde*, *gearbeid*. Hiervan zijn echter uitgezonderd de werkwoorden: *gijzelen*, *kastijden*, *kwijnen*, *mijmeren*, *polijsten*, *verwijden*, *zijpelen*. Evenzoo zijn hiervan de gelijkvloeiende werkwoorden uitgezonderd, welke uit een zelfstandig naamwoord, dat met *ij* geschreven wordt, zijn samengesteld of afgeleid, als: *spijzen* van *spijs*, *bedijken* van *dijk*.

2°. in woorden, welke in het Fransch den klemtoon op *ai*, *ée* of *é* laten vallen, en in die, welke van Latijnsche woorden op *tas*

Fransch : *té*) uitgaande ontleend zijn , en bij ons in *teit* eindigen , als : *kapitein* (*capitaine*) , *liverei* (*livrée*) , *majesteit* (*majestas* , *majesté*). Hiervan is uitgezonderd *dozijn* (*douzaine*)

3°. in woorden , waarvan *eg* of *ege* in *ei* samengetrokken is , als in : *dweil* (*dwegel*) , *zeil* (*zegel*).

4°. in alle woorden op *heid* , *lei* en *stein* uitgaande , als : *standvastigheid* , *drieërlei* , *Hagestein*.

§ 54. De *ij* wordt daarentegen gebezigd :

1°. in ongelijkvloeiende werkwoorden , bij welke de bedoelde klank in den eersten betrekkelijk verleden tijd en het verleden deelwoord in *e* verandert , als in : *schrijven* , *schreef* , *geschreven*.

2°. in vele zelfstandige naamwoorden , welke eenen staat , waardigheid of werking aanduiden , en op *ij* uitgaan , als : *slavernij* , *maatschappij* , *brouwerij* , *batterij*.

3°. in woorden , welke uit andere talen ontleend zijn , en in de oorspronkelijke taal den nadruk op *i* hebben , als : *gordijn* (*cortina*) , *lijm* (*limus*) , *tijger* (*tigris*).

§ 55. De opgegeven regels gelden , even als die bij de enkele en dubbele *e* en *o* , voor alle samenstellingen en afleidingen der bedoelde woorden.

§ 56. De tweeklank *ie* is eigenlijk de verlengde *scherpe i* , als in : *dier* , *vlieg* , gelijk *ij* de *verscherpte helle i* ; — eene meerdere smijdigheid in de uitspraak van den eersten klank doet het onderscheid genoegzaam hooren.

§ 57. De tweeklank *oe* is eene verbreiding van de *doffe o* , en wordt op gelijke wijze uitgesproken als de Hoogduitsche *u* in : *thun*. Het verschil in *during* van dezen klank is echter groot , en wijzigt zich naar den opsluitenden medeklinker ; in *boer* is zij onder anderen langer dan in *koek* of *doen*.

§ 58. De tweeklank *ooi* is eene verbinding van de *scherpe o* met de *doffe i* van *bezigen* , als in : *hooi* , *gooijen* , *nooit*.

§ 59. De tweeklank *ou* heeft den klank der *helle o* met de verkort-scherpe *u* in *dubloen* , als in : *bout* , *schouder* , *houwen*.

§ 60. De tweeklank *ui* is samengesteld uit de *helle u* en de *doffe i* als in : *duit* , *schuim* , *sluijer*.

§ 61. De drieklank *ieu* is eene verbinding van den tweeklank *ie* met de verkort-scherpe *u* in *dubloen* , als in : *nieuwe* , *hieuw*.

§ 62. De drieklank *oei* is eene verbinding van den tweeklank *oe* met de *doffe i* in *bezigen* , als in *loei* , *besnoeijen*.

§ 63. De drieklank *iaau* is een verbinding van de *scherpe i* met den tweeklank *aau*. Slechts één woord bezitten wij, waarin deze drieklank voorkomt, — het klanknaboetsend *miaauw*.

OVER DE MEDEKLINKERS.

§ 64. Bij de behandeling der medeklinkers dienen wij in de eerste plaats op te merken, dat zij, als ware het tusschen de lippen, tegen de tanden, en het voorste en achterste gedeelte van het verhemelte geklemd, bij de uitspraak door behulp van klinkers of uitgeleid of uitgestooten moeten worden, gelijk bijv. de *effe*, *elle*, *emme*, enz. tot de eersten, de *be*, *de*, *ka*, *te*, enz. tot de laatsten behooren.

§ 65. Daar de mensch, behalven den mond en het verhemelte, geene andere werktuigen bezit om oorspronkelijke klanken te vormen, dan den strot, de tong, lippen en tanden, zoo verdeelt men de medeklinkers in de Nederlandsche taal in *keel-* (oneigentlijk voor *strot-*), *tong-*, *lip-* en *tandletters*, waarbij de *g*, *ch* en *k* tot de keelletters, de *d*, *t*, *l*, *n* en *r* tot de tongletters, *b*, *p*, *f*, *v*, *w* en *m* tot de lipletters, en de *s* en *z* tot de tandletters gebracht worden, terwijl de *h* en *j* meestal niet als eigentlijke medeklinkers worden aangemerkt.

§ 66. Eenige dezer medeklinkers worden *verwantschapte* genoemd, omdat zij in aard en vorming gelijk zijn, en alleen in scherppte van uitspraak verschillen. Even als bij de klinkers, kan men ook ten dezen opzichte in onze taal drie schakeeringen opmerken, schoon zij juist niet voor alle medeklinkers in gebruik geraakt of bewaard gebleven zijn.

§ 67. Als een gevolg van de innige verbinding der spraakdeelen met elkander, waardoor de meerdere spanning van het eene ook eene meerdere spanning in het andere verwekt, dient bij voorkeur gelet te worden, om daar, waar letters van niet hetzelfde spraakdeel in de uitspraak, en zulks in eene zelfde lettergreep, vereenigd worden, bij de hardere schakeering van den door het eene spraakdeel gevormden medeklinker, ook de hardere letter van het andere spraakdeel te bezigen. Hieruit vloeit noodwendig voort, dat de verwantschapte medeklinkers onderling verwisseld kunnen en moeten worden.

§ 68. De *b* en *p*; *f*, *v* en *w*; *g*, *ch* en *k*; *d* en *t*, *s* en *z* zijn als verwantschapte medeklinkers aan te merken, met wier

behandeling wij bij het geven van regels voor het gebruik der medeklinkers beginnen zullen.

§ 69. De liptletter *b* is zacht in de uitspraak, en wordt zelden als sluitletter gebezigd, daar hiertoe hare verscherping *p* beter geschikt is. Beide zijn gelijkmatige blaasletters, en verschillen alleen in kracht van drukking; terwijl bij ons de in het Hoogduitsch gebezigde versterking der *p* in *pf* niet gebruikt wordt. Als uitzonderingen op het voorgaande gelden *ambt*, *abt*, *heb-zucht* en eenige weinige dergelijke woorden, wier spelling door het algemeen gebruik gevestigd is.

§ 70. De *f*, *v* en *w* komen mede als verwantschapte liptletters, maar van ongelijkmatige blazing, in aanmerking. Van deze was de harde *f* oorspronkelijk de eenige sluitletter, schoon tegenwoordig de zachtste der drie, de *w*, ook als zoodanig, vooral bij het aanhouden van den *u*-klank, voorkomt. Bij het meervoud van woorden, wier enkelvoud op eene *f* uitgaat, alsmede in hunne afleidingen en verbuiging of vervoeging, verandert deze dan ook doorgaans in *v*, als: *brief*, *brieven*, *ik schrijf*, *wij schrijven*, *veelwijverij*, *ten hove*. Voor eenen harden medeklinker moet eene *f* gebezigd worden; onraadzaam blijft het echter op eenen zoodanigen altijd eene *f* te laten volgen, daar men alsdan noodeloos de uitspraak verscherpt: men schrijve alzoo *ontvangen*, *ontvonken*.

§ 71. In het gebruik der keelletters *g* en *k*, waarvan de laatste de veel hardere schakeering is, bestaat geenerlei zwarigheid. Men heeft echter tusschen deze beide letters eene derde keelletter (*ch*), welke zeer laag in den strot gemaakt, en bijna van uit de borst opgehaald, als verharding der *g* geldt, en waaromtrent, vooral vóór de *t*, de algemeene regel van de verwantschapte medeklinkers van toepassing moet geacht worden. Men schrijve dus: *kracht*, *macht*, *plicht*.

Slechts in één geval behoort men het gebruik van *cht* te verwerpen, te weten, in de vervoeging der werkwoorden, wier wortel op *g* uitgaat, zoodat men schrijven moet: *gij ligt*, *hij draagt*, en zulks te meer omdat hierin de *t* geacht kan worden niet onmiddellijk op de *g* te volgen, daar men oudtijds bestendig *gij ligget*, *hij draget* schreef. In woorden als *hoogte*, *lengte* dient de *g* behouden, zoowel omdat de *t* niet in dezelfde lettergreep en dus niet onmiddellijk volgt, als omdat oudtijds *hoogde*, *lengde* geschreven werd. In woorden of lettergrepen op *ch* uitgaande,

waarin, bij verlenging, de helle klank gevaar zou loopen in eenen scherpen over te gaan, moet eene *y* vóór de *ch* worden ingelascht; men schrijve dus: *lach*, *lagchen*, *ligchaam*, *loochenen*.

Alle drie de keelletters worden als sluitletters gebezigd.

§ 72. De vaste en staande stooting van de tong heeft insgelijks drie schakeeringen; bij ons echter is de *d* als zacht, en de *t* als middelbaar aangenomen, terwijl deze laatste slechts in uitheemsche en in enkele uit vreemde talen in het Nederlandsch overgegene woorden, of wel bij samentrekking, door de aanbazing *h* verhard of versterkt wordt. De *d* wordt tegenwoordig ook gebezigd als sluitletter van die woorden, welke haar in het meervoud of bij afleiding vereischen, als: *aard*, *aardig*, *stad*, *steden*; voorts bij wijze van uitzondering in: *iemand*, *niemand*, *rondom*, enz. — De *t* is de kenmerkende sluitletter voor den tweeden persoon van het enkel- en meervoud in alle tijden der werkwoorden, en voor den derden persoon in het enkelvoud des tegenwoordigen tijds der aantoonende wijze. Hiervan is echter uitgezonderd de tweede persoon in het enkelvoud der gebiedende wijze, als: *loop*, *antwoord gij*. De *dt* vereenigd wordt tot sluiting gebezigd, ter aanduiding van den tweeden persoon des tegenwoordigen tijds en van den tweeden persoon des eersten betrekkelijk verleden tijds der aantoonende wijze van die werkwoorden, welke in de onbepaalde wijze eene *d* vóór de eindverlenging *en* of als overgangs-medeklinker hebben, maar is eigenlijk eene samentrekking voor *det*, gelijk oudtijds *gij vindt*, *vondet* geschreven werd. Ook de derde persoon van het enkelvoud van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze eindigt in dit laatste geval op *dt*.

Hoezeer het toevoegsel *aard* in woorden, als: *grijsaard*, *Spanjaard*, enz. bezwaarlijk altijd van gelijke beteekenis met ons naamwoord *aard* (*inborst*) wezen kan, maar de oude vormings-uitgang *er* of *aar* waarschijnlijk later door eene *t* versterkt werd, zoo heeft echter het algemeen gebruik bij zoodanige woorden het bezigen der *d* gewettigd; vooral daar in het meervoud zoewel *Spanjaards* als *Spanjaarden*, enz. voorkomt, en van *vuilaard*, *bastaard*, enz. *vuilaardig*, *bastaardij*, enz. worden afgeleid.

Verder schrijve men *thans*, *althans* en *nogtans*.

§ 73. De sissende stooting der tong, waardoor de tandletters ontstaan, heeft mede bij ons drie schakeeringen in de uitspraak, schoon oudtijds anders dan tegenwoordig. Thans is bij ons de

z (*zedde*) als *zacht*, de *s* als middelbaar, en de *sch* als hard aangenomen. Hiervan kunnen alleen de beide laatsten als sluitletters gebezigd worden, terwijl met de *z* en *s* hetzelfde als met de *f* en *v*, in het meervoud, bij verbuiging, vervoeging of afleiding in acht genomen worden moet, bijv.: *huis*, *huizen*, *ten huize*, *huizing*, *ik verhuis*, *wij verhuizen*.

Uit hoofde van de gevestigde uitspraak dient men steeds *samen*, *samenstellen*, *te samen*, enz. te schrijven, schoon dezelfde uitspraak het bezigen van *zamelen*, *verzameling*, *gezamenlijk*, enz. wettigt. De uitgang *sel*, gevoegd achter den wortel van werkwoorden, als in: *baksel*, *blaauwsel*, *zaagsel*, enz., moet altijd met ééne *s* geschreven worden. De bijwoorden zijn door het bezigen der *s* als eindletter van de nagenoeg eensluitende bijvoegelijke naamwoorden, welke met *sch* geschreven worden, te onderscheiden.

Bij de uitspraak der *sch* dient er echter vooral op gelet te worden, dat de toegevoegde *che*-klank alleen ter versterking der *s* dient, en dus geenszins in al zijne hardheid mag gehoord worden; *heuschheid*, *menschen* moeten dus meer als *heussheid*, *menssen* worden uitgesproken: alleen wanneer de *sch* door een scherpe of helle *e* of door eenigen anderen klinker wordt gevolgd, als in: *scheren*, *schelmsch*, *schaap*, *schip*, wordt de *che*-klank met eenigen nadruk vereischt.

Omtrent de *s* dient nog te worden opgemerkt, dat zij in de woorden *prijsselijk*, *huisselijk*, enz. met recht verdubbeld wordt, daar anders de uitspraak allengs in *prij-selijk*, *hui-selijk* zoude kunnen ontaarden. Ook in de woorden op *sch* uitgaande, waarin, bij verlenging, de helle klank der eindlettergreep gevaar zou loopen in eenen scherp over te gaan, moet eene *s* worden ingelascht, bijv.: *visch*, *visschen*; *bosch*, *bosschaadje*.

§ 74. Bij de lipletter *m* valt als volstrekke klank, zonder verscherping of verzachting, weinig aan te merken, dan dat zij bij ons niet met de lippen alleen, maar meer binnen in den mond gemaakt wordt.

§ 75. Bij de zuivere tongletters *l* en *r* is de werking door lossen slag of rateling geheel vrij, weshalve men dan ook nimmer bij de uitspraak der *r* de keel moet te baat nemen, maar steeds het onbehagelijke *brouwen* vermijden.

Omtrent de verdubbeling der *l* in het midden der woorden

valt aan te merken dat de *uitgang* *LING* (eenen persoon aan duidende) wel degelijk in onze taal bestaat, en dus de spelling van *hemelling* evenmin te verwerpen is als die van *middellijk*, *adellijk*, waarin de *uitgang* *lijk* één is met den wortel van het werkwoord *gelijken*.

§ 76. Eenige moeilijkheid bestaat er omtrent de uitspraak der *n*, welke eerst dan geheel zuiver is, wanneer zij met het midden der tong tegen het ware steunpunt van het verhemelte gevormd wordt; maar bij welke door de samenwerking der keel eene klemming ontstaat, die den samengestelden *eng-* en *enk-*klank hooren doet. Even als bij de *ch* zijn dan ook de dubbeltoekens *ng* en *nk* meermalen, doch verkeerdelijk, als eene samenvoeging van de *n* met de *g* of *k* beschouwd, en heeft men zich somwijlen er zelfs op toegelegd, om elk dezer letters afzonderlijk te doen hooren, bijv. in: *zingen*. Deze onnatuurlijke stootende verharding onzer moedertaal dient met kracht te worden tegengegaan. De onderlinge verwisseling der *eng-* en *enk-*klank is alleen uit eene sterkere samenwerking der keel door meerdere schaving in de uitspraak ontstaan, en heeft slechts in enkele woorden plaats, waarbij het spraakgebruik het bezigen der *k* in schrift gewettigd heeft. Deze zijn: *sprinkhaan*, *koninklijk* en eenige bijvoegelijke naamwoorden op *lijk*, waarin de doffe *e* voorkomt, als: *aanvankelijk*, *oorspronkelijk*. In *sprenkelen*, *jonker* had reeds sedert lang het eenparig spraakgebruik de schrijfwijze gevestigd.

Eene tweede moeilijkheid bij de uitspraak der *n* doet zich op, wanneer zij na de doffe *e* als sluitletter gebezigd wordt. Velen toch bejveren zich om met verscherping van den doffen *e*-klank de *n* duidelijk te doen hooren, zonder in aanmerking te nemen, dat, begint het volgend woord met eene *b*, *d*, *f*, *g*, *k*, *m*, *p*, *r*, *s*, *t*, *v*, *w* en *x*, deze *n* vrij stram van de tong wil. In andere gevallen, bijv. vóór eene merkbare rust, vóór de *h*, vóór de klinkers, enz. moet men haar altijd, maar vooral zonder verscherping der voorafgaande doffe *e*, laten hooren.

§ 77. De *h*, schoon onder de medeklinkers opgenoemd, is bij ons eigenlijk niets dan eene verstijving des gorgels in het uitspreken, welke den galm niet vloeijen, maar (door het hijgen tot opening der borst) zwellen doet; zij moet dus slechts als een bloote ademtocht voor het begin van eenen klinker worden aangemerkt.

§ 78. De *j* is niet anders dan de klinker *i*, welk aan het begin der lettergreep vóór eenen klinker geplaatst de eigenschap van eenen medeklinker aanneemt.

De *j* komt echter in onze taal nog op eene bijzondere wijze met de *d* als samengesteld letterteeken voor, en dient alsdan gelijk de Fransche *g* in *bocage* te worden uitgesproken, als in: *plantaadje*, *bosschaadje*, *paadje*. Geheel ten onrechte heeft men somwijlen ieder deze letters afzonderlijk willen uitspreken, daar juist door gemis aan een afzonderlijk letterteeken voor eene verzachte *sj* dit dubbelteeken is ingevoerd, en de scheiding der *d* en *j* eene stootende verharding der uitspraak te weeg brengt.

§ 79. De vreemde medeklinkers *c*, *q* en *x* komen eigenlijk alleen in uitheemsche woorden voor, ofschoon ook vele dier woorden, welke door verloop van tijden in onze taal zijn opgenomen, voortdurend met dezelfde letters dienen geschreven te worden, wil men de juiste uitspraak behouden. De *c* heeft tweederlei klank: vóór de *a*, *o* en *u* verkrijgt zij dien van *k*, als in: *Cato*, *Cork*, *Cuba*; voor de *e* en *i* nagenoeg dien der *s*, doch eenigzins scherper, als in: *Ceres*, *Cicero*, *citroen*. — De *q*, welke steeds door eene *u* gevolgd wordt, heeft men dikwijls ten onrechte vervangen door eene *k* met achtergevoegde *w*, daar de smijdigheid der uitspraak alsdan bijna geheel verloren gaat. Het langdurig gebruik heeft echter in vele woorden de spelling met *kw* gewettigd, als in: *kwijten*, *kwartiermeester*, welke tegenwoordig als geheel *Nederlandsch* mogen aangemerkt worden; afkeuring verdient het evenwel, zoodanige woorden, welke wel het burgerrecht verkregen hebben, maar niet als geheel *Nederlandsch* kunnen beschouwd worden, gelijk: *quitantie*, *qualiteit*, met *kw* te schrijven. Eigennamen als: *Quintus*, *Quirinus*, *Quintilianus* zijn nog door niemand anders geschreven en moeten zulks nimmer worden. — De *x* heeft nagenoeg dezelfde uitspraak als de *ks*, doch zweemt aan het einde der woorden eenigzins naar de zachtere *gs*. Zij komt bij ons alleen in vreemde woorden, en wel eigennamen, voor, als in: *Xerxes*, *Xenophon*, *Styx*, *Demonax*.

§ 80. Behalven deze letterteekens heeft men nog het samengestelde teeken *ph*, dat meestal met de min smijdige *f* bij ons verwisseld wordt, maar in vreemde woorden, als: *Philippus*, *Phaedrus*, *Phrygië*, *Phocion* beter behouden blijft. — Ook in de *th*, welke insgelijks alleen in vreemde woorden of door samen-

trekking voorkomt, dient men de blazing van de *h* eenigzins duidelijk te doen hooren, als in: *Theodorus, isotherm, thans*.

§ 81. Door de spelling heeft men insgelijks eenige gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende, woorden getracht te onderscheiden; diensvolgens schrijve men *hart* (ligchaamsdeel) en *hert* (een dier), *nog* (hovendien) en *noch* (en niet), *doch* (maar) en *dog* (een hond), 't geen evenzeer door het gebruik als door de uitspraak gewetigd wordt.

§ 82. De verkleinwoordjes worden meerendeels gevormd door achtervoeging van *je*: om de welluidendheid schrijft men echter nog tegenwoordig *tje* achter *l*, *n*, *r* en *w*, en achter de tweeklanken, als in: *schoteltje, pannetje, kamertje, vrouwtje, koetje*, en *pje* achter *m*, als in: *bloempje, boompje*. Eenige woorden van ééne lettergreep of waarvan de laatste lettergreep slechts éenen klinker heeft, uitgaande op *b*, *l*, *m* en *n*, en in het meervoud den laatsten medeklinker verdubbende, worden verlengd, als: *schub, schubbetje; pil, pilletje; lam, lammetje; vriendin, vriendinetje*. Men vindt ook enkele verkleiningswoorden, waarin door verdubbeling van wortelklinker de helle klank door den scherpven vervangen wordt, als in: *vat, vaatje; lot, lootje*: hiervoor zijn echter de regels voor de vorming van het meervoud der naamwoorden (zie § 141) een voldoende gids.

§ 83. Men schrijve: *wezentlijk, mijnentwil, allenthalve*, enz.; doch houde hierbij in het oog dat de *e* in *ent* in de uitspraak *dof* moet blijven, en niet *hel* gemaakt worden, gelijk met *ordentlijk* meestal het geval is.

§ 84. Omtrent het inlasschen eener *d* ter versterking der uitspraak van de medeklinkers *l*, *n*, *r* in: *felder, schoonder, klaarder*, of ter vermijding van eenen stootenden samenloop van klinkers, als in: *tweederlei*, doet men best, even als met de inlassching of uitlating der *e* voor *lijk* en *loos*, als in: *menschlijk, behaaglijk, belangloos*, naar vereisch der omstandigheden te handelen, daar men hierbij vooral dient te letten op de meerdere of mindere snelheid of waardigheid in den gang zijner gedachten. Wordt de uitgang *lijk* of *loos* door eene *r* voorafgegaan, of bevindt zich vóór die uitgangen eene *n*, volgende op eenen tweeklank of op eenen verdubbelden klinker, dan verdient de weglating der *e* onder alle omstandigheden aanprijzing, bijv.: *heerlijk, weerloos, aanzienlijk, toonloos*. Evenzoo schrijve men steeds *vergeeflijk, verkieslijk, geneeslijk*.

§ 83. Ten laatsten blijft ons nog over het een en ander in het midden te brengen ten opzichte van de spelling dier woorden, welke uit andere talen ontleend zijn. Hierbij komen drie soorten van woorden voor: tot de eerste behooren die, welke hoezeer van uitheemschen oorsprong, nochtans door langdurig gebruik der Nederlandsche taal zijn ingelijfd, bijv.: *klooster*, *predikant*, *tafel*, *kerker*. Deze schrijve men steeds overeenkomstig de spelling van zuiver *Nederlandsche* woorden, zonder uitheemsche letterteekenen. Tot de tweede soort brengt men die woorden, welke insgelijks uit andere talen overgenomen, nog niet als geheel *Nederlandsch* beschouwd worden, en waarbij het gebruik van het een of ander uitheemsch (of met eene vreemde uitspraak gebezigd inheemsch) letterteeken bij voortdoring gevorderd wordt, als in *cement*, *cijfer*, *oceaan*, *cirkel*, *genie*, *officier*, *scepter*, *cylinder*. De derde soort wordt door de eigentlijk gezegde vreemde woorden gevormd, welke weder in basterdwoorden en vreemde eigennamen te onderscheiden zijn. Over de eersten, welke in eene taal, zóó rijk in juistpassende woorden als de *Nederlandsche*, uiterst spaarzaam moeten gebezigd worden, zij slechts met een woord gezegd, dat men hen, alleen met verandering van den uitgang, hunnen oorspronkelijken vorm moet laten behouden, als: *justitie*, *executie*, *exempel*. Ten aanzien van vreemde eigennamen geldt in het algemeen de regel, dat hierin zoo nabij mogelijk de oorspronkelijke spelling moet bewaard blijven, terwijl alleen de uitgang eenige verandering kan ondergaan, als: *Agesilaus*, *Delphi*, *Helikon*, *Kodrus*, *Korinthe*, *Rhodus*, *Phaëton*. Vele eigennamen, vooral *Grieksche*, zijn ons echter het eerst door *Latijnsche* schrijvers bekend geworden, en het gemis der *k* in hun taaleigen heeft, met verandering van den klank voor de *e*, *i* en *y*, hiervoor ook bij ons de *c* in zwang doen komen, zoodat wij schrijven: *Cyprus*, *Cykloop*, *Circe* met eene *c* in plaats van met de oorspronkelijke *k*. Eenige schrijvers hebben voorgesteld, om de ons vreemde *ae* en *oe* (de *Hoogduitsche*) *ä* en *ö* alleen door *e* uit te drukken, als: *Cesar*, *Phebus*; maar hierdoor gaat de eigenaardige uitspraak geheel verloren, en wordt de gelegenheid tot nieuwe afwijkingen opengesteld. Daarenboven laten zich de vreemde eigennamen genoegzaam onderscheiden, om geene verwarring te vreezen, en men schrijve dus steeds: *Aegypte*, *Caesar*, *Phoebus*, *Judaea*, *Galilaea*. — Te verwerpen eindelijk is het gebruik *f* en *x* voor de *ph* en *s* in vreemde

eigennamen , daar de uitspraak , hoe weinig ook in den beginne , op den duur altijd eenige verandering ondergaat. Alleen omtrent de *z* heeft het gevestigd gebruik in: *Azië* , *Jesus* , *Mozes* eene uitzondering gemaakt , schoon de *s* hierin steeds de voorkeur blijft verdienen. Bij *Romeinsche* eigennamen is deze verwisseling echter nimmer te dulden , daar de *z* der Latijnsche taal geheel vreemd is. — Enkele vreemde eigennamen zijn evenwel door het gebruik geheel *Nederlandsch* geworden , als : *Jozef* , en deze moeten , wanneer zij als zoodanig voorkomen , ook dienovereenkomstig geschreven worden.

OVER LETTERGREPEN EN WOORDEN.

§ 86. Uit de samenvoeging der enkele letters ontstaan *lettergrepen* en *woorden*. Eene lettergreep is een verstaanbare klank , welke met eene enkele opening of sluiting van den mond uitgesproken wordt ; schoon het getal der letteren , welke tot eene lettergreep behooren , derhalve onbepaald is , kan zij echter niet meer letteren bevatten , dan men met ééne opening of sluiting van den mond kan voortbrengen.

§ 87. Eene lettergreep kan of uit eene enkele letter bestaan , welke echter een kliuker wezen moet (*a-del*) ; of uit eenen klinker en medeklinker (*ga*) ; of uit verscheidene medeklinkers , welke eenen of meer gemeenschappelijke klinkers hebben (*ding* , *loeit*).

§ 88. Uit lettergrepen ontstaan woorden. Een *woord* is eene verstaanbare uitdrukking van eenig denkbeeld , welke in eene ademhaling uitgesproken wordt. Het bevat zoo vele lettergrepen als tot voortbrenging openingen van den mond vereischt worden , als : *af* , *gaven* , *verontwaardiging*. Een woord , hetwelk slechts uit ééne lettergreep bestaat , heet *eenlettergrepig* ; uit twee of meer , *veellettergrepig*. De meeste der eenlettergrepige woorden zijn *wortelwoorden* , hoezeer sommige ook uit samentrekking ontstaan , als : *ambt* uit *ambacht*.

§ 89. De *Afleiding* onderzoekt op welk eene wijze uit enkele letteren woorden ontstaan en gevormd zijn ; zij is echter niet in ons bestek begrepen , en wij bepalen ons ten dezen opzichte tot de algemeene opmerking , dat de woorden niet op eenmaal ontstaan zijn , maar dat het eene woord uit het andere is gevormd geworden. Een oorspronkelijk woord , of zulk een , hetwelk niet uit een

ander ontstaan is, maar wel een ander kan voortbrengen, heet *stamwoord* (*berg, man*); en zulk een, hetwelk door middel van voor- of achtervoegsels uit zoodanig naamwoord gevormd is, wordt een *afgeleid* woord genoemd (*gebergte, vrouwelijk*).

§ 90. De verdeling der woorden in lettergrepen moet in de uitspraak niet als zoodanig worden overgebracht; eene lettergreep staat niet op zich zelve, maar is in de uitspraak met de volgende vereenigd, en het is de medeklinker tusschen de twee klinkers, waarin, schoon hij bepaaldelijk tot eene van beide lettergrepen behoort, die vereeniging plaats heeft. Men moet dus dien tusschenmedeklinker, het zij enkelvoudig, het zij samengesteld, in het uitspreken met beide die klinkers verbinden, zoodat men zelfs bij verdubbeling van den medeklinker wel den overgang, maar niet twee zelfde medeklinkers mag doen hooren (*moeten, lommer, hebben*).

§ 91. De woorden zijn *eenvoudig* of *samengesteld*. Een eenvoudig woord is zulk een, welks deelen niet uit woorden bestaan, en hetwelk derhalve niet hierin kan worden opgelost (*groot, veld, stedeling*). Een woord wordt samengesteld geheeten, in zoo ver het uit twee of meer woorden gevormd is (*grootmeester, veldheer*).

§ 92. De samenstelling geschiedt voornamentlijk met oogmerk, om de beteekenis van een woord nader te bepalen, en die oorspronkelijke beteekenis en nadere bepaling daardoor tot één denkbeeld te vereenigen. Het nader bepalende gedeelte staat altijd vooraan; iets dat zorgvuldig dient in het oog gehouden te worden, daar bij verplaatsing der samenstellende woorden eene gansch andere beteekenis ontstaat (bijv.: *werkhuis* en *huiswerk, huisraad* en *raadhuis, duivenhok* en *hokduiven, vruchtboom* en *boomvrucht*).

§ 93. De uit twee deelen samengestelde woorden zijn de meest gewone; er zijn echter genoeg, welke uit drie woorden bestaan, als: *aartsbooswicht, zeevischmarkt*. Verder moet men de samenstelling niet uitstrekken, en de opeenstapeling van aan elkander gehechte woorden liefst door omschrijving voorkomen, bijv.: voor *erfstadhouderambt* het *ambt van erfstadhouder* bezigen. Ook moet men bij het samenstellen der woorden vooral de welluidendheid in het oog houden.

§ 94. De soorten van samenstelling zijn veelvuldig, bijv.:

1°. twee of meer zelfstandige naamwoorden, als: *veldmaarschalk*.

2°. een zelfstandig naamwoord en een bijvoegelijk naamwoord, als: *ijskoud*, *hoogmoed*, *geenszins*.

3°. twee bijvoegelijke naamwoorden, als: *veelkleurig*, *driejarig*.

4°. een voornaamwoord en een zelfstandig naamwoord, als: *zelfstrijd*, *zelfmoord*.

5°. een werkwoord en een zelfstandig naamwoord, als: *draagband*, *schrijftafel*, *spreekbuis*.

6°. een werkwoord en een bijvoegelijk naamwoord, als: *gedenkwaardig*.

7°. twee bijwoorden, als: *nimmermeer*.

8°. een bijwoord en deelwoord, als: *hoogdravend*, *eensluitend*.

9°. een bijwoord en zelfstandig naamwoord, als: *welvaart*, *eerstdaags*.

10°. een scheidbaar voorzetsel en een zelfstandig of bijvoegelijk naamwoord, als: *bijstand*, *buitenlandsch*.

11°. een onafscheidbaar voorzetsel en een naamwoord, als: *antwoord*, *ontevreden*, *ongenaakbaar*.

§ 95. Het nader bepaalde woord blijft in alle gevallen onveranderd; dikwerf ook het nader bepalende, als: *torenspits*, *maanlicht*. Sommige samengestelde woorden ontvangen evenwel achter het nader bepalende gedeelte eene *s* of *e* als: *gerechtshof*, *paardekop*, *harteleed*, *hartstocht*. Eenige hebben het nader bepalende woord in het enkelvoud, schoon daarmede altijd meer dan een bedoeld wordt (*broodbakker*, *appelboom*); — anderen in het meervoud (*oogenblik*, *heldenmoed*).

§ 96. Het is in het schrijven geenszins onverschillig, of een woord als samengesteld of als niet samengesteld beschouwd wordt.

Verkeerdelijk hecht men dikwerf een werkwoord met zijn bijwoord aaneen; men schrijve derhalve van elkander gescheiden: *te binnen brengen*, *vol gieten*; ook dient men het woordje *te* als buiten het werkwoord, en dus geene samenstelling duldend, aan te merken in bewoordingen als: *aan te nemen*, *af te schrikken*.

§ 97. Twee door *en* verbonden woorden worden mede van elkander gescheiden, omdat het koppelwoord *en* de samenstelling tot één denkbeeld uitsluit, bijv.: *een en twintig*; en dit heeft zelfs dan plaats, wanneer die woorden als bijvoegelijke of zelfstandige naamwoorden voorkomen, als: *de twee zes en dertig ponders*. Evenzoo worden van elkander gescheiden: *berg op*, *berg af*, *op en neder*, *een arm of hand vol*, enz.

§ 98. Aaneen schrijft men het woordje *van* met het daartoe behoorend woord, wanneer dit laatste voorafgaat, als: *waarvan*, *daarvan*; zoo is het met alle dusdanige voorzetselen, als: *hiertoe*, *hierom*, *daarin*. Men schrijve ook: *deswegens*, *weshalve*, *diervoege*, maar tevens *in dier* of *dezer voege*.

§ 99. De moeilijkheid echter tot het geven van bepaalde regels ten dezen opzichte doet vele twijfelachtige gevallen voorkomen, waarin men liever altijd de woorden van elkander gescheiden moet schrijven, dewijl de samenstelling menigmaal geen nut doet, en lange samenstellingen zeer dikwijls duisterheid veroorzaken.

§ 100. Het verschil in *during* of *uitspraak* wordt door de *maat*, het verschil in *stemverheffing* door den *toon* bepaald. De *toon* doet eene lettergreep hooger klinken, de *maat* haar langer of korter duren. Hieruit volgt dat men van *toonlooze* lettergrepen spreken kan, terwijl iedere lettergreep eene langere of kortere maat heeft. Men kan dus zeggen, op deze of gene lettergreep des woords valt de *toon*, maar er is geene lettergreep of zij heeft hare *maat*. Wij kennen in onze taal slechts eenen *toon* in het algemeen, en wanneer verscheidene volstrekt toonlooze lettergrepen bijeen komen, eene geringe verheffing in eene van die, welke wij oneigenlijk, maar als eenen min sterken *toon*, eenen *halven toon* heeten.

§ 101. De *toon* hangt altijd af van de meening des sprekers ten aanzien van het belang der woorden in zijne rede, en tevens ook van de gemakkelijheid der *uitspraak* of van de welluidendheid, welke nooit bij eene niet gemakkelijke *uitspraak* bestaan kan. Het is deze gemakkelijheid van *uitspraak* en deze welluidendheid, welke geene lange rij van toonlooze, noch ook van enkel *toon* hebbende lettergrepen dulden kan; iets hetgeen ook natuurlijk op de schikking der woorden en volzinnen invloed uitoefent.

§ 102. Meer of minder medeklinkers in dezelfde lettergreep, het zij vóór of achter den *klinker*, doen niets tot de *maat* of *during* der *uitspraak*, als: *die*, *dienst*. De met eene zuivere stem begaafde spreker echter moet, tot behoud van de muziek der taal, in den duur der *uitspraak* als ware het onwillekeurig eenige wijziging aanbrengen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de ontleding der volzinnen.

§ 103. Spreken is, zoo als uit het vroeger aangewezen volgt, het uitdrukken van het denken door geluiden, welke men woorden noemt. Het denken nu bestaat niet in het bloote gewaarworden van een voorwerp, dat zich uiterlijk of innerlijk aan onze vatbaarheid opdoet, maar is eene werking der ziel omtrent dat voorwerp. Deze werking is verder een erkennen, aan of omtrent dat voorwerp, van iets dat wij er bij beseffen, en met de voorstelling daarvan vereenigen; — welke werking met eene andere uitdrukking een oordeelen genoemd wordt.

§ 104. Een oordeel is eenvoudig of meer samengesteld. Het eenvoudigste is wat wij een bloot aanschouwen noemen; hoezeer dit eigenlijk, even als het meer samengestelde, dat doorgaans meer bepaaldelijk oordeelen geheeten wordt, eene toekenning of afscheiding bevat, en dus vergelijkingen onderstelt met denkbeelden buiten dit aanschouwen, die het geheugen ons daar bij opgeeft.

§ 105. Elke rede nu is een volzin of eene verzameling van volzinnen, alle ter uitdrukking van eene en dezelfde hoofdgedachte te samenwerkende. Elke volzin bestaat uit een of meer voorstellen: — een voorstel eindelijk is elk door woorden uitgedrukt oordeel, als: *Maurits was veldheer.*

§ 106. De twee denkbeelden (datgene, waarvan men iets oordeelt, het *onderwerp*, en datgene, wat men van dit onderwerp oordeelt, of het *gezegde*) en hunne koppeling, die in elk oordeel voorkomen, worden hier door drie woorden in het voorstel uitgedrukt, als 1°. het woord voor het *onderwerp* (*Maurits*); 2°. het woord voor het *gezegde* (*veldheer*); 3°. het *koppelwoord* (*was*). — Dikwijls is het koppelwoord verborgen, bijv. in: *het paard loopt*, waar het in het gezegde bevat is. Bij de oplossing van het gezegde vindt men echter het koppelwoord altijd terug, als in: *het paard is loopende.*

§ 107. Sommige gezegden, welke zekere handeling of werking aanduiden, zijn niet volkomen, zoo lang daarbij niet wordt

uitgedrukt, wat eigenlijk de opgegevene handeling of werking ondergaat. Hetgeen als eene handeling of werking ondergaande voorkomt, noemt men het *voorwerp*. Zoo wordt het voorstel: *de veldheer beloont*, eerst volkomen, wanneer men hetgene beloond wordt er bijvoegt, als in: *de veldheer beloont den moed*.

§ 108. Menigmaal wordt het onderwerp, gezegde of voorwerp door een of meer woorden nader bepaald. Het woord of de woorden, welke men ten dien einde gebruikt, en waardoor de uitdrukking der gedachte de vereischte juistheid en volledigheid verkrijgt, dragen den naam van *bepaling*, bijv. in: *de daden van kundige veldheeren ondergaan dikwijls de onverdiende berisping van nietswaardige menschen*, dient van *kundige veldheeren* tot bepaling van het onderwerp. Eigenlijk zou het *voorwerp* ook als *bepaling* van het *gezegde* kunnen worden beschouwd.

§ 109. Ten aanzien van den vorm heeft men *verhalende*, *verzoekende*, *vragende*, *bevelende*, *voorwaardelijke*, *wenshende* en *uitroepende* voorstellen. — Met betrekking tot de stof komt de onderscheiding der voorstellen uit een spraakkunstig oogpunt in *enkelvoudige* en *veelvoudige* bijzonder in aanmerking.

§ 110. *Enkelvoudig* is een voorstel, wanneer het onderwerp en gezegde benevens het voorwerp en de bepaling, als deze tot het voorstel noodzakelijk zijn, enkelvoudig zijn, en het voorstel dus in geene andere voorstellen te ontbinden is, als: *het boek is goed*; — *de paarden draven hard*.

§ 111. *Veelvoudig* is elk voorstel, waarvan het onderwerp, gezegde, voorwerp of bepaling veelvoudig zijn, als: *deugd, vriendschap, vrijheid en gezondheid zijn de kostbaarste goederen*; — *Scipio zegevierde in Spanje en in Afrika*.

§ 112. Deze voorstellen zijn:

1°. *Zonder versiering*, wanneer onderwerp, gezegde, voorwerp en bepaling zonder verdere omschrijving uitgedrukt zijn, als: *Hannibal moest voor Scipio onderdoen*; — *zwakte, ouderdom en ziekte kwellen hem*.

2°. *Versierd*, wanneer van onderwerp, gezegde, voorwerp en bepaling een of meer door middel van enkele rededeelen, zoo als bijvoegelijke naamwoorden, nader bepaald zijn, als: *de ERVAREN Hannibal moest voor den JEUGDIGEN Scipio onderdoen*; — *de GROOTE zwakte, de HOOGHE ouderdom en de PIJNLIJKE ziekten kwellen en VERMAGEREN hem VOORTDUREND*.

3°. *Uitgebreid*, wanneer in de voorstellen andere als bepalingen ingevlochten worden, welke bepalingen dikwijls den naam van *tusschenzinnen* dragen, als: *de wis- en teekenkunde*, **OP WELKE GIJ VERZUIMT U TOE TE LEGGEN, zijn onontbeerlijk in het beroep, DAT GIJ GEKOZEN HEBT.**

§ 113. Elke *volzin*, uit een of meer voorstellen bestaande, is de uitdrukking van eenen volkomen verstaanbaren en geëindigden zin. Men onderscheidt de volzinnen in *enkelvoudige* en *samengestelde*.

§ 114. Een *enkelvoudige volzin* is die, waarin de eenheid van zin ontstaat uit de eenheid van onderwerp en gezegde en uit de volstreckte onderlinge afhaukelijheid der samenstellende deelen, als: *het regeeren is eene moeilijke kunst; — Caesar kwam, zag en overwon; — het gezicht verschaft aan de ziel de rijkste verscheidenheid van gewaarwordingen, houdt zich met de voorwerpen op den versten afstand bezig, en blijft den langsten tijd werkzaam, zonder van zijn eigen genot vermoeid of verzadigd te zijn.*

Enkelvoudige volzinnen kunnen door de menigte van opgenomene bepalingen zóó uitgebreid worden, dat zij samengestelde volzinnen in groote overtreffen. De zeer eenvoudige volzin: *ik schrijf u eenen brief*, kan worden uitgebreid, zonder samengesteld te worden, tot: *om vele gewichtige redenen, welke ik wegens beperktheid van tijd nu niet ontwikkelen kan, schrijf ik u eenen brief, waarvoor gij in het vervolg, wanneer gij door eene langere ervaring de voorwerpen rondom u in hun waar licht aanschouwt, mij nog danken zult.*

§ 115. Een *samengestelde volzin* is die, waarin de eenheid van zin geboren wordt door verbinding van voorstellen, welke zonder eene volstreckte afhankelijkheid van elkander echter onderling zoo naauw in betrekking staan, dat het eene tot volkomenheid van zin het andere vereischt, als: *wie in den krijg geen beleid aanmoed paart, (die) is reeds ten halven overwonnen; — ware beschaaftheid is het zout der samenleving, de liefelijkste gezellin der deugd, en strekt dikwijls ten besten behoedmiddel tegen vele ondeugden, omdat zij den geest eene kieschheid bijzet, waarbij alle ruwe vermaken smakeloos zijn.*

116. De meeste samengestelde volzinnen bevatten twee voorname voorstellen of deelen, waarvan het eene het *voorzindeel* en het andere het *nazindeel* genoemd wordt. De *nazindeelen* zijn tweederlei: *volstrekt* en *betrekkelijk*. Een *volstrekt nazindeel* is datgene,

waarbij het voorzindeel onvolkomen blijft, en geenen zin en samenhang oplevert, wanneer het nazindeel wegvalt, als: *konde onze moed alleen geheel zijn doel bereiken; zoo zoude de leer der krijgskunst nutteloos wezen. Een betrekkelijk nazindeel is datgene, waarbij wel het voorzindeel op zich zelf bestaan en begrepen kan worden, al valt ook dat nazindeel weg; maar waarbij het nazindeel, dat gewoonlijk den grond van de in het voorzindeel uitgedrukte stelling behelst, niet op zich zelf bestaan en geen eigen voorstel worden kan, dewijl het, om recht begrepen te worden, dit voorzindeel noodig heeft, als: gij kunt in allen gevalle op mij rekenen; want ik houd het voor plicht u te ondersteunen.*

§ 117. Tot verbinding der deelen in samengestelde volzinnen gebruikt men, even als in voorstellen ten zelfden einde geschiedt, woordjes, waaraan men uit dien hoofde den naam van *voegwoorden* geeft.

§ 118. Het is allezins nuttig zich in het *ontleden* (*analyseeren*) der volzinnen te oefenen, ten einde de voorstellen, welke in de volzinnen bevat zijn, en de deelen dezer voorstellen behoorlijk te kunnen onderscheiden, om daarop de veranderingen, welke sommige woorden ondergaan, te kunnen gronden.

Nemen wij ter ontleding het volgend voorbeeld: *Willem de Derde leefde in eenen tijd, in welken het staatkundig evenwicht in Europa, dat eerst na zoovele oorlogen was gevestigd, tegen de heerschzucht van Lodewijk den Veertienden moest worden verzekerd, of het ware met Europa's vrijheid gedaan geweest. Wat toch zoude het zijnen tijdgenooten gebaat hebben, in de vrijheid het hoogste goed te stellen, indien hij hun niet geleerd had, zich in haar bezit te handhaven? Dit bezit der vrijheid moet echter, zal het eenen staat waarlijk tot voordeel strekken, met erkenning der rechten van anderen ten dien aanzien gepaard gaan; want anders geeft een volk zich spoedig aan heerschzuchtige ondernemingen over, en stelt daardoor meestal zijne eigene vrijheid in gevaar.*

Dit voorbeeld bestaat uit drie volzinnen: de eerste is in de volgende voorstellen te ontleden:

1°. *Willem de Derde leefde in eenen tijd.*

2°. *In dien tijd moest het staatkundig evenwicht van Europa tegen de heerschzucht van Lodewijk den Veertienden verzekerd worden.*

3°. *Het staatkundig evenwicht was eerst na vele oorlogen gevestigd.*

4°. *Het ware met Europa's vrijheid gedaan geweest.*

De tweede volzin, welke tevens een voorwaardelijk voorstel is, bevat de volgende enkelvoudige voorstellen:

1°. *Het kon aan de tijdgenooten van Willem den Derden niets baten, in de vrijheid het hoogste goed te stellen.*

2°. *Willem de Derde heeft zijnen tijdgenooten geleerd zich in het bezit der vrijheid te handhaven.*

De derde volzin bevat de volgende voorstellen:

1°. *Het bezit der vrijheid moet met erkenning der rechten van anderen ten dien aanzien gepaard gaan.*

2°. *Het bezit der vrijheid zal aan eenen staat waarlijk tot voordeel kunnen strekken.*

3°. *Zonder erkenning der rechten van anderen op het bezit van vrijheid, geeft een volk zich spoedig aan heerschzuchtige ondernemingen over.*

4°. *Een zich aan heerschzuchtige ondernemingen overgevend volk stelt meestal zijne eigene vrijheid in gevaar.*

De ontleding der afzonderlijke voorstellen van het opgegeven voorbeeld kan, bij inachtneming van het gestelde in § 106—108 en van de leer der woordgronding, geene zwaarigheid opleveren. Men handele hierbij als volgt:

ONTLEDING VAN HET EERSTE VOORSTEL DES EERSTEN VOLZINS.

1°. Redekunstig.

Willem, onderwerp.

de Derde, bepaling van het onderwerp.

leefde, gezegde.

in eenen tijd, bepaling van het gezegde.

2°. Spraakkunstig.

Willem, eigen zelfst. naamw., mann., enkelv., 1ste naamval.
de, bepalend lidw., mann., enkelv., 1ste naamval.

Derde, bijv. naamw., mann., enkelv., 1ste naamval.

leefde, onzijdig werkw., 3de pers., enkelv., 1ste betr. verl.
tijd van *leven*.

in, voorzetsel.

eenen, niet bepalend lidw., mann., enkelv., 4de naamval.

tijd, gemeen zelfst. naamw., mann., enkelv., 4de naamval.

DERDE HOOFDSTUK.

Over woordgronding.

OVER DE SOORTVERDEELING DER WOORDEN.

§ 119. *Woordgronding* is in het algemeen de kennis van den aard, de eigenschappen (waaronder voornamentlijk de veranderingen, voor welke zij vatbaar zijn), de afleiding en de beteekenis der woorden. — Wij echter zullen haar in meer beperkten zin behandelen, en ons vooral tot twee zaken bepalen :

1°. de soortverdeeling der woorden.

2°. hunne veranderingen in zich zelve.

§ 120. In het algemeen kunnen de woorden naar hunne beteekenis verdeeld worden :

a. in woorden ter benoeming van voorwerpen, welke men *naamwoorden* heet.

b. in woorden ter uitdrukking van bestaan of werking, welke eene wijziging van het bestaan is; — deze heet men *werkwoorden*.

§ 121. De *naamwoorden* hebben of zelfstandigheden of hoedanigheden van eenige zelfstandigheid (of van het daarvoor gehouden) tot voorwerp: vandaar hunne verdeeling in *zelfstandige* en *bijvoegelijke naamwoorden*.

§ 122. Eene werking kan op verschillende wijzen geschieden; ook de hoedanigheid kan onderscheidene wijzigingen ondergaan. De woorden nu, welke wij gebruiken om deze onderscheidingen bij een werkwoord of bijvoegelijk naamwoord uit te drukken, worden *bijwoorden* genoemd.

§ 123. Wij zouden diensvolgens vier soorten van woorden kunnen aannemen, indien men niet gewoonlijk de een naamwoord vervangende *voornaamwoorden*; — de afzonderende en aanwijzende, en eigenlijk geene hoedanigheid uitdrukkende algemeene bijvoegelijke naamwoordjes of *lidwoorden*, — en de uit werkwoorden voortspuitende bijvoegelijke naamwoorden of *deelwoorden* als bijzondere

soorten onderscheidde. Hetzelfde doet men ook met die woorden, welke eenige toevallige betrekking, als bijv. tot plaats of tijd of dergelijke, uitdrukken, en als *voorzetsels* bekend staan; — met de woorden, die tot verband der woorden of zindeelen dienen, en *voeg- of bindwoorden* genoemd worden, — en eindelijk met de woordjes, die eigenlijk niets dan hartstochtelijke uitroepingen zijn, en als in de rede in- of tusschengeworpen *tusschenwerpsels* heeten.

§ 124. Dien ten gevolge heeft men eene verdeeling der woorden in tien taal- of rededeelen aangenomen, als: *zelfstandige naamwoorden*, *lidwoorden*, *bijvoegelijke naamwoorden*, *voornaamwoorden*, *werkwoorden*, *deelwoorden*, *bijwoorden*, *voorzetsels*, *voegwoorden* en *tusschenwerpsels*. Deze verschillende soorten van woorden worden in *veranderlijke* en *onveranderlijke* verdeeld. De veranderingen geschieden door *verbuigen* of *vervoegen*: *verbuigen* is het maken der veranderingen, welke een naamwoord ondergaat in geslacht, getal en naamval; door *vervoegen* verstaat men de veranderingen, aan welke een werkwoord in wijzen, tijden en personen onderworpen is. De zes eerste soorten worden verbogen of vervoegd: de overige zijn onveranderlijk; alleen eenige bijwoorden nemen de aan trappen van vergelijking eigene uitgangen aan.

OVER DE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

§ 125. Woorden, welke zelfstandigheden uitdrukken, worden *zelfstandige naamwoorden* genoemd. Dit geldt zoowel voor die zelfstandigheden, welke wij ons onder eenigen *vorm* denken (bijv. *krijgsman*, *tafel*, *schip*), als voor de zoodanige, welke moeten aangemerkt worden alleen voor onzen *geest* te bestaan (bijv. *moed*, *openhartigheid*, *dapperheid*). Zij worden zelfstandige naamwoorden genoemd, omdat zij op zich zelve staande reeds iets uitdrukken, dat eenen verstaanbaren zin heeft, zonder dat het noodig zij ten dien einde er nog een ander woord bij te voegen.

§ 126. Er zijn twee soorten van zelfstandige naamwoorden, *eigene* en *gemeene*. — *Eigene* zelfstandige naamwoorden zijn alle eigennamen van menschen, landen, zeeën en dergelijke, en drukken bepaaldelijk een enkel voorwerp uit, als: *Willem*, *Amstel*, *Rotterdam*. — *Gemeene* zelfstandige naamwoorden zijn dezulke, welke op een geheel geslacht of eene geheele soort toepasselijk zijn, als: *paard*, *held*, *glas*, *lepel*.

§ 127. De zelfstandige naamwoorden eindelijk kunnen zijn *eenvoudig* of *samengesteld*, waarover bereids in § 91—93 gehandeld is.

a. *Over de geslachten der zelfstandige naamwoorden.*

§ 128. Er zijn bij de zelfstandige naamwoorden *drie geslachten*, als: *het mannelijke*, *het vrouwelijke* en *het onzijdige*. Schoon men nu over het algemeen kan aanmerken, dat, bij de bepaling van het geslacht der woorden, alles, waarmede het denkbeeld van grootte, sterkte, werkzaamheid en verschrikkelijkheid verknocht was, *mannelijk*; — alles, wat men zich als zwak, zacht, vruchtbaar, schoon, aangenaam en lijdelijk voorstelde, *vrouwelijk* — en alles, waaraan men geene dezer eigenschappen ontdekte, of waaromtrent de gewaarwording verdeeld was, *onzijdig* genomen werd, blijft het echter zeer moeilijk om voor alle woorden ten dezen aanzien bepaalde regels op te geven, en houdt men zich voornamelijk aan de volgende voorschriften.

§ 129. Tot het *mannelijk geslacht* behooren :

1°. alle eigennamen van mannen, als: *Lodewijk, Daniël, Willem.*

2°. alle zelfstandige naamwoorden, welke aan iemand van het mannelijk geslacht eenige werking, eigenschap, de uitoefening van eenig ambt of beroep, eenige bediening of waardigheid toekennen, bijv.: *vrager, zondaar, stadhouder, koopman, schilder, herbergier, knecht, overste, vorst.* — Hoezeer *wacht, nachtwacht, schildwacht, nachtwacht*, enz., in den zin van *bewaking* vrouwelijk zijn, worden zij echter met betrekking tot den persoon, die *waakt*, beter mannelijk gebezigd; men zegge dus: *ik heb DEN schildwacht, van WELKEN gij spreekt, zijnen post voor DE hoofdwacht zien verlaten.*

3°. alle zelfstandige naamwoorden op *er* uitgaande, welke de werking van een werkwoord aan een werktuig toekennen, als: *waaijer, snuiter, stoffer, klopper, passer, schuifier.*

4°. de namen van steenen, wanneer zij eenen bijzonderen steen aanduiden, als: *agaat, topaas, diamant*; doch voor de stof of erts genomen zijn zij onzijdig.

5°. de woorden in *dom* eindigende, wanneer zij den staat, de macht of gesteldheid eener zaak uitdrukken, als: *rijkdom, wasdom.*

6°. vrij algemeen de woorden, welke op *em, sem, lm* en *rm* uitgaan, als: *vadem, balsem, helm, schelm, arm, worm.*

7°. insgelijks die zelfstandige naamwoorden, welke, schoon in overeenkomst met hunnen vorm of uitgang een ander geslacht

hebbende, echter wel eens als benaming van mannen gebruikt worden, of eenige aan iemand van het mannelijk geslacht toegeschrevene eigenschap aanduiden, als: *ondeugd*, *booswicht*, *borst*, *deugniet*, *domoor*, *brekebeen*, enz.

§ 130. Tot het *vrouwelijk geslacht* behooren:

1°. alle eigennamen van vrouwen, als: *Maria*, *Johanna*, *Cornelia*.

2°. alle zelfstandige naamwoorden, welke aan iemand van het vrouwelijk geslacht eenige werking, eigenschap, de uitoefening van eenig beroep, of eenige bediening of waardigheid toekennen, bijv.: *vijandin*, *zondares*, *zuster*, *melkverkoopster*, *waschvrouw*, *dienstmaagd*, *koningin*, *staatsjuffer*. Het woord *wijf*, schoon niet dan van eene vrouw gebezigd, is onzijdig.

3°. De namen der letteren van het *ab*, als: *de regel begint met eene groote g*. Evenzoo zijn de cijfergetallen, wanneer zij op zich zelve uitgedrukt worden, vrouwelijk, als: *de negen*; bij verzameling worden zij onzijdig gebezigd, als: *het vijf en twintig kost zoo veel*; ten zij daar, waar eene uitlating van het zelfstandig naamwoord plaats heeft, als: *ik koop de zes* (bijv.: *koeijen*) *voor zoo veel*.

4°. de zelfstandige naamwoorden, die op *schap* uitgaan, van bijvoegelijke naamwoorden afstammen en eene hoedanigheid beteekenen, als: *gramschap*, *blijdschap*. Ingelijks de woorden van zelfstandige naamwoorden herkomstig, welke eene algemeenheid van personen in een ligchaam vergaderd aanduiden, als *burgerschap*, *priesterschap*. Het woord *gezelschap* echter is onzijdig.

5°. de woorden, welk op *ing* uitgaan, van werkwoorden afgeleid zijn en de werking beteekenen, als: *belooning*, *vereeniging*.

6°. de woorden, welke op *ij* uitgaan en eenen staat of eene werking beteekenen, als: *maatschappij*, *artsenij*, *dieverij*, *burgerij*. *Schilderij* is zoowel vrouwelijk als onzijdig, en de woorden in *ij*, welke met het voorzetsel *ge* van werkwoorden gemaakt worden, zijn steeds onzijdig, als: *getij*, *gerij*.

7°. de woorden met den uitgang *nis* achter den wortel van werkwoorden gevoegd, en eene daad of gesteldheid beteekenende, als: *ergernis*, *belijdenis*. *Getuigenis* wordt zoowel vrouwelijk als onzijdig gebezigd; — *kennis* is in de beteekenis van *bekende* gemeenslachtig (zie § 134).

8°. alle woorden op *heid* uitgaande, als: *grootheid*, *bedrevenheid*.

9°. de woorden, welke op *te* uitgaan, en van bijvoegelijke naamwoorden afgeleid zijn, als: *breedte*, *flaauwte*. Behalven deze

zijn er nog verscheidene andere zelfstandige naamwoorden van werkwoorden afgeleid, welke mede in *te* eindigende vrouwelijk zijn, als: *moeite*, *schaamte*, *sterfte*; en met weglating der *e*, als: *dracht*, *slacht*, *teelt*. In deze wijze van afleiding is ook de reden van het vrouwelijk geslacht te zoeken in de woorden met *be* en *ge* beginnende, als: *begeerte*, *behoefte*, *gelofte*. Ook heeft het vrouwelijk geslacht plaats in de woorden: *geboorte*, *gedaante*, *gedachte*, enz., van verleden deelwoorden afkomstig.

10°. de woorden op *st* uitgaande en van werkwoorden afgeleid zijnde, als: *gunst*, *dienst*, *kunst*, *ontvangst*.

11°. de woorden, welke met verlenging in *e* eindigen, als: *schaduwe* (*schaduw*), *zwaluwe* (*zwaluw*), *tobbe* (*tob*), *benne* (*ben*), *kribbe* (*krib*), *gave* (*gaaf*).

12°. de meeste basterdwoorden uitgaande op *ie*, als: *kolonie*, *residentie*, *infirmierie*, *glorie*.

§ 131. Tot het *onzijdig geslacht* behooren:

1°. alle namen van landen, steden, dorpen en plaatsen, als: *Nederland*, *Amsterdam*, *Osdorp*, *Oostzaan*. Hiervan zijn echter uitgezonderd de zoodanige, welke een vrouwelijk of mannelijk lidwoord voor zich hebben, als: *de Lemmer*, *de Betuwe*, *de Uithoorn* (*Thamen aan den Uithoorn*), *de Helder*.

2°. de onbepaalde wijs der werkwoorden en de bijvoegelijke naamwoorden als zelfstandige naamwoorden gebezigd, als: *het schrijven*, *het goede*, *het ruime*; de laatsten ook bij weglating der *e*, als: *het kwaad*, *het ruim*.

3°. de meeste woorden, welke eene algemeenheid van stof of erts aanduiden, als: *het graan*, *hout*, *koper*.

4°. de woorden, welke van de onbepaalde wijs der werkwoorden afkomen, met wegwerping van *en* en vóórzetting van *ge*, als: *geraas* (*razen*), *geschrijf* (*schrijven*), *gerommel* (*rommelen*), *gejammer* (*jammeren*). — Vandaar dan ook het geslachtsverschil tusschen de enkelvoudige woorden: *rouw*, *roep*, *val*, *slag*, enz. en de samengestelde *berouw*, *geroep*, *geval*, *ontslag*, als niet van de eersten, maar van de werkwoorden: *berouwen*, *roepen*, *vallen*, *slaan* afkomstig; schoon overigens, bijv.: *misslag*, *opslag*, *inval* en andere samenstellingen, als van *slag* of *val*, enz. afgeleid, het geslacht van deze volgen. — Het voorgevoegd *ge* wordt weggelaten in woorden van werkwoorden afgeleid, welke reeds een onafscheidbaar voorzetsel hebben, als: *beslag*, *beroep*, *ontwerp*,

5°. alle woorden met *ge* beginnende en in *te* eindigende en niet van bijvoegelijke naamwoorden of werkwoorden afkomstig, maar van oorspronkelijke zelfstandige naamwoorden afgeleid, als: *gebeente, gebergte, gevogelte*.

6°. alle verkleinende zelfstandige naamwoorden zonder onderscheid, als: *boekje, boompje, jongetje, maagdelijn*.

7°. de woorden, welke op *sel* uitgaan, van werkwoorden afkomen, en eene voortgebrachte zaak of een werktuig aanduiden, als: *schepsel, bindsel, deksel*.

8°. alle woorden op *schap* eindigende, welke van zelfstandige naamwoorden afkomstig zijn, en eene bediening of waardigheid aanduiden, als: *meesterschap, stadhouderschap, priesterschap*.

9°. de woorden op *dom* eindigende, wanneer zij eene verzameling, of wel een ligchaam of gezelschap aanduiden, als: *christendom, vorstendom*.

§ 132. Alle samengestelde zelfstandige naamwoorden volgen het geslacht van het laatste, als: *stadhuis* (onzijdig), *houtstapel* (mannelijk). — *Oogenblik* komt echter zoowel onzijdig als mannelijk voor.

§ 133. Sommige woorden worden onverschillig in twee of ook in alle drie de geslachten gebezigd; zoo wordt bijv. het woord *tijd* zoowel mannelijk als vrouwelijk gebruikt, als: *binnen eenen bepaalden tijd* en *te dier tijd*. *Dood* is zoowel vrouwelijk als mannelijk; *oorlog* komt in alle drie de geslachten voor, maar wordt thans uitsluitend als mannelijk gebezigd.

§ 134. Bovendien hebben wij ook nog *gemeenslachtige* en *gelijk- of zelfslachtige* naamwoorden. Tot de eersten behooren die, welke mannelijk of vrouwelijk zijn, naar mate zij voor eenen mannelijken of vrouwelijken persoon gebezigd worden, als: *echtgenoot, erfgenaam, vreemdeling, vondeling*. De laatsten bevatten beide de seksen onder een der drie geslachten, waartoe behooren: *arend, leeuwerik, vink, vos*, enz., welke men altijd van het mannelijk geslacht zal vinden, ofschoon zij ook voor de wijfjes gebezigd worden: desgelijks ook de woorden: *muis, tortel, duif, kraai*, enz., welke altijd vrouwelijk zijn, hoewel zij ook van mannetjes gebruikt worden. Zoo is ook het woord *kat*, hetwelk ook van den *kater* gezegd wordt, altijd vrouwelijk; terwijl *paard* (zoo wel *hengst* als *merrie*) en *kind* (zoo wel *jongen* als *meisje*) steeds onzijdig voorkomen.

§ 135. Alleen langdurige oefening en raadpleging van de bestaande geslachtlijsten der zelfstandige naamwoorden kunnen al die bijzonderheden doen kennen, welke in de bepaling der geslachten voorkomen. In de volgende lijst vindt men de meest gebruikelijke, meerendeels eenvoudige (zie § 91) zelfstandige naamwoorden, welke of niet in de voorgaande regels begrepen zijn, of waarop de toepassing der regels voor den leerling eenige zwaarigheid zou kunnen hebben.

Aak, V.	Ajuin, M.	April, M.
Aakse, akse, V., <i>tim-</i>	Akademie, V.	Arak, M.
<i>merbijl.</i>	Akelei, V., <i>bloem.</i>	Arbeid, M.
Aakster, zie <i>ekster.</i>	Aker, M.	Archief, O.
Aal, M.	Akker, M.	Arend, M.
Aalmoes, V.	Akse, zie <i>aakse.</i>	Ark, V.
Aam, O.	Akte, V.	Armoede, V.
Aanhef, M.	Album, O.	Arsenaal, O.
Aanschijn, O.	Allooi, O.	Artikel, O.
Aap, M.	Almanak, M.	Artisjok, V.
Aar, zie <i>ader.</i>	Alt, V.	As, V.
Aard, M.	Altaar, O.	Asch, V.
Aarde, V.	Aluin, M.	Aspersie, V.
Aas, O.	Amandel, M.	Aster, M., <i>bloem.</i>
Abberdaan, M.	Amarant, V.	Avegaar, M., <i>boor.</i>
Abeel, M.	Ambacht, O.	Avond, M.
Abrikoos, M. van <i>den</i>	Ambt, O.	Azijn, M.
<i>boom</i> ; V. voor <i>de</i>	Ammoniak, M.	Azimuth, O.
<i>vrucht.</i>	Ananas, V.	Baai, V. voor <i>wollen-</i>
Adder, V.	Andijvie, V.	<i>stof</i> en <i>zeearm.</i>
Adel, M.	Anemoon, V., <i>bloem.</i>	Baak, V.
Ader, V.	Angel, M.	Baal, V.
Adres, O.	Angelier, M.	Baan, V.
Advent, M.	Angst, M.	Baar, V. voor <i>golf,</i>
Advijls, O.	Anijs, M.	<i>lijkbaar</i> en <i>staaf.</i>
Aether, M.	Anker, O.	Baard, M.
Affuit, V. en O.	Ansjovis, V.	Baars, M.
Aflaat, M.	Apotheek, V.	Baat, V.
Ahorn, M.	Appel, M.	Bad, O.
Air, korenair, V.	Appèl, O.	Bagaadje, V.

- Bagger , V. Beeldtenis , V. Blecht , V.
 Bajert , heijert , M. Beemd , M. Bier , O.
 Bak , M. Been , O. Biet , beet , V. , *wortel*.
 Baken , O. Beest , O. Bijbel , M.
 Bal , M. voor *bol* ; O. Beet , M. , m. beten ; Bijl , V.
 voor *danspartij*. *een hap*. Bijt , V.
 Balans , V. Beet , V. , m. beeten ; Bijtebaauw , M.
 Balein , V. voor *het* *zekere wortel*. Bijvoet , M. , *gewas*.
 bewerkte uit de stof ; Bef , V. Bikkell , M.
 O. voor *de stof*. Bei , bezie , V. Bil , V.
 Balg , M. Beijert , M. Biljart , V. voor *de*
 Balie , V. Beitel , M. *tafel* ; O. voor *het*
 Balk , M. Bek , M. *spel*.
 Ballast , M. Beker , M. Bind , gebindte , O.
 Ballet , O. Bekken , O. Bink , M.
 Ban , M. Bekkeneel , O. Bit , gebit , O.
 Band , M. voor *het* Bel , V. Bivouac , bivak (*bij*-
 bewerkte uit de stof ; Belt , V. *wacht*) , O.
 O. voor *de stof*. Bende , V. Blaam , V.
 Bandelier , M. Bengel , M. Blaar , V.
 Banier , V. Berg , M. voor *hoogte* ; Blaas , V.
 O. voor *hoofdzeer*. Blad , O.
 Bank , V. Bergamot , V. Blank , M. , *munt*.
 Banket , O. Berk , M. Blazoen , O.
 Barak , V. Berkenmeijer , M. Bleek , V.
 Barbeel , M. , *visch*. Berrie , burrie , V. Bleekert , M. , *wijn*.
 Bark , V. Berst , barst , M. Blei , blick , V. , *visch*.
 Barkas , V. Bes , bezie , bei , V. Blein , V. , *blaar*.
 Barst , berst , M. Beschuit , V. Bles , M. voor *paard* ;
 Bas , M. Beugel , M. -V. voor *de witte plek*.
 Bast , M. Beuk , M. Blijde , V. , *krijgstuijg*.
 Bastion , O. Beukelaar , M. Blijk , O.
 Bataljon , bataillon , O. Beuling , M. Blik , M. voor *oogop*-
 Baviaan , M. Beun , M. , *zolder*. *slag* ; O. voor *erts*.
 Bazuin , V. Beurs , V. Blind , O. , *luik*.
 Bed , O. Beurt , V. Bloed , O.
 Bede , V. Bever , M. als *dier* ; Bloei , M.
 O. als *stof*. Bezaan , V. Bloem , V.
 Beek , V. , Blok , O.

- Bloss, M.
 Bluts, V.
 Boa, V.
 Bobbel, M.
 Bocht, V.
 Bod, O.
 Boedel, boel, M.
 Beef, M.
 Boeg, M.
 Boei, V.
 Boeijer, M.
 Boek, O.
 Boekweit, V.
 Boert, V.
 Boete, V.
 Boezel, M. voor *een stuk der stof*; O. voor *de stof*.
 Boezelaar, M.
 Bogchel, M.
 Bok, M.
 Bokaal, V.
 Bokking, M.
 Bokse, V., *broek*.
 Bol, M.
 Bolder, V.
 Bolk, V., *visch*.
 Bolster, M.
 Bom, V.
 Bombast, M.
 Bombazijn, O.
 Bond, O.
 Bondel, bundel, M.
 Bonk, V.
 Bons, V.
 Bonsing, bunsing, M.
 Bont, O.
 Boog, M.
 Boom, M.
- Boon, V.
 Boor, V.
 Boord, M. voor *rand*; O. van *een schip*.
 Boorts, V., *ziekte*.
 Boot, V, voor *boot en tooisel*.
 Bord, O.
 Bordeel, O.
 Bordes, O.
 Borg, M.
 Borrel, M.
 Borst, V.
 Borstel, M.
 Bos, bondel, M.
 Bosch, O.
 Bot, V.
 Boter, V.
 Boterham, V.
 Bots, V.
 Bottel, O., *flesch*.
 Bouillon, M.
 Boulevard, M.
 Bout, M.
 Bouw, M.
 Bouwen, M., *vrouwenrok*.
 Braak, V.
 Braam, V.
 Bracelet, V.
 Brak, M., *hond*.
 Brand, M.
 Bras, M.
 Breidel, M.
 Brein, O.
 Brem, V., *ziltig vocht*.
 Bres, V.
 Breuk, V.
 Brief, M.
- Briezel, V., *kruimel*.
 Brij, M.
 Brik, V.
 Bril, M.
 Broed, O.
 Broek, V. van *kleedingstuk*; O. voor *grond*.
 Brok, M.
 Bron, V.
 Bronst, V.
 Brood, O.
 Broos, V., *tooneellaars*.
 Brug, V.
 Brui, V.
 Bruiloft, V.
 Bruin, M. voor *paard*.
 Buffel, M.
 Bui, V.
 Buidel, M.
 Buik, M.
 Buil, V. voor *zwelling*; M. voor *meelbuil*.
 Buis, V.
 Buit, M.
 Bul, V., *verzegelde brief*.
 Bullebak, M.
 Bulster, V., *bed*.
 Bult, M.
 Bun, V., *vischkaar*.
 Funder, O.
 Bunsing, bunsing, M.
 Burg, M.
 Bus, bos, V.
 Buur, M.
 Buurt, V.
 Cabriolet, V.

- Cachelot , M.
 Cachet , O.
 Cadaver , O.
 Canapé , V.
 Capitoel , M.
 Carga , V. , *lading*.
 Carnival , M.
 Carroussel , O.
 Cartel , O.
 Cassa , V.
 Cedel , V.
 Ceder , M.
 Cel , V.
 Cement , O.
 Censuur , V.
 Cent , M.
 Centenaar , M.
 Centrum , O.
 Certificaat , O.
 Cichorei , V.
 Cider , M.
 Cijfer , O.
 Cijns , M.
 Cirkel , M.
 Citadel , V.
 Cither , V.
 Citroen , M.
 Code , M.
 Codicil , O.
 Coëfficiënt , M.
 Conchenilje , V.
 Concept , O.
 Concert , O.
 Concilie , O.
 Congres , O.
 Conserf , V.
 Contract , O.
 Contrast , O.
 Coupon , V.
 Courant , V.
 Couvert , O.
 Crediet , O.
 Credit , O.
 Cylinder , M.
 Cymbaal , V.
 Cypres , M.
 Chais , V.
 Chaos , M.
 Charter , O.
 Chijl , V.
 Chocolade , V.
 Daad , V.
 Daalder , M.
 Dadel . M.
 Dag , M.
 Dageraad , M.
 Dak , O.
 Dal , O.
 Dam , M.
 Damast , O.
 Damp , M.
 Dank , M.
 Dans , M.
 Das , M. van *een dier* ;
 V. voor *halsdekking*.
 Dauw , M.
 Dauwel , V.
 Debet , O.
 Debiet , O.
 December , M.
 Decreet , O.
 Deeg , O.
 Deel , O. voor *gedeelte* ;
 V. van *gezaagde plank*.
 Degen , M.
 Dek , O.
 Deken , V.
 Den , M.
 Derrie , M.
 Deugd , V.
 Deuk , V.
 Deun , M.
 Deur , V.
 Deuvik , M. , *tap in eene ton*.
 Diadeem , M.
 Diagonaal , V.
 Dicht , O.
 Diëet , V. en O.
 Diefstal , M.
 Dier , O.
 Diggel , V.
 Dijk , M.
 Diligence , V.
 Ding , O.
 Diploma , O.
 Disch , M.
 Dissel , M.
 Distel , V.
 District , O.
 Divident , O.
 Dobbel , M.
 Doek , O. voor *de stof* ;
 M. van *een stuk der stof*.
 Doel , O.
 Dof , M. *riemslag*.
 Doft , V. , *roeibank*.
 Dog , M.
 Dojer , doir , M.
 Dok , O.
 Dokument , O.
 Dol , M. , *roeipen*.
 Dolk , M.
 Dolphijn , M.
 Dom , M.

Domein , O.	Droes , M.	Edict , O.
Domicilie , O.	Drom , M.	Edik , M.
Donder , M.	Drommedaris , M.	Eed , M.
Dons , V.	Drommel , M.	Eek , M.
Dood , M.	Dronk , M.	Eekhoren , M.
Dooi , M.	Droom , M.	Eel , M. , <i>bier.</i>
Doep , M.	Drop , O. voor <i>afkook-</i>	Eelt , O.
Doorn , doren , M.	<i>sel van zoethout ;</i>	Eend , V.
Doos , V.	M. voor <i>druppel.</i>	Eenhoorn , M.
Dop , M.	Droppel , druppel , M.	Eer , V.
Dorp , O.	Druif , V.	Eerbied , M.
Dorpel , M.	Druk , M.	Eest , M.
Dorst , M.	Dubloen , M. , <i>munt.</i>	Euw , V.
Dos , M.	Ducdalf , M.	Egel , M.
Dosis , V.	Duël , O.	Egelantier , M.
Dot , V.	Duët , O.	Ei , O.
Douane , V.	Duffel , O.	Eik , O.
Douw , M.	Duif , V.	Eikel , M.
Dozijn , O.	Duig , V.	Eiker , M. , <i>vaartuig.</i>
Draad , M.	Duim , M.	Einde , O.
Draai , M.	Duimeling , M.	Eisch , M.
Draak , M.	Duin , O.	Eklips , V.
Drachma , O.	Duist , V. , <i>stuijsmeel.</i>	Ekster , M.
Draf , M.	Duit , M.	El , V.
Dragon , V. , <i>kruid.</i>	Duivel , M.	Eland , M.
Drama , O.	Dukaat , M.	Elefant , olifant , M.
Drang , M.	Dukaton , M.	Element , O.
Drank , M.	Dunk , M.	Elft , M.
Dras , V. , <i>natte aarde.</i>	Dupliek , O.	Elger , M.
Dreef , V.	Duplikaat , O.	Elixer , O.
Dreg , V.	Dut , M.	Ellende , V.
Drek , M.	Duur , M.	Ellips , V.
Drempel , M.	Duw , M.	Els , M. van <i>boom ;</i> V.
Dreum , dreumel , M.	Dwaal , V. , <i>handdoek.</i>	voor <i>werktuig.</i>
Dreun , M.	Dwang , M.	Email , O.
Dreutel , M.	Dweil , V.	Emmer , M.
Drevel , M.	Echel , V. , <i>bloedzuiger.</i>	Engels , O. , <i>gewicht.</i>
Drift , V.	Echo , V.	Enkel , M.
Dril , M.	Echt , M.	Ent , V.

- Entrepot , O.
 Eppe , V. , *kruid*.
 Erf , O.
 Ernst , M.
 Erratum , V. , *errata*.
 Erts , M.
 Erwt , V.
 Esch , M.
 Eskader , O.
 Eskadron , O.
 Esp , M.
 Esplanade , V.
 Estrik , M.
 Etter , M.
 Eunjer , M. , *spook*.
 Euvel , O.
 Evangelie , O.
 Evenaar , M.
 Examen , O.
 Exemplaar , O.
 Exponent , M.
 Expresse , M.
 Extemporé , O.
 Faal , V.
 Faam , V.
 Fabel , V.
 Fabriek , V.
 Factor , M.
 Factuur , V.
 Faculteit , V.
 Faillissement , O.
 Fakkelt , V.
 Falie , V.
 Fatsoen , O.
 Fazant , M.
 Februarij , M.
 Feest , V. en O.
 Feil , V.
 Feit , O.
 Feitel , V.
 Felp , O. , *fluweel*.
 Feniks , zie *phoenix*.
 Festoen , V.
 Fidibus , V.
 Figuur , V.
 Fijt , vijf , V.
 Fiool , V. , *flesch*.
 Fistel , V.
 Flacon , M.
 Flageolet , V.
 Flambouw , V.
 Flanel , O.
 Flank , V.
 Flap , M.
 Fleers , M. , *slag*.
 Flep , V.
 Flerecijn , O. , *jicht*.
 Flesch , V.
 Fleuret , V. , *scherm-
degen*.
 Flits , M. , *pijl*.
 Floers , O.
 Floret , O.
 Flouw , V. , *snippennet*.
 Fluim , V.
 Fluit , V.
 Fluweel , O.
 Foelic , V.
 Fok , V.
 Foliant , M.
 Fonds , O.
 Fontein , V.
 Foor , V.
 Forel , V. , *visch*.
 Formaat , O.
 Formule , O.
 Formulier , O.
 Fornuis , O.
 Fort , O.
 Forte-piano , O.
 Fortuin , V.
 Fout , V.
 Fragment , O.
 Framboos , V.
 Franje , V.
 Frank , M.
 Fransijn , O.
 Frats , V.
 Fregat , O.
 Fret , O.
 Fries , O. in *de bouw-
kunde*.
 Frons , fronsel , V.
 Frontispice , V.
 Fruit , V. en O.
 Fuik , V.
 Fulp , felp , O.
 Fundament , fonda-
ment , O.
 Fust , O.
 Gaal , V. , *kale streep
in eenige stof*.
 Gaard , M.
 Gaas , O.
 Gading , V.
 Gaffel , V.
 Gagel , M. , *heester*.
 Gal , V.
 Galeas , V.
 Galei , V.
 Galg , V.
 Galjoen , O.
 Galjoot , O.
 Galon , O.
 Galop , M.
 Gang , M.
 Gans , V.

- Gaps , V. , *hand vol.* Geul , V.
 Garde , V. Geur , M.
 Gareel , O. Geus , V. , *vlag.*
 Garen , O. Gevaarte , O.
 Garf , V. Gevel , M.
 Garnaal , V. Gevest , O.
 Garnituur , O. Gewaad , O.
 Garnizoen , O. Gewas , O.
 Garst , gerst , V. Geweide , O. , *ingewand.*
 Gas , V. voor *straat* ; Geweld , O.
 O. voor *vloeistof.* Gezag , O.
 Gat , O. Gezicht , O.
 Gedrocht , O. Gezichteinder , M.
 Geep , V. , *visch.* Gezin , O.
 Geer , V. , *strook.* Gier , M.
 Geesel , M. Gierst , V.
 Geest , M. van *mensch* ; Gieteling , M.
 O. voor *zandig land.* Gift , gif , O. , *venijn.*
 Geeuw , M. Gift , V. , *gaaf.*
 Gehalte , O. Gijk , V.
 Geheim , O. Gijl , O. van *brouwers.*
 Gelaat , O. Gil , M.
 Gelag , O. Gild , O.
 Geld , O. Gips , O.
 Gelei , O. , *gestold nat.* Gis , V.
 Gemak , O. Gisp , V.
 Gember , V. Gist , zie *gest.*
 Gemet , O. , *maat.* Git , O.
 Gemoed , O. Glans , M.
 Genever , M. Glas , G.
 Genie , O. van *geest* ; Glimp , M.
 V. van *legerwapen.* Glinster , M.
 Genot , O. Glinting , V.
 Gepeupel , O. Glip , M. , *spleet.*
 Gerst , garst , V. Globe , M.
 Gerucht , O. Gloed , M.
 Gerw , V. *kruid.* Gloor , M.
 Gesp , M. Glos , V.
 Gest , gist , V. Gluip , V.
- Golf , V.
 Gom , V.
 Gondel , V.
 Gons , M.
 Gooi , V.
 Goot , V.
 Gordel , M.
 Gordijn , V.
 Gorgel , M.
 Gors , V.
 Gort , V.
 Goteling , M.
 Gouvernement , O.
 Graad , M.
 Graaf , V. , *werktuig.*
 Graat , V.
 Graauw , O. van *ge-*
 peupel ; M. voor
 snaauw.
 Grabbel , V.
 Gracht , V.
 Graf , O.
 Granaat , M. van *boom*
 en *steen* ; V. van
 vrucht en werktuig ;
 O. van de *stof.*
 Grap , V.
 Graveel , O.
 Gravure , V.
 Greep , M. van *het*
 bewerkende ; V. van
 het bewerkte.
 Grein , O.
 Grendel , M.
 Grens , V.
 Greppel , V.
 Griend , V. , *wilgen-*
 waard.
 Griet , V. , *visch.*

- Griffel , V.
 Griffie , V.
 Griffioen , M. , *vogel.*
 Grift , V. , *gracht.*
 Grijn , M.
 Grijs , V.
 Grijp , M , *vogel.*
 Gril , V.
 Grim , V.
 Grimas , V.
 Grind , O.
 Groei , M.
 Groep , V.
 Groet , M.
 Grol , V.
 Grom , O. , *ingewand van dieren.*
 Grond , M.
 Grondel , M , *visch.*
 Gros , O.
 Groot , M. , *munt.*
 Grot , V.
 Gruis , O.
 Gruit , V. , *droesem.*
 Grut , V.
 Gruwel , M.
 Guit , M.
 Gul , V. , *visch.*
 Gulden , M.
 Gulp , V.
 Haag , V.
 Haai , M.
 Haak , M.
 Haal , M. voor *trek* ;
 O. voor *werktuig.*
 Haam , O.
 Haard , M.
 Haas , M.
 Haast , V.
- Haat , M.
 Haft , O.
 Hagedis , V.
 Hagel , M.
 Hak , V. voor *hiel* en
houweel ; M. voor
houw.
 Hakkenei , V. , *tel-*
paard.
 Hal , O. voor *hardigheid*
der aarde ; V. voor
overdekte plaats.
 Hals , M.
 Halster , M.
 Ham , V.
 Hamei , V.
 Hand , V.
 Handel , M.
 Hang , M.
 Hansop , M.
 Hanze , V.
 Hap , M.
 Har , her , V.
 Haring , M.
 Hark , V.
 Harnas , O.
 Harp , V.
 Harpoen , M.
 Harpuijs , O.
 Hars , V.
 Harst , M.
 Hart , O.
 Haspel , M.
 Haven , V.
 Haver , V.
 Havik , M.
 Hazelaar , M.
 Hecht , O.
 Heep , V. , *hakmes.*
- Hest , zie *hecht.*
 Heir , O. , *menigte* ,
leger.
 Heester , M.
 Hei , V.
 Heil , O.
 Hek , O.
 Hekel , M.
 Hel , V.
 Helft , V.
 Helikon , M.
 Hellebaard , M.
 Heller , M. , *munt.*
 Helmet , O.
 Hemd , O.
 Hemel , M.
 Heng , V , *hengsel.*
 Hengel , M.
 Hengst , M. voor *paard* ;
 V. voor *vaartuig.*
 Hennep , M.
 Her , zie *har.*
 Herberg , V.
 Herfst , M.
 Hermelijn , M. voor
dier ; O. voor *bont.*
 Hersenen , V.
 Hert , O.
 Hespe , V. , *achterste*
van eene ham.
 Heude , V. , *schip.*
 Heugel , M.
 Heul , M. , voor *slaap-*
bol ; O. voor *bij-*
stand ; V. voor *brug-*
getje.
 Heup , V.
 Heuvel , M.
 Hevel , M.

Hiel, M.	<i>te</i> ; V. voor ver-	Idylle, V.
Hieling, V., <i>achterste</i>	<i>wachting</i> .	IJf, M., <i>boom</i> .
<i>van de kiel</i> .	Hoos, V. voor <i>water-</i>	IJK, M.
Hijs, V., <i>rookvlesch</i> .	<i>hoos en kous</i> .	IJl, V.
Hijzop, M.	Hop, V. voor <i>plant</i> ;	Ijp, iep, M., <i>boom</i> .
Hik, M.	M. voor <i>vogel</i> .	IJs, O.
Hinder, M.	Hopperd, M.	IJzegrim, M.
Hit, M.	Hor, V.	IJzel, M.
Hobbel, M.	Horizon, horizont, M.	Ikker, M.
Hobo, V.	Horoskoop, O.	Ilias, V.
Hoed, M.	Horrel, M.	Impost, M.
Hoef, M. <i>van een</i>	Hort, M.	Incognito, O.
<i>paard</i> .	Horzel, V.	Index, M.
Hoek, M.	Hot, V.	Indigo, M.
Hoeker, M.	Hotel, O.	Ink, inkt, M.
Hoer, O.	Houw, M.	Irias, V., <i>bloem</i> .
Hoep, M.	Houweel, O.	Jaar, O.
Hoepel, M.	Huds, V., <i>versletene</i>	Jacht, V. voor <i>jagen</i> ;
Hoest, M.	<i>lap</i> .	O. voor <i>vaartuig</i> .
Hof, M. <i>van tuin</i> ;	Hui, V.	Jak, O.
O. <i>van vorstelijk</i>	Huid, V.	Jakhals, M.
<i>verblijf</i> .	Huif, V.	Januarij, M.
Hok, O.	Huig, V.	Japon, M.
Hol, O.	Huik, V.	Jas, M.
Holster, M.	Huis, O.	Jasmijn, V.
Hom, V.	Hul, V.	Javelijn, V., <i>werp-</i>
Hommel, V.	Hulk, V.	<i>schicht</i> .
Hommerd, M.	Hulp, V.	Jenever, M.
Homp, V.	Hulst, M.	Jeugd, V.
Hond,	Hurk, V.	Jicht, V.
Honger, M.	Hut, V.	Jok, O. voor <i>juk</i> en
Honig, M.	Huur, V.	<i>boert</i> ; in de laatste
Honigraat, V.	Huwelijk, O.	beteekenis zonder
Honigzeem, O.	Hyacinth, M.	lidwoord.
Honk, O.	Hydra, V., <i>slang</i> .	Jol, V.
Hoofd, V.	Hyperbel, hyperbool,	Jonk, O.
Hooi, O.	V.	Jool, M.
Hoon, M.	Hypotheek, V.	Joop, V.
Hoop, M. voor <i>menig-</i>	Ideaal, O.	Jota, V.

- Journal**, V.
Jouw, V.
Jubel, O.
Jucht, O.
Juk, jok, O.
Julij, M.
Junij, M.
Jurk, V.
Jury, V.
Kaag, V.
Kaai, V.
Kaak, V.
Kaam, V.
Kaan, V.
Kaap, V.
Kaar, V., voor *visch-
 haar*; gemeenslachtig
 als *vriend*.
Kaars, V.
Kaart, V.
Kaas, V.
Kaats, V.
Kabas, V.
Kabel, M.
Kabeljauw, M.
Kabinet, O.
Kabouter, M.
Kabuis, V.
Kadaster, O.
Kadraai, V., *vaartuig*.
Kaf, O.
Kagchel, V.
Kajuit, V.
Kakkerlak, M.
Kakketoe, V.
Kalebas, V.
Kalamink, O.
Kalander, V.
Kales, V.
Kalf, O.
Kaliber, O.
Kalk, M.
Kalkoen, M.
Kalmus, M.
Kalot, V.
Kam, M.
Kameel, M.
Kameleon, O.
Kamelot, O.
Kamer, V.
Kamfer, V.
Kamille, V.
Kamizool, O.
Kammeling, V., *korte
 uitgekamde wol*.
Kamp, M.
Kampanje, V.
Kamperfoelie, V.
Kampernoelie, V.
Kan, V.
Kanaal, O.
Kanalje, V.
Kandeel, V.
Kandelaar, M.
Kandij, V.
Kaneel, O.
Kanefas, O.
Kanker, M.
Kanon, O.
Kans, V.
Kansel, M.
Kant, M. voor *zijde*;
 V. voor *naaldewerk*.
Kanteel, M.
Kanton, O.
Kantoor, O.
Kap, V.
Kapel, V.
Kaper, M. voor *roof-
 schip en zeeroover*;
 V. voor *hoofddeksel*.
Kapitaal, O.
Kapiteel, O.
Kapittel, O.
Kapoen, O.
Kapot, V.
Kapper, V., *gewas*.
Kappoot, V., *mantel*.
Kaproen, V.
Kar, V.
Karaat, O.
Karabijn, V.
Karaf, V.
Karakter, O.
Karavaan, V.
Karbats, karwats, V.
Karbeel, M.
Kardeel, O.
Kardemom, V.
Kardoes, K.
Karkant, M., *hals-
 snoer*.
Karkas, V.
Karmijn, O.
Karmozijn, O.
Karn, zie *kern*.
Karos, V.
Karper, M.
Karpet, O.
Karpoets, V., *nuts*.
Karrewei, V.
Kars, kers, V.
Karsaai, O.
Kartel, M.
Kartets, V.
Karton, O.
Kartouw, V.

- Karveel, O., *schip*.
 Karwei, V., *kruid*.
 Kas, V.
 Kassie, V., *boom*.
 Kast, V.
 Kastanje, V.
 Kasteel, O.
 Kastoer, M.
 Kastrol, V.
 Kasuifel, V.
 Kat, V. *in alle be-
teekenissen*.
 Katalogus, M.
 Katastrooph, V.
 Katechismus, M.
 Katern, V.
 Katheder, M.
 Katoen, O.
 Katrol, V.
 Kauw, V.
 Kauwoerde, V., *gewas*
 Kavalje, O.
 Kavel, M.
 Kazemat, V.
 Kazerne, V.
 Keel, V.
 Keen, V., *kloof*.
 Keep, V.
 Keer, M.
 Keet, V.
 Keg, V., *wig*.
 Kegel, M.
 Kei, M.
 Keizel, M.
 Kelder, M.
 Kelk, M.
 Kemel, M., *kameel*.
 Kennip, M.
 Keper, V.
 Kerf, V.
 Kerk, V.
 Kerker, M.
 Kermis, V.
 Kern, V. voor *pit en
karn*.
 Kers, V. voor *kars
en kors*.
 Kerspel, O.
 Kervel, V.
 Ketel, M.
 Ketting, M.
 Keuken, V.
 Keur, V.
 Keurs, V.
 Keutel, V.
 Keuvel, V., *hoofd-
deksel*.
 Kevel, M.
 Kever, M.
 Kevie, V., *kooi*.
 Kieken, kuiken, O.
 Kiel, M. voor *kleeding*;
V. van een *schip*.
 Kiem, V.
 Kier, M.
 Kies, V.
 Kieuw, V.
 Kievit, M.
 Kijf, V.
 Kijk, M.
 Kil, V.
 Kim, V.
 Kin, V.
 Kind, O.
 Kink, V.
 Kinnebak, V.
 Kip, V. *in alle be-
teekenissen*.
 Kist, V.
 Kit, V., *kruik*.
 Kits, V., *vaartuig*.
 Klaauw, M.
 Klak, V.
 Klamp, M.
 Klank, M.
 Klap, M.
 Klappei, V.
 Klaroen, V.
 Klater, V.
 Klaver, V.
 Klavier, M. en O.
 Kleed, O.
 Klei, V.
 Kleinood, O.
 Kleins, V.
 Klem, V.
 Klep, V.
 Klepel, M.
 Klets, V.
 Kleur, V.
 Kleuter, V.
 Klibber, O., *gom*.
 Klief, V.
 Kliek, V.
 Klier, V.
 Klif, O.
 Klijf, O., *klimop*.
 Klik, M.
 Klim, klimop, O.
 Klimaat, O.
 Kling, V.
 Klink, M. van *klap*;
V. van *eene deur*.
 Klinket, O.
 Klip, V.
 Klis, V.
 Klisteer, V.

Klit, V.	Knijp, V.	Kolokwint, M.
Kloen, O., <i>kluwen</i> .	Knik, M.	Kolom, V.
Kloet, M., <i>kalkklopper</i> , <i>scheepsboom</i> .	Knip, M.	Koloriet, O.
Klok, M. van zeker <i>geluid</i> ; V. voor <i>uur-</i> <i>werk</i> en <i>klokken</i> .	Knobbel, M.	Kolos, M.
Klomp, M.	Knoest, M.	Kom, V.
Klont, O.	Knoet, M.	Kombof, V.
Klonter, M.	Knok, M.	Kombuis, V.
Kloot, M.	Knokkel, M.	Komeet, V.
Klop, M. voor <i>slag</i> ; V. voor <i>geestelijke</i> <i>dochter</i> .	Knol, M.	Komfoor, O.
Klos, M.	Knook, M.	Komijn, M.
Klub, V.	Knoop, M.	Komkommer, M.
Klucht, V.	Knop, M.	Komma, V.
Kluft, V.	Knor, M.	Kommer, M.
Kluif, V.	Knorf, M.	Kompas, O.
Kluis, V.	Knot, V.	Komplot, O.
Kluister, V.	Knots, V.	Konfijt, V.
Kluit, V.	Knuist, M.	Konijn, O.
Klungel, V.	Knuppel, M.	Konkel, O.
Kluppel, M.	Koek, M.	Koog, O.
Kluts, V.	Koekoek, M.	Kooi, V.
Kluwen, O.	Koepel, M.	Kook, V.
Knaauw, M.	Koers, M.	Kool, V.
Knak, M.	Koet, V., <i>kleine</i> <i>zwarte eend</i> .	Koon, V.
Knap, V.	Koets, V.	Koop, M.
Knaster, M.	Kof, V.	Koor, O.
Kneep, V.	Koffer, M.	Koord, V.
Knel, V.	Koffij, V.	Koorts, V.
Kneppel, V.	Kog, V.	Koot, V.
Kneu, V., <i>vasvink</i> .	Kogchel, M.	Kop, M.
Kneukel, M.	Kogel, M.	Kopij, V.
Kneuter, V., <i>kneu</i> .	Kohier, O.	Koppel, M. en O.
Knevel, M.	Kokarde, V.	Koraal, M. voor <i>koor-</i> <i>jongen</i> ; V. voor <i>het</i> <i>uit koraal vervaar-</i> <i>digde</i> ; O. voor <i>het</i> <i>gewas</i> .
Knie, V.	Kokinje, V.	Koran, M.
Knijf, O.	Kol, V.	Korbeel, M.
	Kolder, M.	Korf, M.
	Kolf, V.	
	Kolijk, M.	
	Kolk, V.	

- Kornel , V. , *fijne zemelen.* Kras , V.
 Kornet , V. , *muts.* Krater , M.
 Kornoelje , V. Kreeft , M.
 Korps , O. Kreek , V.
 Korrel , V. Kreet , M.
 Korset , O. Kreits , M.
 Kors , V. Krekel , M.
 Korst , V. Kreng , O.
 Kortaadje , O. Krent , korent , V.
 Kortegaard , V. Kreuk , V.
 Kortelas , V. Krevel , kriel , V.
 Kost , M. Kriek , V.
 Kot , V. Kriel , O.
 Kotter , M. Kriewel , V.
 Kous , V. Kriezel , V.
 Kout , M. Krijg , M.
 Kouter , O. Krijsch , M.
 Kouw , V. Krijt , M. voor *kring*
 en *aardsoort.*
 Kozijn , O. Krimp , V.
 Kraag , M. Krimperd , M.
 Kraai , V. Kring , M.
 Kraak , M. voor *zeker* Krinkel , M.
geluid; V. voor vaar-
tuig. Krioel , O.
 Kraal , V. Krip , O.
 Kraam , V. Krisis , V.
 Kraan , V. Kristal , O.
 Kraauw , V. Kristallijn , O.
 Kraauwel , M. Kritiek , V.
 Krab , V. Krocht , V.
 Kracht , V. Kroeg , V.
 Krak , M. Kroes , M.
 Krakeel , O. Krok , V. , *onkruid.*
 Kram , V. Krokodil , M.
 Kramp , V. Krokus , M.
 Krans , M. Krol , O.
 Krant , V. Kronijk , V.
 Krap , V. Kronkel , M.
 Kroon , V. Kroos , O. , *eenden-*
groen.
 Kroost , O.
 Kroot , V.
 Krop , M.
 Krot , O.
 Kruid , O. , *plant.*
 Kruik , V.
 Kruiling , M. , *appel.*
 Kruim , V.
 Kruimel , V.
 Kruin , V.
 Kruis , O.
 Kruit , O. , *buskruit.*
 Kruk , V.
 Krul , V.
 Kubus , M.
 Kuch , V.
 Kuif , V.
 Kuijer , M.
 Kuil , M.
 Kuip , V.
 Kuís , V. , *knots.*
 Kuit , V.
 Kuras , O.
 Kurk , O. voor *de stof;*
V. voor het daar-
uit gemaakte.
 Kurkuma , V.
 Kus , M.
 Kussen , O.
 Kust , V.
 Kusting , V.
 Kuun , V. , *toekruid.*
 Kuur , V.
 Kwaal , V.
 Kwak , M.
 Kwakkel , M.
 Kwalster , M.

Kwant, M.	Lamfer, O.	Leest, V.
Kwarteel, O.	Lamoen, O., <i>dissel-</i>	Leeuwerik, M.
Kwartel, M.	<i>boom.</i>	Leg, M., <i>het leggen.</i>
Kwartier, O.	Lamp, V.	Legaat, O.
Kwarts, O.	Lampet, O.	Legende, V.
Kwast, M.	Lamprei, V.	Leger, O.
Kwee, V.	Lancet, O.	Legioen, O.
Kweek, V., <i>puingras.</i>	Land, O.	Lei, V.
Kweern, V., <i>hand-</i>	Landonw, V.	Leis, V.
<i>molen.</i>	Lans, V.	Lek, O.
Kwel, V.	Lantaarn, V.	Lel, V.
Kwelder, V., <i>buiten-</i>	Lanterfant, M.	Lelie, V.
<i>dijksch land.</i>	Lanterlu, O.	Lemmer, O.
Kwets, V., <i>pruim.</i>	Lap, M.	Lemmet, O.
Kwetsuur, V.	Larie, V.	Lende, V.
Kwezel, V.	Lariks, M.	Leng, V.
Kwijl, V.	Lasch, V.	Lens, V.
Kwijn, M.	Last, M.	Lente, V.
Kwispedoor, V. en O.	Lastaadje, V.	Lep, M.
Kwispel, M.	Laster, M.	Lepel, M.
Laan, V.	Lat, V.	Lepelaar, M., <i>vogel.</i>
Laars, V.	Latoen, O., <i>zeker</i>	Les, V.
Labaar, V., <i>linnen</i>	<i>metaal.</i>	Lessenaar, M.
<i>halsdoek.</i>	Latse, V., <i>voorbreek.</i>	Leugen, <i>zie logen.</i>
Labbei, V.	Laurier, lauwer, M.	Leur, V.
Labberdaan, <i>zie abber-</i>	Lava, V.	Leus, V.
<i>daan.</i>	Lavas, V.	Levant, V.
Labberlot, M.	Lavei, V., <i>verlof.</i>	Lever, V.
Labyrinth, M.	Lavendel, V.	Lezenaar, M.
Lach, M.	Lazareth, O.	Lias, M. en V.
Ladder, V.	Lazuur, M.	Libaard, M., <i>leeuw.</i>
Lak, M. van <i>laster-</i>	Ledekant, V. en O.	Libel, O.
<i>ing; O. voor zekere</i>	Leder, leër, O.	Lichter, M.
<i>stof ter zegeling en</i>	Leed, O.	Lid, O.
<i>voor poel.</i>	Leem, O.	Lied, O.
Laken, O.	Leen, O.	Liefde, V.
Lakooi, V., <i>violier.</i>	Leep, V.	Lier, V.
Lam, O.	Leer, V.	Lies, V.

Lij, V., van een schip.	Looi, V., run.	Maar, V.
Lijf, O.	Look, O.	Maart, M.
Lijk, V. als scheeps- woord; O. voor dood ligchaam.	Loon, M. en O.	Maas, V.
Lijm, V. en O.	Loop, M. van gaan; O. voor zekere maat.	Maat, M. voor makker; V. voor eene hoe- grootheid.
Lijn, V.	Loos, V., touw.	Macht, V.
Lijnwaad, O.	Loot, V.	Madelief, V.
Lijst, V.	Loover, V.	Magazijn, O.
Lijster, V.	Lor, V.	Magistraat, M.
Lil, O., kalfsjeu.	Lording, V., zwaar touw.	Magneet, M.
Limoen, M.	Losch, M., zeker dier.	Majesteit, V.
Linde, V.	Lot, O.	Makreel, V.
Liniaal, O.	Louw, V.	Mal, O.
Linnen, O.	Lucht, V.	Malder, O., mud.
Lint, O.	Luifel, V.	Malie, V.
Lip, V.	Luik, O.	Malloot, V.
Liqueur, M.	Luim, V.	Malvezei, M.
Lis, lus, V.	Luip, M., loer.	Malwe, V.
Lisch, O., gewas.	Luipaard, M.	Mammon, M.
List, V.	Luis, V.	Mand, V.
Liverei, V.	Luister, M.	Mandaat, O.
Loch, O., gat.	Luit, V.	Mangel, M., voor zeker werktuig; O. voor gebrek.
Lodder, M.	Luns, lens, V.	Manier, V.
Loef, V.	Lurf, V.	Mankop, O.
Loer, M.	Lus, V., lis.	Manna, O.
Lof, M.	Lust, M.	Mantel, M.
Logger, M.	Luur, V.	Marjolein, V., kruid.
Lok, V.	Maag, V. van lig- chaamsdeel; M. en V. van bloedver- want.	Mark, O. voor ge- wicht; V. voor land- streek.
Lombard, lommert, M.	Maak, V.	Markt, V.
Lomp, V.	Maal, V. van koffer- zak; O. van maal- tijd; V. en O. van keer.	Marling, M.
Long, V.	Maan, V.	Marmel, M.
Lonk, M.	Maand, M.	Marmelade, V.
Lont, V.		Marmot, V.
Loods, M., zeeman; V. voor planken hut.		Marot, V.
Loof, lof, O.		
Loog, V.		

- Mars, V., *zeil*.
 Marsch, M.
 Marsepein, M.
 Marter, M. als *dier*;
 O. als *stof*.
 Masker, O.
 Massa, V.
 Mast, M.
 Masteluin, O.
 Mastiek, M.
 Mat, V. als *vloerdek-*
 king en munt; O.
 als *hoegrootheid*
 lands en maaltijd.
 Matador, M.
 Mathesis, V.
 Matras, V.
 Maximum, O.
 Mazelen, V.
 Medaille, V.
 Mediaan, O.
 Medicijn, V.
 Meekrap, V.
 Meel, O.
 Meerle, V.
 Mees, V.
 Meet, V.
 Meeuw, V.
 Mei, M.
 Meir, O.
 Melde, V., *kruid*.
 Melk, V.
 Meloen, M.
 Memoriaal, O.
 Mengel, mingel, O.
 Menie, V.
 Mensch, M. en O.
 Mep, M.
 Merg, O.
- Mergel, M.
 Meridiaan, M.
 Merinos, O.
 Merk, O.
 Mes, O.
 Messing, V., *geel*
 koper.
 Mest, mist, M.
 Met, O., *gehakt vleesch*.
 Meter, M. als *el*; V.
 als *peet*.
 Methode, V.
 Metrum, O.
 Metten, V.
 Meubel, O.
 Middel, V. voor *lijf*;
 O. voor *wijze*.
 Midden, O.
 Miede, V., *gift*.
 Mier, V.
 Mierik, M.
 Mijl, V.
 Mijn, V.
 Mijt, V. *in alle be-*
 teekenissen.
 Mijter, M.
 Mik, V. voor *bloem*
 van meel en paal;
 M. en O. voor *de*
 daad van mikken.
 Mikroskoop, O.
 Millioen, O.
 Milt, V.
 Mimiek, V.
 Minaret, V.
 Miniatuur, O.
 Minimum, O.
 Minuut, V.
 Mirakel, O.
- Mispel, M.
 Missive, V.
 Mist, zie *mest*.
 Mist, V., *nevel*.
 Modder, M.
 Mode, V.
 Model, O.
 Moed, M.
 Moer, V. van *droesem*
 en *schroef*; O. voor
 moerassig land.
 Moeras, O.
 Moes, O.
 Moet, V.
 Moete, V., *gelegen-*
 heid.
 Mof, V., *bontwerk*.
 Moffel, M.
 Moker, M.
 Mokkel, M. en O.
 Mol, M. voor *een dier*;
 V. voor *bier*.
 Molde, V., *fijne aarde*.
 Molen, M.
 Molos, M., *jachthond*.
 Mom, V., voor *bier*
 en *masker*.
 Mond, M.
 Monster, O. voor *staal*
 en *gedrocht*.
 Moolik, M., *schrik-*
 beeld.
 Moor, M. voor *stof* en
 eigen naam.
 Moord, M.
 Moot, V.
 Mop, M. voor *een*
 soort van doggen;
 V. voor *gebakken*
 steen en koek.

- Morel, V. Muskadel, V. Netel, V.
Morgen, M. voor *dag*; Muskeljaat, O. Neus, M.
O. voor *landmaat*. Musket, O. Neut, noot, V.
Morille, V. Muts, V. Nevel, M.
Mors, V., *vuil vrouw-* Mutsaard, M. Nier, V.
mensch. Muur, M. voor *wand*; Niet, O. *in het alge-*
Mortel, M. V. voor *zeker kruid*. *meen*; V. *bij loterij*.
Mortier, M. Muzijk, V. Nijd, M.
Morzel, M. Mystiek, V. Nik, M., *hik*.
Mos, O., *plant*. Mythe, V. Nikkel, nikker, V.,
Mosch, zie *musch*. Naad, M. *onkruid*.
Moskee, V. Naald, V. Nikker, M. voor *geest*;
Mossel, V. Naam, M. V. voor *onkruid*.
Most, M. Naaste, M. Nis, V.
Mostaard, mosterd, M. Nacht, M. Nobel, M., *munt*.
Mot, V. voor *worm*, Nagel, M. Noen, M.
oude zeug en fijnen Nap, M. Noest, M.
regen; O. voor *turf-* Naphtha, V. Nok, M. voor *snik*;
molm. Narcis, V. V. voor *het opperste*.
Motief, O. Nardus, M., *gras*. Nommer, nummer, O.
Motto, O. Narwal, M., *walvisch*. Nonactiviteit, V.
Moude, molde, V., Nater, V., *slang*. Nonsens, V.
fijne aard. Natuur, V. Nood, M.
Mousson, V. Navel, M. Nooddruft, V.
Mout, O. Neep, V. Noorden, O.
Mouw, V. Neer, V., *draai-* Noot, V.
Mud, V. en O. *stroom*. Nop, V.
Mug, V. Neet, V. Nota, V.
Muil, M. voor *een* Negenoo, V. Notulen, V.
dier en bek; V. Negge, V., *paardje*. November, M.
voor *schoeisel*. Nek, M. Nuk, V.
Muis, V. Nektar, M. Nul, V.
Muite, V., *vogelkooi*. Nel, V. Numero, V.
Mul, V., *molm*. Nepent, O., *kruid*. Nurk, M., *knorrig*
Munt, V. voor *gesla-* Neppe, V., *kattekruid*. *mensch*.
gen geld en kruid. Nerf, V. Nut, O.
Murf, V., *mond*. Nering, V. Nuun, V., *ledige schelp*.
Musch, mosch, V. Nest, O. Oblie, V.
Musk, muskus, V. Nestel, M. Oceaen, M.
Muskaat, V. Net, O. Octavo, O.

October , M.	Opzet , O.	Pantser , O.
Octrooi , O.	Orakel , O.	Pap , V.
Ochtend , uchtend , M.	Orde , V.	Papaver , V.
Oester , V.	Order , M. , <i>bevel.</i>	Papegaai , M.
Oever , M.	Orgel , O.	Papier , O.
Offer , O.	Orkaan , M.	Parabel , parabool , V.
Offerhande , offer- ande , V.	Os , M.	Parade , V.
Oir , O. , <i>erfgenaam.</i>	Otter , M.	Paradijs , O.
Oker , M. , <i>verwstof.</i>	Oven , M.	Paragraaph , V.
Oksel , M.	Overval , M. , voor <i>onverhoedschenaan-</i>	Parallel , V.
Oleander , M. , <i>rozen-</i> <i>laurier.</i>	val ; O. voor <i>toeval.</i>	Paraplui , V. en M.
Olifant , M.	Paadje , page , M.	Parasol , V. en M.
Olij , olie , V.	Paai , M. , <i>oud man.</i>	Pardel , M.
Olijf , M. voor <i>den</i> <i>boom</i> ; V. voor <i>de</i> <i>vrucht.</i>	Paal , M.	Pardon , O.
Olm , M.	Paander , V , <i>-teenen</i> <i>korf.</i>	Parel , paarl , V.
Olymp , M.	Paar , O.	Parfum , O.
Ontbijt , O.	Paard , O.	Park , perk , O.
Ontzet , O.	Paarlemoer , O.	Parket , O.
Ooft , O.	Paauw , M.	Parkiet , M. , <i>vogel.</i>
Oog , O.	Pacht , V.	Parlement , O.
Oogelijn , O.	Pad , V. voor <i>een dier</i> ; O. voor <i>weg.</i>	Parnas , M.
Oogst , M.	Pak , O.	Parool , O.
Ooi , V.	Pakkaadje , V.	Part , V. voor <i>list</i> ; O. voor <i>deel.</i>
Oor , O.	Palei , V.	Parterre , O.
Oorber , O. , <i>voordeel.</i>	Palet , V. , <i>speeltuig</i> ; O. van <i>schilders.</i>	Partuur , O.
Oord , O.	Paling , M.	Paruik , pruik , V.
Oordeel , O.	Palm , M. van <i>gewas</i> ; V. van <i>hand.</i>	Pas , M. voor <i>door-</i> <i>tocht en tred</i> ; O. voor <i>stond.</i>
Oorlam , M.	Palster , M.	Pascha , M. voor <i>groot-</i> <i>waardigheids-bekleeder</i> <i>in Turkijë</i> ; O. , <i>Christen-feest.</i>
Oorlof , O.	Pampernoelje , V.	Paskwil , O.
Oorlog , M.	Pan , V.	Paspoort , O.
Oosten , O.	Pand , O.	Passaat , M.
Ophef , M.	Paneel , O.	Passement , O.
Oppeer , M.	Panter , M.	Pastei , V.
Oproer , O. en M.	Pantoffel , V. en M.	
Opstel , O.		

Pastel, O., <i>deeg</i> .	Pers, V.	meenslachtig als
Patent, O. en M.	Personaadje, V.	<i>dier</i> .
Paternoster, O. en M.	Personaliteit, V.	Pinkster, O. en V.
Patrijs, M.	Persoon, M.; de sa-	Pint, V.
Patroon, M. als <i>bes-</i>	menstellingen van	Pioen, V., <i>roos</i> .
<i>schermheer</i> ; O. als	dit woord zijn O.,	Pip, V.
<i>schets van iets</i> .	als: <i>vrouwspersoon</i> .	Pippeling, V.
Patrouille, V.	Perspectief, O.	Pistache, V.
Pauk, V.	Perzik, V.	Pistool, V.
Paveljoen, O.	Pest, V.	Pit, V. voor <i>kern</i> ;
Pedaal, O.	Pet, M.	O. voor <i>merg</i> .
Peel, V. als <i>hairband</i>	Petard, M.	Pitoor, putoor, M.,
en <i>moerassig land</i> .	Peterselie, V.	<i>vogel</i> .
Peen, V., <i>wortel</i> .	Peukel, pukkel, V.	Plaaq, V.
Peer, V.	Peul, V. voor <i>vrucht</i>	Plaat, V.
Pees, V.	en <i>pehuw</i> .	Plaats, V.
Pegel, M.	Piano-forte, O.	Plafond, O.
Peil, O.	Piaster, M.	Plak, V.
Pek, pik, O.	Piauter, O.	Plakkaat, O.
Pekel, V.; voor <i>de</i>	Piek, V.	Plan, O.
<i>zee</i> , O.	Pier, V.	Planchet, O.
Pelgrimaadje, V.	Pieterman, M., <i>visch</i> .	Planeet, V.
Pellikaan, M.	Pij, V.	Planetarium, O.
Pels, M.	Pijl, M.	Plank, V.
Pen, V.	Pijn, M. voor <i>boom</i> ;	Plant, V.
Penant, V.	V. voor <i>smart</i> .	Plantaadje, V.
Pendant, O.	Pijp, V. <i>in alle be-</i>	Plas, M.
Pendule, V.	<i>teekenissen</i> .	Plat, O.
Penning, M.	Pik, M. voor <i>wrok</i> ;	Platteel, O.
Pens, M. voor <i>buik</i> ;	O. voor <i>pek</i> .	Plavei, V.
V. voor <i>ingewand</i> .	Pilaar, pijler, M.	Plecht, V.
Penseel, O.	Pilaster, M.	Pleidooi, O.
Pensioen, O.	Pimpel, M., <i>vogel</i> .	Plein, O.
Peper, V.	Pimpernel, V.	Pleister, V. als <i>heel-</i>
Perceel, O.	Pin, V.	<i>middel</i> en <i>gips</i> .
Pergament, <i>perke-</i>	Pinas, V., <i>schip</i> .	Pleit, V. voor <i>schuit</i> ;
<i>ment</i> , O.	Pink, M. voor <i>den</i>	O. voor <i>rechtsgeding</i> .
Periode, V.	<i>kleinsten vinger</i> ; V.	Plezier, O.
Perk, O.	voor <i>vaartuig</i> ; ge-	Plek, V.

Pleonasmus, O.	Poort, V.	Prent, print, V.
Pleuris, V.	Poos, V.	Preparaat, O.
Plicht, M.	Poot, M. voor voet;	Present, O.
Plint, V.	V. voor <i>loetje</i> .	Presidium, O.
Ploeg, M.	Pop, V.	Pret, V.
Plok, M.	Popel, M.	Pretext, O.
Plomperd, M.	Populier, M.	Prieeel, O.
Plooi, V.	Porei, porrei, V.	Priegel, M.
Plug, M. voor <i>licht-</i>	Porphyry, O.	Priem, M.
<i>mis</i> ; V. voor <i>stop</i> .	Porselein, V. voor	Prij, V., <i>dood aas</i> .
Pluim, V.	<i>groente</i> ; O. voor	Prijs, M.
Pluimaadje, V.	<i>aardewerk</i> .	Prik, M.
Pluis, V.	Port, O.	Prikkel, M.
Plunje, V.	Portaal, O.	Privaat, O.
Pluvier, V., <i>vogel</i> .	Portefeuille, V.	Problema, O.
Pochhans, M.	Portier, O. van eene	Proces, O.
Podagra, O.	<i>koets</i> .	Product, O.
Poeder, poeijer, O.	Portret, O.	Profijt, V.
Poel, M.	Pos, post, V., <i>visch</i> .	Profil, O.
Poelje, V., <i>hoen</i> .	Post, M. voor <i>deur-</i>	Programma, O.
Poes, V.	<i>stijl, ambt en bode</i> .	Project, O.
Poets, zie <i>pots</i> .	Postelein, V. <i>groente</i> .	Prol, V.
Pof, M.	Postcriptum, O.	Pronk, M.
Pogchel, M.	Postuur, O.	Pronkaard, M.
Pok, V.	Pot, M.	Prooi, V.
Polder, M.	Potage, V.	Propaganda, V.
Polei, V., <i>kruid</i> .	Potentaat, M.	Propoost, O.
Polis, V.	Pots, V.	Protest, O.
Pols, M. als <i>spring-</i>	Praal, V.	Protocol, O.
<i>stok en slagader</i> .	Praam, M. voor <i>dwang</i> ;	Provenu, O.
Polyp, M.	V. voor <i>schuit</i> .	Proviand, M.
Pomp, V.	Praat, M.	Provoost, M.
Pond, O., <i>gewicht</i> .	Pracht, V.	Pruik, M.
Ponjaard, ponjerd, M.	Praktijk, V.	Pruim, V.
Pont, V., <i>vaartuig</i> .	Pram, V.	Prul, V.
Pons, punch, V.	Prang, V.	Prut, V.
Ponton, V.	Preek, V.	Psalter, O.
Pook, M.	Prei, V.	Pudding, M.
Pool, V., <i>aspunt</i> .	Preludium, O.	Puf, V.

Pui, V.	Rak, O.	Rei, M., koor.
Puik, O.	Raket, V. voor <i>kruid</i> ;	Reiger, M.
Puin, O.	O. voor <i>kaatstuig</i> .	Rek, O.
Puist, V.	Ramp, V.	Relaas, O.
Pukkel, V.	Rand, M.	Relief, O.
Pul, V.	Rang, M.	Remise, V.
Pulver, O.	Rank, V.	Ren, run, M.
Punt, V. als <i>spits</i> ;	Ranket, O., <i>kaatsnet</i> .	Renet, V.
O. als <i>stip</i> .	Ranonkel, M.	Rente, V.
Purim, O.	Ransel, M.	Renvooi, O.
Purper, O.	Rantsoen, O.	Repel, M., <i>vlashamer</i> .
Put, M.	Rapier, O.	Repliek, V.
Putoor, zie <i>pitoor</i> .	Ras, O.	Republiek, V.
Pyramide, V.	Rasp, V.	Request, O.
Phaëton, M.	Rat, rot, V.	Rescript, O.
Phoenix, M.	Ratel, M.	Respect, O.
Phrase, V.	Ratijn, O., <i>stof</i> .	Respijt, O.
Physika, V.	Ravelijn, O.	Ressort, O.
Quadraat, O.	Razijn, rozijn, V.	Rest, V.
Quadrant, O.	Reaal, M.	Resultaat, O.
Qualiteit, V.	Recepis, O.	Retour, O.
Quantiteit, V.	Recept, O.	Reuk, M.
Quarantaine, V.	Reçu, O.	Reutel, M.
Quarto, O.	Recht, O.	Reuter, M., <i>zeef</i> .
Quatertemper, M.	Rede, V. voor <i>rede-</i>	Reuzel, O. en M.
Quota, O.	<i>lijk vermogen</i> en	Reverbère, V.
Quotlënt, O.	<i>redevoering</i> .	Rhythmus, M.
Ra, V.	Reden, V., <i>oorzaak</i> .	Rid, M.
Raad, M.	Reede, V. van <i>schepen</i> .	Ridderspoor, V.,
Raam, M. voor <i>ra-</i>	Reef, O.	<i>bloem</i> .
<i>ming</i> ; V. en O.	Reek, V., eene <i>egge</i> .	Riem, M. in alle <i>be-</i>
voor <i>venster</i> .	Reeks, V.	<i>teekenissen</i> .
Raap, V.	Reep, M.	Riet, O.
Rabarber, V.	Reet, V.	Rif, O.
Rabauw, M.	Referein, <i>refrein</i> , O.	Rigchel, V.
Rad, O.	Regel, M.	Rij, V. voor <i>reeks</i>
Radijs, V.	Regen, M.	en <i>gereedschap</i> .
Rafel, V.	Regiment, O.	Rijf, V.
Rag, O.	Register, O.	Rijk, O.

- Rijm, M. voor *rijp*; Rooi, M. Saffraan, M.
 V. voor *rups*; O. Rook, M. voor *damp*; Saizoen, O.
 in *dicht*. V. voor *hooistapel*. Sakrament, O.
 Rijs, O. Room, M. Salamander, M.
 Rijst, V. Roos, V., voor *bloem* Salaris, O.
 Ril, rilling, M. en *ontsteking*. Saldo, O.
 Rimpel, M. Ros, O. Salet, O.
 Rinde, V., *eikenbast*. Rosmarijn, rozema- Salie, V.
 Ring, M. rijm, M. Salon, O.
 Rinkel, M. Rot, zie *rat*. Salpeter, O.
 Riool, O. Rot, O., voor *menigte* Saluut, O. voor *groet*;
 Risico, O. en als *krijgsterm*. V. voor *visch*.
 Rist, V. Rots, V. Salvo, O.
 Rivier, V. Rotting, M., *rieten* Samaar, V.
 Rob, M. *stok*. Sandaal, V. en M.
 Roef, V. Rouw, M. Sandrak, O.
 Roem, M. Rozelaar, M. Sanhedrin, M.
 Roep, M. Rozijn, zie *razijn*. Sap, O.
 Roer, O. Rubriek, V. Sardijn, M.
 Roerdomp, M. Rug, M. Sargie, V.
 Roerom, M., *gebak*. Rui, V. Sarkophaag, M.
 Roes, M. Ruiker, M. Sas, O.
 Roest, M. Ruïne, V. Sassefras, O.
 Roet, O. Ruit, V. als *glasruit* Satijn, O.
 Roffel, V. en *kruid*. Satire, V.
 Roffiaan, M. Ruk, M. Sancijs, V.
 Rog, M. voor *visch*; Rul, V., *toeloop*. Saus, V.
 V. voor *graansoort*, Rum, M. Savonet, V.
 meest *rogge*. Rumoer, O. Scepter, M.
 Rok, rokken, O. Run, V., *gewas*. Scrupel, schrupel, O.
 Rol, V. Rund, O. Schaaf, V.
 Roman, M. Runsel, O., *stremsel*. Schaak, V.
 Romp, M. Rups, V. Schaal, V.
 Ronde, V. als *krijgs-* Rust, V. Schaap, O.
term. Saai, O. Schaar, V. voor *me-*
 Rondeel, O. Saaijet, V. *nigte en werktuig*.
 Roof, M. voor *buit*; Sabbath, M. Schaats, V.
 V. voor *korst eener* Sabel, V. voor *wapen*; Schabel, V.
zweer. M. voor *dier*. Schacht, schaft, V.

- Schakal, M., *jakkals*. Scheut, M.
 Schakel, V. Schicht, M.
 Schal, M. Schijf, V.
 Schalie, V. Schijn, M.
 Schalk, M. Schik, M.
 Schalmei, V. Schil, zie *schel*.
 Schamp, M. Schild, O. en M.
 Schandaal, O. Schilfer, V.
 Schans, V. Schim, V.
 Schapraai, V., *etens-* Schimmel, M. voor Schraag, V.
kas. *een paard*; V. voor Schraap, V.
 Schar, V. *uitslag*. Schram, schramp, V.
 Scharnier, O. Schimp, M. Schrank, V.
 Schat, M. Schink, M. Schrap, V.
 Schavot, O. Schinkel, M. Schreef, V.
 Schavuit, M. Schip, O. Schreeuw, M.
 Schedel, M. Schoen, M. Schrift, O. voor *het*
 Scheel, O. voor *hair-* Schoffel, V. *geschrevene*; V. voor
scheel, *deksel* en ook O. *de Heilige Schrift*.
verschil. Schoft, V., *schouder*
 Scheen, V. *en vierdedeel van* Schrijn, V.; als *kast*
 Scheerling, M. *dag*; M. voor *slecht* Schrik, M.
 Schei, V. Schok, M. voor *stoot*; Schroef, V.
 Schel, V. voor *schil* O. voor *zestigtal*. Schroom, M.
 en *bel*. Schol, V. Schroot, O.
 Schelling, M. Schommel, M., *schop*. Schrupel, O., *gewicht*.
 Schelp, schulp, V. Schoner, *schoener*, Schuif, V.
 Schenkaadje, V. M., *vaartuig*. Schuifuit, M., *nacht*
 Schenkel, M. Schonk, V. Schuim, O.
 Schep, M. Schoof, V. Schuit, V.
 Schepel, O. School, V. Schuld, V.
 Scherf, V. Schoor, M. Schulp, zie *schelp*.
 Scherm, M. voor *be-* Schoot, M. Schurft, V. en O.
scherming; O. voor Schop, V. voor *spade* Schut, schot, O.
middel tot bescherm- en *schommel*; M., Schuur, V.
ing. *stoot met den voet*. Secans, M.
 Scherts, V. Schorpioen, M. Seconde, V.
 Scheur, V. Schors, V. Secetaire, V., *kast*.
 Scheurbuik, V. Schort, V. Secretariaat, O.
 Securiteit, V.

- Segrijn , O.
 Sein , O.
 Sek , V. , *wijn*.
 Sekreet , O.
 Semester , O.
 Seminarium , O.
 Senaat , M.
 September , M.
 Sequester , O.
 Serail , O.
 Seraphijn , seraph , M.
 Sermoen , O.
 Serpent , O.
 Servet , O.
 Servies , O.
 Shawl , M.
 Sieraad , O.
 Sigaar , cigarro , M.
 Signet , O.
 Sik , M. , *baard*.
 Sikkell , V. voor *zeis* ;
 M. voor *Joodsche*
munten.
 Silhouette , V.
 Sim , V. , *aap*.
 Singel , M.
 Sintel , M.
 Sinus , M.
 Siroop , stroop , V.
 Sits , chits , O.
 Sjerp , V.
 Sjor , M.
 Sjouw , V.
 Skelet , O.
 Slaap , M. *in alle be-*
teekenissen.
 Slag , M. van *slaan* ;
 O. voor *soort* en
vogelknip.
 Slak , slek , V.
 Sleep , M.
 Sleet , V.
 Slegel , M.
 Slemp , M.
 Slender , M.
 Slenk , V. , *modder-*
plaats.
 Slenter , M. , *lap*.
 Slet , V.
 Sleter , M. , *lap*.
 Sleuf , V.
 Sleur , V.
 Sleutel , M.
 Slier , M.
 Sliet , V.
 Slij , V. , *zeelt*.
 Slijk , slik , V.
 Slijm , O.
 Slik , O.
 Slip , V.
 Sloddervos , M.
 Sloep , V.
 Slof , V.
 Slok , M.
 Slommer , M.
 Slomp , M.
 Slons , V.
 Sloof , V. voor *voor-*
schoot en *vrouw*.
 Sloop , V.
 Sloot , V.
 Slop , O.
 Slorp , M.
 Slot , O.
 Sluik , V.
 Sluip , V.
 Sluis , V.
 Slurp , zie *slorp*.
 Smaad , M.
 Smak , M. voor *wal* ;
 V. voor *schip* en
gewas.
 Smalt , V.
 Smart , smert , V.
 Smeer , O.
 Smet , V.
 Smient , V. , *halve*
eendvogel.
 Smook , M.
 Smijt , V. , *scheeps-*
touw.
 Smots , V. , *slons*.
 Smout , O.
 Smuik , M. , *sieraad*.
 Smul , V.
 Snaak , M.
 Snaar , V.
 Snaauw , M. voor *on-*
heusche uitdrukking ;
 V. voor *werktuig*.
 Snak , M.
 Snap , M.
 Snaphaan , M.
 Snavel , M.
 Snees , O. , *twintigtal*.
 Sneeuw , V.
 Snel , V. , *drinkkan*.
 Snert , V.
 Snik , M. voor *zucht* ;
 V. voor *schuit*.
 Snip , snep , V.
 Snipper , M.
 Snoek , M.
 Snoer , O.
 Snoet , M.
 Snor , M.
 Snork , M.

Snot , O.	Spelt , V. , <i>koren.</i> en	Sport , V.
Snuif , Snuf , V.	<i>sprinkhaan.</i>	Spot , M.
Snuif , M. voor <i>snoet</i> ;	Sperwer , M.	Spouw , V.
V. voor <i>vlas.</i>	Spiauter , M.	Spraak , V.
Soep , V.	Spie , M. voor <i>ver-</i>	Sprank , V.
Soes , M. voor <i>be-</i>	<i>spieder</i> ; V. voor	Spreeuw , M.
<i>dwelming</i> ; V. voor	<i>ijzeren bout.</i>	Sprei , V.
<i>gebak.</i>	Spiegel , M.	Sprenkel , V. voor <i>vonk</i>
Sok , V.	Spier , V.	of <i>spet</i> ; M. voor
Sold , O.	Spiering , M.	<i>rottenknip.</i>
Solpher , O.	Spies , spiets , V.	Spreuk , V.
Som , V.	Spijker , M.	Spriet , M.
Somp , V. , <i>moeras.</i>	Spijl , V.	Spring , M.
Sonnet , O.	Spijt , V.	Sprits , V.
Soort , V. en O.	Spikkel , M.	Sproet , V.
Sop , sap , O.	Spil , V.	Sprokkel , M.
Sopha , V.	Spin , V.	Sprong , M.
Sorbet , O. , <i>drank.</i>	Spinazie , V.	Sprot , V.
Souvenir , O.	Spinde , V. <i>spijskamer.</i>	Spruit , V.
Spaak , V.	Spinuekop , V.	Spruw , sprouw , V.
Spaan , M.	Spinsbek , pinsbek , O.	Spui , V.
Spaander , M.	Spint , O. van <i>maat</i>	Spruit , V.
Spadel , M.	en <i>houtkant.</i>	Spurrie , V. , <i>plant.</i>
Spalk , V.	Spiraal , V.	Spheer , V.
Spang , V. , <i>gesp.</i>	Spit , O.	Sphinx , V.
Spant , V.	Spits , V. en O.	Staaf , V.
Spar , V. voor <i>boom</i>	Spleet , V.	Staak , M.
en <i>lat.</i>	Splint , V. , <i>geld.</i>	Staal , O.
Spat , spet , V.	Splinter , M.	Staart , M.
Specht , M. , <i>vogel.</i>	Splits , V.	Staat , M.
Spectakel , O.	Spoed , M.	Staatsie , V.
Speek , V.	Spoel , V.	Stad , V.
Speeksel , O.	Spog , O.	Staf , M.
Speen , V.	Spon , V. van <i>een vat.</i>	Stag , V.
Speer , V.	Sponde , V.	Staketsel , V.
Spek , O.	Spons , V.	Stal , M.
Spel , O.	Spoor , V. voor <i>prik-</i>	Stam , M.
Speld , V.	<i>kel</i> ; O. voor <i>voet-</i>	Stamet , stammet , O. ,
Spelonk , V.	<i>stap.</i>	<i>fljne wol.</i>

Stamijn, V., <i>hairen</i>	Stijg, V., <i>twintigtal.</i>	Strook, V.
<i>weefsel.</i>	Stijl, M. van <i>stut</i> en	Stroom, M.
Stand, M.	<i>schrijfwijze.</i>	Stroop, siroop, V.
Standaard, standerd,	Stip, V.	Stroop, M., <i>roof.</i>
M.	Stoel, M.	Strop, M.
Stang, zie <i>steng.</i>	Stoep, V.	Strot, M.
Stank, M.	Stoet, M.	Struif, V.
Stank, M.	Stof, O. voor <i>aarde;</i>	Struik, M.
Stap, M.	V. voor <i>stoffaadje</i>	Struis, M.
Stapel, M.	en <i>onderwerp.</i>	Struwel, struweel, M.
Star, ster, V.	Stok, M.	Stuip, V.
Station, O.	Stolp, stulp, V.	Stuit, M. voor <i>belem-</i>
Statistiek, V.	Stomp, M. van <i>stoot;</i>	<i>mering;</i> V. voor
Statuten, V.	O. van <i>een boom,</i>	<i>een deel van het</i>
Steeg, V.	<i>arm, enz.</i>	<i>menschelijk lig-</i>
Steek, M.	Stond, M.	<i>chaam.</i>
Steel, M.	Stoof, V.	Stuiver, M.
Steg, M.	Stool, V.	Stuk, O.
Stegel, M., <i>stijg-</i>	Stoom, M.	Stulp, V.
<i>beugel.</i>	Stoop, V.	Stut, M.
Steiger, M.	Stoot, M.	Stuur, O.
Steiloor, M.	Stooter, M., <i>munt.</i>	Styx, M.
Stek, O.	Stop, V.	Suiker, V.
Stekel, M.	Stoppel, M.	Sukade, V.
Stel, M. van <i>stand;</i>	Stork, M., <i>ooijevaar.</i>	Sulpher, O.
O. als <i>een stel por-</i>	Straal, M.	Supplement, O.
<i>selein.</i>	Straam, V., <i>striem.</i>	Surplus, O.
Stellaadje, V.	Straat, V.	Surrogaat, O.
Stelt, V.	Straf, V.	Syllabe, V.
Stem, V.	Strand, O.	Synagoge, V.
Stempel, M.	Streek, M. voor <i>list;</i>	Syndicaat, O.
Steng, V.	V. voor <i>windstreek.</i>	Synode, V.
Stengel, M.	Streep, V.	Syntaxis, V.
Ster, zie <i>star.</i>	Streng, streen, V.	Syring, V.
Steun, M.	Striem, V.	Systema, O.
Steur, M.	Strijd, M.	Taak, V.
Stevel, M.	Strik, M.	Taal, V.
Steven, M.	Stronk, M.	Taan, V.
Stift, V.	Stroo, O.	Taart, V.

- Taats, V.
 Tabak, M.
 Tabbaard, tabberd, M.
 Tabernakel, M.
 Taf, O.
 Tafel, V.
 Tafereel, O.
 Tak, M.
 Takel, M.
 Taks, V.
 Taktiek, V.
 Tal, O.
 Talent, O.
 Talie, V.
 Taling, M., *vogel*.
 Talisman, M.
 Talk, V.
 Talmud, M.
 Tamarinde, V.
 Tamboer, M. voor
 tromslager en af-
 sluiting; voor V.
 speeltuig.
 Tand, M.
 Tang, V.
 Tangens, M.
 Tap, M.
 Tapijt, O.
 Taptoe, V.
 Tarantula, V.
 Tarbot, V.
 Tarif, O.
 Tarra, V.
 Tartaan, V., *schip*.
 Tarwe, V.
 Tas, M., *een hoop*.
 Tasch, V.
 Tast, M.
 Taxis, M. *heester*.
- Teem, M.
 Toems, V., *zeef*.
 Teen, M. van *toon*;
 O. van *tien (rijs)*.
 Teer, O.
 Tegel, M.
 Teil, V., *aarden vat*.
 Tekst, M.
 Tel, M. voor *gang*;
 V. voor *paard*.
 Telegraaph, M.
 Teleskoop, O.
 Telg, V.
 Teljaar, O., *tafelbord*.
 Tempel, M.
 Temper, M.
 Temperament, O.
 Temperatuur, V.
 Tent, V.
 Tepel, M.
 Termijn, M.
 Terp, V.
 Terpentijn, M.
 Terras, V.
 Terrein, O.
 Territoor, O.
 Terts, V.
 Test, V.
 Testament, O.
 Teug, toog, O.
 Théâtre, O.
 Thee, V.
 Thesis, V.
 Ticht, M. *in alle be-*
 teekenissen.
 Tigchel, M.
 Tijd, M.
 Tijk, V.
 Tijloos, V., *bloem*.
- Tijd, M.
 Tiktak, O., *spel*.
 Til, V.
 Timber, M.
 Timmer, O., *vrouw-*
 entimmer.
 Timmeraadje, V.
 Tinctuur, V.
 Tint, M. voor *wijn*;
 V. voor *kleur*.
 Tintel, M.
 Tip, M.
 Tiras, O., *net*.
 Titel, M.
 Tittel, M.
 Tjalk, V.
 Toast, toost, M.
 Tocht, M.
 Toer, M.
 Toets, M.
 Toffel, V.
 Toga, M.
 Toilet, O.
 Tol, M. voor *schat-*
 ting en speeltuig.
 Tombe, V.
 Tombola, V., *loterij*.
 Ton, V.
 Tonder, tontel, O.
 Tong, V., *spraaktuig*
 en *visch*.
 Tonijn, M.
 Tontine, V.
 Toog, teug, V.
 Tooi, M.
 Toon, M. voor *zang*
 en *voet*.
 Tooneel, O.

- Toorn, M.
 Toorts, V.
 Toot, V.
 Top, M.
 Tor, V.
 Toren, M.
 Torment, O.
 Torn, M.
 Tortel, V.
 Totebel, V.
 Tournooi, O.
 Touw, V.
 Traan, M. voor *vocht uit de oogen*; V. voor *walvisch-olij*.
 Tractaat, O.
 Tractement, O.
 Trafijk, V.
 Traject, O.
 Tralie, V.
 Trans, M.
 Transito, O.
 Transport, O.
 Trant, M.
 Trap, M.
 Trapezium, O.
 Tras, O.
 Trawant, M.
 Trechter, M.
 Tred, M.
 Treeft, V.
 Treil, M., *lijn*.
 Trein, M.
 Trek, M. voor *haal en list*.
 Trema, V.
 Tremel, M.
 Trens, V.
 Trezor, O.
 Triakel, V.
 Triangel, M.
 Trijp, O.
 Tril, M.
 Trimester, O.
 Trio, O.
 Triomph, M.
 Trip, V., *klomp*.
 Trits, V.
 Troef, V.
 Troep, M.
 Troffel, M.
 Trom, M.
 Trommel, V.
 Tromp, V.
 Trompet, V.
 Tronie, V.
 Tronk, M.
 Troon, M.
 Troost, M.
 Trophee, V.
 Tros, M.
 Trots, M.
 Trouw, V.
 Truweel, V.
 Tuberoos, V., *bloem*.
 Tucht, V.
 Tui, V.
 Tuig, O.
 Tuil, M., *boert*.
 Tuimelaar, M.
 Tuin, M.
 Tuit, V.
 Tuk, M.
 Tulband, M.
 Tulp, V.
 Tumult, O.
 Turf, M.
 Twijfel, M.
 Twijg, V.
 Twijn, M.
 Twist, M.
 Uchtend, ochtend, M.
 Ui, uije, M.
 Uijer, M.
 Uil, M.
 Uilskuiken, M.
 Uitham, M.
 Ukase, V.
 Ulevel, V.
 Uniform, O.
 Universiteit, V.
 Unjer, M., *gewas*.
 Unster, M., *waag*.
 Urne, V.
 Uso, O.
 Uur, O.
 Vaag, V.
 Vaak, M.
 Vaalt, V.
 Vaan, V.
 Vaandel, vendel, O.
 Vaar, M., *vrees*.
 Vaars, V., *jonge koe*.
 Vaart, V.
 Vaarwel, O.
 Vacatuur, V.
 Vaccine, V.
 Vacht, M.
 Vagebond, M.
 Vak, O.
 Val, M. voor *nederwaartsche beweging*; V. voor *werktuig om te vangen*.
 Valies, O.
 Valk, M.
 Vallei, V.

Vang, M.	Vesper, V.	O. voor <i>dorp</i> .
Var, varre, M.	Vest, O. voor <i>kamizool</i> ;	Vlerk, V.
Varen, V., <i>kruid</i> .	V. voor <i>schans</i> .	Vleug, V.
Varken, O.	Vet, O.	Vleugel, M.
Vasten, V.	Veulen, O.	Vlie, O., <i>doorvaart</i> .
Vat, M. voor <i>greep</i> ;	Veto, O.	Vlieg, V.
O. voor <i>inhouds-</i>	Vezel, V.	Vlier, V.
<i>maat</i> .	Vicariaat, O.	Vliering, V.
Vaudeville, V.	Viezevaas, V.	Vlies, O.
Vauxhall, M.	Vijg, O.	Vliet, M.
Vedel, V.	Vijl, V.	Vlijm, V.
Veder, veër, V.	Vijt, zie <i>fjt</i> .	Vlijt, V.
Vee, O.	Vijver, M.	Vlinder, M.
Veede, veete, V.,	Vijzel, M. als <i>vat</i> ;	Vloed, M.
<i>wrok</i> .	V. als <i>schroef</i> .	Vloek, M.
Veeg, M.	Vilt, O.	Vloer, M.
Veem, V.	Vim, V.	Vlok, V.
Veen, O.	Vin, V.	Vlonder, M.
Veer, O., <i>overvaart</i> .	Vinger, M.	Vloo, V.
Veil, O., <i>klimop</i> .	Vingerling, M.	Vloot, V.
Vel, O.	Vink, M.	Vlot, O.
Veld, O.	Violier, V.	Vlouw, V., <i>net</i> .
Velg, V.	Viool, V., <i>bloem</i> .	Vlucht, V.
Ven, V., <i>moeras</i> .	Visa, O.	Vocht, O.
Vendel, zie <i>vaandel</i> .	Visch, M.	Voeder, voer, O.
Vendu, V.	Visite, V.	Voet, M.
Venijn, O.	Vitriool, O.	Vogel, M.
Venizoen, O.	Vizier, O.	Vois, V., <i>wijs</i> .
Venkel, V.	Vlaag, V.	Vokaal, V.
Venster, O.	Vlaak, V.	Volk, O.
Verken, zie <i>varken</i> .	Vlag, V.	Vomitief, O.
Verlaat, O.	Vlak, zie <i>vlek</i> .	Vond, M.
Verlof, O.	Vlam, V.	Vondel, vlonder, M.
Vernis, O. en V.	Vlas, O.	<i>bruggetje</i> ..
Vernuft, O.	Vlecht, V.	Vonk, V.
Vers, vaars, O.	Vleesch, O.	Vonnis, O.
Verstek, O.	Vleet, V., <i>visch</i> .	Vonst, V.
Verw, V.	Vlegel, M.	Voordacht, V.
Verzenen, V.	Vlek, V. voor <i>vlak</i> ;	Vooronder, O.

Voorschoot, O.	Walg, V.	Wenk, M.
Vore, V., <i>ploegmede.</i>	Walrus, M.	Wensch, M.
Voorn, M., <i>visch.</i>	Wam, V.	Wereld, V.
Vork, V.	Wan, V.	Werf, V.
Vorsch, M.	Wand, M.	Werk, O.
Vorst, M. voor <i>prins</i> ;	Wandel, M.	Werpel, M.
V. voor <i>koude</i> en	Wang, V.	Wervel, M.
<i>opperrigchel</i> der	Want, V. voor <i>hand-</i>	Wesp, V.
<i>pannen.</i>	<i>schoen</i> ; O. voor	Westen, O.
Vos, M.	<i>scheepstuig.</i>	Wet, V.
Vouw, V.	Wapen, O.	Wezel, V.
Vraag, V.	Warande, V.	Wezen, O.
Vraat, M.	Was, M. voor <i>groeiing</i> ;	Wicht, O. voor <i>klein</i>
Vracht, V.	O. voor <i>stof.</i>	<i>kind</i> en <i>gewicht.</i>
Vrede, M.	Wasch, V.	Wiede, O., <i>onkruid.</i>
Vrek, M.	Wat, V.	Wieg, V.
Vrijaadje, V.	Water, O.	Wiek, V.
Vrucht, V.	Wed, O.	Wiel, O.
Vuilik, M.	Weder, <i>weér</i> , M. voor	Wier, O.
Vuilnis, V.	<i>hamel</i> ; O. voor	Wijk, V.
Vuist, V.	<i>luchtgesteldheid.</i>	Wijl, V.
Vuur, O.	Wee, O.	Wijn, M.
Waag, V.	Weede, V., <i>plant.</i>	Wijting, V., <i>visch.</i>
Waan, M.	Weeghree, V., <i>kruid.</i>	Wil, M.
Waar, V.	Weeg, M., <i>wand.</i>	Wild, O.
Waard, M. voor <i>bedijkt</i>	Week, V. voor <i>tijd</i>	Wilg, M.
<i>land</i> , <i>mannetjes-</i>	en bij <i>weeking</i> , als:	Wimpel, M.
<i>gans</i> en <i>herbergier.</i>	<i>in de week zetten</i> ;	Wind, M.
Waarde, V.	O. voor <i>zacht.</i>	Winds, O.
Waas, O.	Weer, V.	Windel, M.
Wacht, V. als <i>be-</i>	Weet, V.	Winkel, M.
<i>waking</i> ; M. als	Weg, M. voor <i>pad</i> ;	Winket, O., <i>klinket.</i>
<i>bewaker.</i>	V. voor <i>witte brood.</i>	Winter, M.
Wachtel, M., <i>kwakkel.</i>	Wei, V., <i>hui.</i>	Wip, V.
Wade, V., <i>knieschijf.</i>	Weide, V., <i>weiland.</i>	Wisch, M. voor <i>wisch-</i>
Wafel, V.	Weit, V., <i>tarwe.</i>	<i>doek</i> ; V. voor <i>twijg.</i>
Wagen, M.	Wel, V.	Wissel, M.
Wak, O.	Welp, O.	Woede, V.
Wal, M.	Wen, V., <i>gezwel.</i>	Wbeker, M.

Woerd, M., <i>man-</i>	Zark, zie <i>zerk.</i>	Zilverling, M.
<i>netjes-eend.</i>	Zavel, O.	Zin, M.
Woert, V., <i>waard.</i>	Zebra, M.	Zodiak, M.
Woestijn, V.	Zede, V.	Zoen, M.
Wol, V.	Zee, V.	Zog, O. voor <i>kiel-</i>
Wolf, V.	Zeef, V.	<i>water en melk; V.</i>
Wolk, V.	Zeel, O.	<i>voor zeug.</i>
Woor, V.	Zeelt, V.	Zolder, M.
Woord, O.	Zeem, O.	Zomer, M.
Work, M., <i>kikvorsch.</i>	Zeep, V.	Zon, V.
Worp, M.	Zeer, O.	Zonde, V.
Worpel, M.	Zeet, V.	Zone, V., <i>aardgordel.</i>
Worst, V.	Zeever, V.	Zool, V.
Wortel, M.	Zege, V.	Zoom, M.
Woud, O.	Zegel, O.	Zorg, V.
Wouw, M., <i>roofvogel;</i>	Zegen, M. voor <i>wel-</i>	Zout, O.
V., <i>kruid.</i>	<i>vaart; V. voor</i>	Zucht, M. voor <i>ver-</i>
Wrak, O.	<i>vischnet.</i>	<i>zuchting; V. voor</i>
Wrat, V.	Zeil, O.	<i>ziekte en begeerte.</i>
Wrevel, M.	Zeilaadje, V.	Zuiden, O.
Wrok, M.	Zeissen, V.	Zuil, V.
Wrong, V.,	Zelk, V., <i>aschhoop.</i>	Zuivel, O.
Wrongel, V., <i>ge-</i>	Zelling, V.	Zult, O.
<i>stremde melk.</i>	Zemel, V.	Zwaan, V.
Wulp, M. voor <i>on-</i>	Zenith, O	Zwaard, O.
<i>bedachten knaap;</i>	Zerk, V.	Zwabber, M.
O. voor <i>welp.</i>	Zet, M.	Zwachtel, M.
Yard, V., <i>maat.</i>	Zetel, M.	Zwadder, M.
Zaad, O.	Zeunij, V.	Zwalp, M.
Zaag, V.	Zeur, V., <i>vod.</i>	Zwam, V.
Zaak, V.	Zicht, V. voor <i>zeis-</i>	Zwang, M.
Zaal, V. voor <i>kamer;</i>	<i>sen en gezicht.</i>	Zwans, V.
M. voor <i>zadel.</i>	Ziel, V.	Zwafel, V.
Zaan, V., <i>dikke melk.</i>	Zier, V, <i>kleinigheid.</i>	Zweem, M.
Zadel, M. en O.	Zift, V., <i>zeef.</i>	Zweep, V.
Zak, M.	Zijde, V. voor <i>kant</i>	Zweer, V.
Zalf, V.	<i>en spinsel van zij-</i>	Zweet, O.
Zand, O.	<i>wormen.</i>	Zwei, V., <i>schuinsche</i>
Zang, M.	* Zijl, V., <i>waterloop.</i>	<i>winkelhaak.</i>

Zwengel, M.	Zwezerik, zweesrik, V.	Zwijn, O.
Zwenk, M.	Zwier, M.	Zwik, zwingel, M.
Zwerk, O.	Zwijn, V.	Zwoord, O.

b. Over de getallen. III

§ 136. Een zelfstandig naamwoord stelt of eene enkele zaak of verscheidene zaken te gelijk voor. Het eerste geval noemen wij het *enkelvoudige*, het andere het *meervoudige getal*; zoo is bijv. : *boek* het enkelvoud, en *boeken* het meervoud. Van welken aard de zelfstandige naamwoorden ook zijn mogen, zij hebben of beide getallen, of een dezer. Al datgene, wat in zijne soort meer dan eens voorhanden is, heeft als zoodanig een meervoudig getal, als : *hoofd*, *hoofden*; *huis*, *huizen*. In zoover een eigen naam niet slechts aan een, maar ook aan meer voorwerpen gegeven wordt, hebben ook de eigennamen een meervoud, als : *ik heb onder mijne neven twee PIETERS*; — *de ALEXANDERS van het Noorden*.

§ 137. Eenige zelfstandige naamwoorden worden alleen in het enkelvoudig getal gebruikt, als : *hulp*, *arbeid*, *handel*, *vee*; ook die zelfstandige naamwoorden, welke eene stof beteekenen, als : *tarw*, *boter*, *gras*, *leder*, in zoover ten minsten als alleen de stof in het algemeen wordt uitgedrukt; want vindt men een dezer of dergelijke woorden in het meervoud gebezigd, zoo komen zij in eene geheel andere beteekenis voor, bijv. : *ijzer* (stof), *ijzers* (van ijzer gemaakte werktuigen). — Ook dulden die woorden geen meervoud, welke van de onbepaalde wijs der werkwoorden afgeleid, met wegwerping van den uitgang *en* en vóórplaatsing van *ge*, de werking der werkwoorden aantoonen, als : *gebied*, *geroep*, *gehoor*, *gebulder*. — De zelfstandige naamwoorden, die zelfstandigheden uitdrukken, welke door ons onder geenerlei vorm gedacht kunnen worden; zijn alleen in het enkelvoudig getal in gebruik, voor zoo ver zij behooren tot :

1°. de namen der deugden, ondeugden en hartstochten, als : *liefde*, *haat*, *hoop*, *vrees*, enz.

2°. die woorden, welke eenen toestand aanduiden, als : *dood*, *leven*, *schands*, *jeugd*, *adel*, *armoede*, *hitte*, *gehoorzaamheid*, *roest*, enz.

3°. die, welke van de onbepaalde wijs der werkwoorden gevormd worden, als : *het zien*, *het zitten*.

4°. die zelfstandige naamwoorden , welke eigenlijk bijvoegelijke naamwoorden van het onzijdig geslacht zijn , als : *het schoone* , *het goede* .

§ 138. Sommige zelfstandige naamwoorden worden daarentegen alleen in het meervoud gebruikt , als : *inkomsten* , *kosten* , *ouders* , *hersenen* , *lieden* , *gezusters* , *gebroeders* , enz.

§ 139. Het meervoudig getal der zelfstandige naamwoorden wordt door het aannemen van *s* , *n* en *en* gemaakt ; door *s* in : *akker* , *akkers* , *haven* , *havens* ; door *n* en *en* in : *hoogte* , *hoogten* , *hoofd* , *hoofden* . Eindigt een woord op den tweeklank *aa* , *ei* , *ooi* , *ui* of op den drieklank *oei* , dan wordt welluidendheidshalve vóór *en* eene *j* geplaatst , als : *kraai* , *kraaijen* , *lei* , *leijen* , *ooi* , *ooijen* , *bui* , *buijen* , *boei* , *boeijen* . Om dezelfde reden heeft *kos* in het meervoud *koeijen* . — De basterdwoorden in *ie* vormen hun meervoud als : *knie* , *knieën* , zonder dat daarom de tweeklank *ie* meerderen toon aanneemt dan in het enkelvoud , bijv. : *kolonie* , *kolonieën* ; *tauxatie* , *tauxatieën* ; *allegorie* , *allegorieën* .

§ 140. De zelfstandige naamwoorden , die bij de gebruikelijke vorming van het meervoud den , hun eigen , *hellen* of *doffen* klank zouden verliezen , of met wier eindlettergreep dit het geval zoude wezen , verdubbelen in het meervoud den laatsten medeklinker , als : *dam* , *dammen* , *dakpan* , *dakpannen* , *mes* , *messen* , *pot* , *potten* , *klip* , *klippen* , *kaatsbal* , *kaatsballen* , *rijkdom* , *rijkdommen* , *genootschap* , *genootschappen* , enz. — Alle zelfstandige naamwoorden , welke in het enkelvoud op *heid* uitgaan , veranderen in het meervoud dat *heid* in *heden* , als : *grootheid* , *grootheden* .

§ 141. Men vindt evenwel eenige onregelmatigheden in het vormen van het meervoud der volgende woorden : *lid* , *smid* , *spit* , *schip* , *stad* , enz. , welke in *leden* , *smeden* , *speten* , *schepen* , *steden* , enz. veranderen , daar oudtijds de *e* ook in hun enkelvoud voorkwam . Ook zijn er enkele woorden , waarin de door eene *d* of *t* opgesloten *helle* klinker in het meervoud eenen *scherpen* klank aanneemt , als : *vat* , *vaten* , *lot* , *loten* .

Het zijn deze beide soorten van woorden , waaromtrent ook in de vorming der verkleinwoordjes (zie § 82) eenige afwijking heerscht .

§ 142. Sommige zelfstandige naamwoorden hebben in het meervoud *ers* en *eren* , als : *kind* , *kinders* , *kinderen* ; *rad* , *raders* , *raderen* ; *auderen* en *eren* , als : *volk* , *volken* , *volkeren* , of *s* en *en* als : *wapen* , *wapens* , *wapenen* . Deze uitgangen mogen

onverschillig gebezigd worden , waarbij steeds de meerdere of mindere welluidendheid met betrekking tot het geheel moet worden in acht genomen.

§ 143. Die woorden , welke , in het enkelvoud tusschen twee medeklinkers opgesloten , den dubbelen klinker alleen ter aanduiding van den scherpen klank hebben , verliezen deze verdubbeling in het meervoud ; als : *paal , palen , week , weken , zoon , zonen*.

§ 144. Ten slotte merken wij op , dat de uitgang *ns* bij de vorming van het meervoud geenszins gebezigd wordt , daar zoodanige woorden , wier meervoud in *ns* eindigt , reeds in het enkelvoud op *en* uitgaan en slechts eene *s* aannemen ; terwijl bij die , welke op *e* eindigen , alleen eene *n* wordt gevoegd , als : *gewoegen , gewoegens , breedte , breedten*.

c. Over de gevallen of naamvallen.

§ 145. De verschillende betrekkingen , waarin een persoon of eene zaak , door het zelfstandig naamwoord uitgedrukt , kan voorkomen , noemt men *naamvallen*. In de Nederlandsche taal heeft men vier zoodanige naamvallen.

§ 146. In den *eersten naamval* staat ieder persoon of elke zaak , welke als wordende , zijnde , lijdende (bij het lijdend werkwoord) , werkende of aangesproken voorkomt. Deze eerste of rechte naamval , ook *onderwerp* genoemd , drukt den persoon , of de zaak , onmiddellijk en alleen voor zich zelven uit , zonder enige verbindtenis met , of betrekking op iets anders aan te duiden , en antwoordt op de vraag : *wie* of *wat* ? Bijv. ; *de man loopt* , — *wie loopt* ? *De man* ; — *het graan is rijp* , — *wat is rijp* ? — *Het graan*.

§ 147. De *tweede naamval* heeft plaats , wanneer een zelfstandig naamwoord een ander beheerscht door middel van het voorzetsel *van* , en deze beheersching in de betrekking van *bezitter* of *eigenaar* , met weglating van het voorzetsel , door verbuiging des zelfstandigen naamwoords aangewezen wordt , als : *het huis DES MANS*.

§ 148. Bij andere betrekkingen dan de gemelde van bezitter of eigenaar kan deze verwisseling niet gebezigd worden , te weten :

1°. wanneer afkomst en vaderland aangewezen worden , als : *een mensch VAN geringe afkomst* ; — *een Amsterdammer VAN geboorte*.

2°. wanneer de stof genoemd wordt , waaruit iets gemaakt is , als : *een doos VAN zilver*.

3°. wanneer ouderdom, grootte, gewicht, waarde, enz. bepaald worden, als: *een kind VAN twee jaren; — een man VAN groote verdiensten.*

Daarentegen heeft deze verwisseling mede plaats bij de voorzetsels uit of onder in de beteekenis van *van*, als: *niemand UIT of ONDER ons, — niemand ONZER.*

§ 149. De *derde naamval* heeft plaats, wanneer aan het voorwerp der handeling of werking iets gegeven, aangeboden, toegevoegd of ontnomen wordt, of wanneer iets gezegd wordt hieraan gelijk of ongelijk te zijn, en antwoordt op de vraag: *wien, aan wien, aan wie of aan wat?* Bijv.: *geef HEM dit boek, — wien of aan wien geeft men het boek? Aan hem; — deze is HEM gelijk, — aan wien is hij gelijk? Aan dezen; — haar werd alle hoop ontnomen, — aan wie werd alle hoop ontnomen? Aan haar.*

§ 150. Even als in den tweeden naamval de toepassing van de verbuiging, met weglating van het de beheersching uitdrukkend voorzetsel *van*, alleen in bepaalde gevallen kan plaats grijpen, zoo kan ook hier in plaats van den derden naamval wel altijd het voorzetsel *aan* of *voor* gebruikt worden, maar geenszins omgekeerd. Alleen in dat geval kunnen de voornoemde voorzetsels vervangen worden door verbuiging van het naamwoord in den derden naamval, wanneer zij het *doel* of de *bestemming der handeling* aanduiden. Men kan dus zeggen: *ik schreef MIJNEN VRIEND een brief; — ik kocht HEM een geschenk*, in plaats van: *voor hem*; terwijl daarentegen: *het glas sprong aan stukken; — hij staat voor de deur* geene zoodanige verwisseling dulden.

§ 151. In den vierden naamval staat het voorwerp eener handeling, of datgene, waarop bij bedrijvende werkwoorden de werking overgaat: deze naamval antwoordt op de vragen: *wien, wie of wat?* Bijv.: *de man schrijft EENEN BRIEF, — wat schrijft hij? Eenen brief; — ik bedoelde dien schrijver, — wien bedoelde ik? Dien schrijver.*

§ 152. De voorzetsels hebben tegenwoordig steeds de lid- en naamwoorden in den vierden naamval bij zich, als: *hij werd MET DEN VIJAND handgemeen*; schoon zij oudtijds ook andere naamvallen beheerschten, van waar de nog gebruikelijke zegswijzen: *op den huize, in den lande, enz.*

§ 153. De vierde naamval kan, als uitdrukking der rechtstreekse beheersching, door verandering des werkwoords in den

lijdenden vorm meest altijd tot den eersten naamval worden terug gebracht, als: *hij schrijft EENEN BRIEF*, — *EEN BRIEF wordt door hem geschreven*. Dit kenmerk van den vierden naamval is echter niet onfeilbaar, daar enkele uitdrukkingen, als: *de man heeft een boek*, geene zoodanige omzettingen dulden, ten zij men het verleden deelwoord niet uit het werkwoord zelf ontleene, maar van een hiermede zinverwant neme, bijv.: *het boek wordt door den man bezeten*.

§ 154. Met betrekking tot het voorwerp der handeling of werking is de beheersching van het werkwoord steeds rechtstreeksch, als: *Maurits sloeg de Spanjaarden*. Middellijke beheersching wordt daarentegen uitgedrukt door een voorzetsel, 't welk als zoodanig den vierden naamval achter zich heeft.

OVER DE LIDWOORDEN.

§ 153. De lidwoorden worden gesteld vóór de zelfstandige naamwoorden, om de meerdere of mindere bepaaldheid van hunne beteekenis aan te wijzen. Zij worden verdeeld in *bepalende*: *de* voor het mannelijke en vrouwelijke, en *het* voor het onzijdige; en in *niet bepalende*: *een* voor het mannelijke en onzijdige, en *eene* voor het vrouwelijke geslacht.

§ 156. De eerste soort wordt *bepalend* genoemd, omdat zij het zelfstandig naamwoord in eenen meer bepaalden zin doet voorkomen, bijv., als ik zeg: *geef mij den hamer*, dan bepaal ik hiermede *zekeren* hamer, met onderscheiding van alle andere hamers.

§ 157. De tweede soort wordt *niet bepalend* genoemd, omdat hierdoor de zaak, waarvan men spreekt, algemeen en zonder bepaling wordt gelaten, bijv., als ik zeg: *geef mij eenen hamer*, dan laat ik de keus geheel vrij, welken hamer men mij wil geven.

§ 158. De lidwoorden schikken zich in getal, geslacht en naamval naar de zelfstandige naamwoorden, welke zij meer of min bepalen, en worden dienovereenkomstig verbogen.

OVER DE BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

§ 139. *Bijvoegelijke naamwoorden* duiden de hoedanigheid of eigenschap der personen of zaken aan, als: *een groot leger*, *een koperen ketel*, *twee huizen*, *alle menschen*.

Bijvoegelijke naamwoorden, welke het getal der dingen aanduiden komen somtijds min juist onder den afzonderlijken naam van *telwoorden* voor.

De deelwoorden, zoo bedrijvende als lijdende, behooren mede, schoon van werkwoorden afgeleid, tot de bijvoegelijke naamwoorden, en worden op dezelfde wijze als deze gebezigd, bijv. *lopend, loopende, een bemind man, eens beminden mans*, enz.

§ 160. Men onderscheidt de bijvoegelijke naamwoorden in *oorspronkelijke*, als: *klein, wit*, en in *afgeleide* of *samengestelde*, als: *eerlijk, deugdzaam, praatzuchtig, welgemoed*.

§ 161. Vele bijvoegelijke naamwoorden bekleeden soms de plaats van zelfstandige, en worden alsdan dienovereenkomstig verbogen, als: *de zieke, het zware*.

§ 162. De bijvoegelijke naamwoorden schikken zich in geslacht, getal en naamval naar de zelfstandige naamwoorden, worden gemeenlijk vóór deze geplaatst, en ondergaan op enkele uitzonderingen na in de onderscheidene naamvallen eene eigenaardige verbuiging.

§ 163. Alle bijvoegelijke naamwoorden, welke tot gezegde in een voorstel gebezigd worden, blijven onveranderd, bijv.: *de helden zijn dapper*.

Sommige blijven bovendien *altijd* onveranderd, en wel: 1°. die, welke de stof aanduiden, waarvan iets gemaakt is, waarom zij ook wel *stoffelijke* bijvoegelijke naamwoorden genoemd worden, zoo als: *ijzeren, koperen*. Zij hebben de eigenschap, dat zij in alle geslachten, getallen en naamvallen op *en* uitgaan.

2°. die, welke van een land of eene stad ontleend zijn, en op *er* uitgaan, als: *Rotterdammer schippers*, enz.

3°. die, welke op *lei* en *hande* uitgaan, als: *velerlei, allerhande*.

§ 164. Men voegt eene *e* achter vele bijvoegelijke naamwoorden:

1°. bij die, welke van mannelijk vrouwelijk gemaakt worden, als: *de ronde tafel, mijne jongere zuster*;

2°. bij die, welke tot het mannelijk geslacht behooren, en in den eersten naamval staan, als: *waarde broeder! — de groote boom*.

3°. bij die, welke tot het onzijdig geslacht behooren, wanneer de woordjes *het, dit* of *dat* vooraf gaan, als: *het, dit* of *dat schoone kleeid*.

§ 165. Men plaatst daarentegen geene *e*:

1°. achter die mannelijke bijvoegelijke naamwoorden, welke door het lidwoord *een* af door de woordjes *eemig, zeer, menig* of

sommig worden voorafgegaan , en tot zoodanige persoonlijke naamwoorden van het mannelijk geslacht , welke op *er* , *aar* , *ier* en *ling* uitgaande eenen ambtenaar , bedrijver , bestuurder of dienaar aanduiden (bijv. : *arbeider* , *leeraar* , *hoving*), of wel tot de woorden *koning* , *vorst* , *admiraal* , *prins* , *overste* , *heer* , *meester* , *knecht* , *onderdaan* , *vriend* , *vijand* , *huisvader* , *man* en *mensch* behoorende , op de werking des aanhoorigen naamwoords en niet op den persoon zien , als : *een groot dichter* (iemand , die als dichter groot is); — terwijl zij anders met eene *e* voorkomen , als : *een groote dichter* (een dichter , die groot van gestalte is).

2°. achter de onzijdige bijvoegelijke naamwoorden , wanneer zij zonder lidwoord of voornaamwoord voorkomen , of het niet bepalend lidwoord vóór zich hebben , als : *zwart krijt* , *een sterk paard*.

3°. bij onzijdige bijvoegelijke naamwoorden , wanneer zij voorafgegaan worden , door *eenig* , *haar* , *hun* , *menig* , *mijn* , *ons* , *sommig* of *zeker* , als : *eenig groot werk* , *haar dankbaar kind* , *hun nieuw huis* , *menig sterk paard* , *mijn oud boek* , *ons groot verschil* , *sommig zwaar hout* , *zeker vierkant vertrek*.

§ 166. Deze regels omtrent het al of niet aannemen der *e* door de bijvoegelijke naamwoorden moeten echter slechts in zoo ver geldig geacht worden , als de vloeibaarheid en welluidendheid eener uitdrukking zulks toelaten. Immers , men schrijft en zegt overeenkomstig hiermede : *eene hoogere verordening* , maar integendeel ook : *eene verhevener verordening* , omdat *verhevener* moeilijker uit te spreken valt , en een wangeluid veroorzaakt. Zoo zegt men ook onverschillig : *de nagelaten en nagelatene gedichten* , *het onbezonnen en onbezonnene gedrag* , waarvan het eerste het verkieslijkste is. Evenzoo zegge en schrijve men : *ik zag den onbezonnen man* , en niet *den onbezonnenen man*.

§ 167. Behalven dat de bijvoegelijke naamwoorden door verbuiging veranderen , geschiedt dit ook nog door de zoogenaamde *trappen van vergelijking* , of wijzen om de meerdere of mindere uitgebreidheid en kracht der beteekenis van bijvoegelijke naamwoorden (alsmede van vele deelwoorden en bijwoorden) uit te drukken. Deze trappen van vergelijking zijn *twee* in getal , namentlijk : de *vergrootende* en *overtreffende* , bijv. : *hoog* , *hooger* , *hoogst* ; *klein* , *kleiner* , *kleinst*. Zij zijn beide voor verbuiging vatbaar.

§ 168. De *vergrootende trap* bepaalt de grootheid der hoedanigheid , welke een bijvoegelijk naamwoord aan iets toekent.

Hij wordt door de bijvoeging van *er* gemaakt, en heeft plaats, wanneer men eene zaak met eene andere vergelijkt, en hieraan eene hoedanigheid boven de andere toeschrijft, als: *het paard is zwakker dan de os*.

§ 169. De *overtreffende trap* verheft de hoedanigheid eener zaak boven al de overige van hare soort. Hij wordt gevormd door de bijvoeging van *st*, als: *ons grootst verschil*.

§ 170. In sommige gevallen wordt de vergrootende trap niet door verandering van uitgang, maar door bijvoeging van *meer* vóór het bijvoegelijk naamwoord gevormd, en men maakt alsdan den overtreffenden trap door bijvoeging van *meest*, als: *een treffend voorbeeld, een meer treffend voorbeeld, het meest treffend voorbeeld*; — *hij was bij het volk meer bemind dan gevreesd*; — *zij is de meest deugdzame van hare tijdgenooten geweest*.

§ 171. Om den overtreffenden trap nog te versterken, wordt soms vóór het bijvoegelijke naamwoord ook nog het woordje *aller* gevoegd, als: *de allerrijkste onzer vrienden*. Dit geschiedt om de hoedanigheid, welke door het bijvoegelijk naamwoord wordt aangeduid, tot den hoogsten trap van grootheid te verheffen.

§ 172. Eenige bijvoegelijke naamwoorden hebben eene onregelmatige vergrooting, als: *goed, beter, best; veel, meer, meest; weinig, minder, minst*. Deze onregelmatigheid is ontstaan door het in onbruik raken van het eene of andere gedeelte dier woorden. — Bij andere bijvoegelijke naamwoorden is slechts de overtreffende trap gebruikelijk, als: *uiterst, achterst, benedenst, bovenst, onderst*. — Welluidendheidshalve wordt somtijds ook wel bij den vergrootenden trap eene *d* ingelascht, als: *klaar, klaarder en klarer*. Sommige bijvoegelijke naamwoorden, in wier eind-lettergreep de helle klinker tusschen twee medeklinkers opgesloten is, en door bijvoeging van *er* in den vergrootenden trap dezen hellen klank zoude verliezen, verdubbelen hunnen eind-medeklinker, als: *net, netter, wit, witter*; of wel nemen welluidendheidshalve eene *d* aan, als: *ver, verder*.

§ 173. Bij samengestelde bijvoegelijke naamwoorden geschiedt de vergrooting meestal aan het laatste en niet aan het eerste woord, als: *volkomen, volkomener, volkomenst; grootmoedig, grootmoediger, grootmoedigst*. Wanneer echter een bijvoegelijk naamwoord samengesteld is met een ander, hetwelk eene hoedanigheid van het daarmede verknochte uitdrukt, en dit samengestelde woord niet

als eene onverdeelbare eigenschap aanduidende kan worden aangemerkt, zoo behoort de vorm van vergrooting tot datgene, waarvan men de meerderheid bedoelt, bijv.: *goedkoop, beterkoop, bestkoop; welgemoed, betergemoed, bestgemoed.*

§ 174. Eenige bijvoegelijke naamwoorden dulden uit hoofde hunner beteekenis geene vergrooting, als: *de eerste, de zesde, achthoekig, ander, mondeling, schriftelijk, allerlei, gouden, zilveren*, enz. Ook de samengestelde bijvoegelijke naamwoorden, wier eerste gedeelte zoo naauwkeurig is bepaald, dat daarbij geene vergrooting meer te denken is, verkeeren in dit geval, als: *beendroog, koolzwart, doodsbлек, zonneklaar, ijskoud, ijzersterk*, enz.

OVER DE VERBUIGING.

§ 175. *Verbuigen* is het veranderen van de naamwoorden volgens de onderscheidene betrekkingen, waarin zij voorkomen. De lidwoorden, bijvoegelijke naamwoorden, voornaamwoorden en deelwoorden staan in eene naauwe betrekking tot de zelfstandige naamwoorden, en volgen deswegens de regels der verbuiging.

§ 176. In de Nederlandsche taal wordt de verbuiging aangewezen door *verandering van de lidwoorden, of van de laatste letters der woorden.* In § 177—180 worden de veranderingen aangetoond, welke de lidwoorden en zelfstandige naamwoorden bij de verbuiging voor beide getallen ondergaan; in § 181 wordt opgegeven aan welke veranderingen ten aanzien der verbuiging de bijvoegelijke naamwoorden onderworpen zijn.

§ 177. In den eersten naamval blijft het zelfstandig naamwoord onverbogen in het enkelvoud, met het lidwoord *de* of *een* voor het mannelijke, *het* of *een* voor het onzijdige geslacht. In het meervoud neemt het zelfstandig naamwoord den aanhoorigen uitgang aan, en wordt het bepalende lidwoord voor alle geslachten *de*. Wanneer het onderwerp aangesproken wordt, gebruikt men geen lidwoord.

§ 178. In den tweeden naamval heeft men voor het enkelvoud van mannelijke en onzijdige woorden als lidwoord *des* en *eens*, met eene *s* achter het zelfstandig naamwoord, als: *des, eens broeders*; ook welluidendheidshalve wel eens *es* of *en* in plaats van *s*, als: *des huizes, des heeren.* In het vrouwelijke geslacht

heeft men *der* of *eener*, en in het meervoud van alle drie geslachten *der*; in beide laatste gevallen zonder *s* achter het zelfstandig naamwoord, als: *der vrouw*, *der menschen*.

§ 179. In den derden naamval heeft men als lidwoorden in het mannelijke en onzijdige geslacht in beide getallen *den* en in het enkelvoud *eenen*, en voor vrouwelijke woorden in beide getallen *der* en in het enkelvoud *eener*; men plaatst alsdan welluidendheids-halve somtijds in het enkelvoud eene *e* achter het naamwoord als: *den heere*, *der vrouwe*, *den lande*.

§ 180. In den vierden naamval verandert het lidwoord *de* in *den* en *een* in *eenen* voor mannelijke zelfstandige naamwoorden in het enkelvoud, als: *ik zie den*, *eenen boom*; — *hij vertrouwt den broeder*.

§ 181. De bijvoegelijke naamwoorden nemen in de verbuiging eene *e* aan:

1°. voor enkelvoudige vrouwelijke naamwoorden;

2°. voor het meervoud van alle geslachten, en

3°. wanneer het bepalend lidwoord of enig ander naamwoord vooraf gaat.

Zij nemen den uitgang *en* of *n* aan in alle gevallen, waarin het lidwoord op *n*, *en* of *s* uitgaat.

§ 182. Als toepassingen dezer regels kunnen de volgende voorbeelden van verbuiging dienen:

a. Enkelvoud.

1°. Verbuiging van een mannelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoegelijk naamwoord met het bepalend en niet bepalend lidwoord.

1. *een* of *de hooge*, *hooger* of *hoogere*, *hoogste berg*;

2. *eens* of *des hoogen*, *hoogeren*, *hoogsten bergs*;

3. *eenen* of *den hoogen*, *hoogeren*, *hoogsten berg* (1);

4. *eenen* of *den hoogen*, *hoogeren*, *hoogsten berg*.

2°. Van een mannelijk zelfstandig naamwoord in den tweeden naamval uitgaande op *en*, met een deelwoord als bijvoegelijk naamwoord.

1. *een levend* of *de levende vorst*;

(1) Minder gebruikelijk: *den berge*.

2. *eens levenden of des levenden vorsten ;*
3. *eenen levenden of den levenden vorst ;*
4. *eenen levenden of levenden vorst.*

3°. Van een vrouwelijk zelfstandig naamwoord , vergezeld van een bijvoegelijk naamwoord met het bepalend en niet bepalend lidwoord.

1. *eene of de schoone kust of vrouw ;*
2. *eener of der schoone kust of vrouw ;*
3. *eener of der schoone kust of vrouwe ;*
4. *eens of de schoone kust of vrouw.*

4°. Van een onzijdig zelfstandig naamwoord , vergezeld van een bijvoegelijk naamwoord met het bepalend en niet bepalend lidwoord.

1. *een bruin of het bruine paard of huis ;*
2. *eens bruinen of des bruinen paards of huizes ;*
3. *eenen bruinen of den bruinen paarde of huize (1) ;*
4. *een bruin of het bruine paard of huis.*

5°. Van een mannelijk zelfstandig naamwoord met een stoffelijk bijvoegelijk naamwoord.

1. *de zware zilveren beker ;*
2. *des zwaren zilveren bekers ;*
3. *den zwaren zilveren beker ;*
4. *den zwaren zilveren beker.*

6°. Van een eigennaam zonder lidwoord.

1. *Maria ; — Hendrik ;*
2. *Marias ; — Hendriks (2) ;*
3. *Maria ; — Hendrik ;*
4. *Maria ; — Hendrik.*

7°. Van eenen eigennaam met een bijvoegelijk naamwoord en het bepalend lidwoord.

1. *de dappere Willem ;*
2. *des dapperen Willems ;*
3. *den dapperen Willem ;*
4. *den dapperen Willem.*

(1) Welluidendheidshalve gebruikt men voor dezen naamval meestijds : *een bruin of het bruine paard*, als : *ik gaf het bruine paard eten*.

(2) Eindigt de eigennaam op eene *s*, dan wijst men de verbuiging van den tweeden naamval welluidendheidshalve in het geheel niet aan, en laat deze uit het verband der rede opmaken. Door sommigen wordt ook wel een afkappingsteeken gebezigd ; men schrijve dus : *Maurits opvolger* of *Maurits' opvolger*. Zoodanige woordschikking moet echter niet dan spaarzaam gebruikt worden.

b. *Meervoud.*

De zelfstandige naamwoorden met het niet bepalend lidwoord hebben geen lidwoord in het meervoud, en zijn in dit getal door alle naamvallen en voor alle geslachten hetzelfde, behalven in den derden naamval, waar men heeft:

- mannelijk : *hoogen bergen* ;
- vrouwelijk : *lage kusten* ;
- onzijdig : *bruinen paarden.*

1°. Verbuiging van een mannelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoegelijk naamwoord, of deelwoord als bijvoegelijk naamwoord, en het bepalend lidwoord.

1. *de hooge, hoogere, hoogste bergen of levende vorsten* ;
2. *der hooge, hoogere, hoogste bergen of levende vorsten* ;
3. *den hoogen, hoogeren, hoogsten bergen of levenden vorsten* ;
4. *de hooge, hoogere, hoogste bergen of levende vorsten.*

2°. Verbuiging van een vrouwelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoegelijk en stoffelijk bijvoegelijk naamwoord en het bepalend lidwoord.

1. *de nieuwe fluweelen mutsen* ;
2. *der nieuwe fluweelen mutsen* ;
3. *der nieuwe fluweelen mutsen* ;
4. *de nieuwe fluweelen mutsen.*

3°. Van een onzijdig zelfstandig naamwoord, vergezeld van twee bijvoegelijke naamwoorden en het bepalend lidwoord.

1. *de fraaije bruine paarden* ;
2. *der fraaije bruine paarden* ;
3. *den fraaijen bruinen paarden* ;
4. *de fraaije bruine paarden.*

/ OVER DE VOORNAAMWOORDEN.

§ 183. De *voornaamwoorden* worden in de plaats van de naamwoorden gesteld, om eene lastige herhaling te vermijden, of dienen ter aanwijzing van personen of zaken, onderscheiden van alle andere. — Zij worden in twee hoofdsorten verdeeld: *zelfstandige* of *persoonlijke* en *bijvoegelijke voornaamwoorden*, en ondergaan meest alle eenige veranderingen door verbuiging.

a. *Persoonlijke voornaamwoorden.*

§ 184. De *persoonlijke voornaamwoorden* vervangen de namen van personen zelve, of van zaken als personen voorgesteld.

Men onderscheidt in de taal *drie* personen: de eerste persoon, of de sprekende, noemt zich *ik*, in het meervoud *wij*; de tweede, tot wien men spreekt, heet *gij* in het enkel- en meervoud; en den derden persoon, of dien waarvan gesproken wordt, drukt men uit door *hij*, *zij*, *het*, *men*, *iemand* en *niemand*. Deze drie laatste woorden zouden evenwel zeer geschikt als zelfstandige naamwoorden kunnen worden aangemerkt.

§ 185. Bij de twee eerste personen wordt van geen geslacht melding gemaakt, omdat dit altijd kenbaar is. Bij den derden persoon komen de drie geslachten in aanmerking. — *Men* wordt alleen in den eersten naamval gebruikt, en lijdt geene verbuiging, als: *men zegt*. *Iemand* en *niemand* ontvangen in den tweeden naamval eene *s*, als: *niemands vriend*: geen dezer drie laatsten heeft echter een meervoudig getal.

§ 186. *Het* blijft in het enkelvoud onverbogen, maar wordt nimmer in den tweeden naamval gebezigd: voor het meervoud van *het* bij naamwoorden, welke levende of als zoodanig beschouwde voorwerpen uitdrukken, wordt het meervoud van den derden persoon voor het mannelijke en vrouwelijke (*zij*) gebezigd; doch overigens zijn de woorden *ze*, *hiervan*, *daarvan*, enz. te verkiezen, bijv.: *wij namen de regimenten in oogenschouw, en vonden hen uitmuntend van houding*; — *wij zagen de gebouwen, en gaven last ze te koopen*; — *ik kocht mij eenige tapijten, maar moest daarvan enkele aan mijnen broeder afstaan*.

§ 187. De *persoonlijke voornaamwoorden*, behalven *het* en *men*, nemen somtijds de woordjes *zelf* en *alleen* achter zich, om daardoor alle andere personen uit te sluiten. In de verbuiging dezer voornaamwoorden schikt zich het woordje *zelf* (dat ter versterking der in het aanhoorig naamwoord bevatte zelfstandigheid dient, en dus niet wel achter lidwoorden kan voorkomen) in getal, geslacht en naamval naar die voornaamwoorden, waarbij het voorkomt, alsmede naar de zelfstandige naamwoorden, achter welke het somtijds op gelijke wijze geplaatst wordt, als: *de vader zelf heeft het gezegd*; — *ik heb het den broeder zelf gegeven*; — *ik heb het den broeder zelve gegeven*. Daar het eigentlijk een bijvoegelijk naamwoord

is, zoo moet men de veranderingen in de verbuiging van *zelf* ook dienovereenkomstig aannemen.

Het woordje *alleen* blijft onveranderd, als: *ik alleen ben er geweest*; — *wij alleen spreken er over*.

§ 188. Wij laten hier de verbuiging van de persoonlijke voor-naamwoorden voor het mannelijke en vrouwelijke geslacht volgen:

Eerste persoon.

Enkelvoud.		Meervoud.	
Mannel.	Vrouwel.	Mannel.	Vrouwel.
1.	<i>ik</i> ;		<i>wij</i> ;
2.	<i>mijner</i> ;		<i>onzer</i> ;
3.	<i>mij</i> ;		<i>ons</i> ;
4.	<i>mij</i> .		<i>ons</i> .

Tweede persoon.

1.	<i>gij</i> ;		<i>gij</i> ;
2.	<i>uwer</i> ;		<i>uwer</i> ;
3.	<i>u</i> ;		<i>u</i> ;
4.	<i>u</i> .		<i>u</i> .

Derde persoon.

Mannel.	Vrouwel.	Mannel.	Vrouwel.
1.	<i>hij</i> ;	<i>zij</i> ;	<i>zij</i> ;
2.	<i>zijner</i> ;	<i>hunner</i> ;	<i>harer</i> ;
3.	<i>hem</i> ;	<i>hun</i> ;	<i>haar</i> ;
4.	<i>hem</i> .	<i>hen (ze)</i> .	<i>haar (ze)</i> .

§ 189. Het wederkeerig woordje *zich* wordt gebruikt in de plaats van alle andere voornaamwoorden van den derden persoon, wanneer deze het voorwerp of de bepaling uitmaken bij een onderwerp, waarvan de werking tot den werker terugkeert. Het ondergaat in de verbuiging geene verandering.

b. *Bijvoegelijke voornaamwoorden.*

§ 190. De *bijvoegelijke voornaamwoorden* dienen om eenen enkele zaak van alle andere van dezelfde soort te onderscheiden, als: *deze hoed, uw boek, welke man*.

Men verdeelt deze voornaamwoorden in vier soorten, namentlijk in: *bezittelijke, aanwijzende, vragende en betrekkelijke voornaamwoorden*.

§ 191. De bezittelijke voornaamwoorden wijzen dingen aan, onderscheiden van alle andere, en wel met betrekking tot den bezitter; zij zijn de volgende: *mijn, ons, uw, zijn, haar* en *hun*. — De bezittelijke voornaamwoorden van den *derden* persoon schikken zich in geslacht naar den eigenaar, doch alle volgen in de verbuiging het geslacht van het woord, waarvoor zij geplaatst zijn, bijv.: *ZIJNE beschermster heeft hem aangeraden de gedane voorlagen in het belang ZIJNER dochter van de hand te wijzen, schoon beschermster en dochter vrouwelijk zijn.*

§ 192. Deze voornaamwoorden, door een naamwoord gevolgd, verbuigt men als lidwoorden. Wij laten hier de verbuiging van het voornaamwoord *mijn* als voorbeeld voor de andere bezittelijke voornaamwoorden volgen:

E n k e l v o u d.

Mannel.	Vrouwel.	Onzijdig.
1. <i>mijn mantel;</i>	<i>mijne schaar;</i>	<i>mijn kind;</i>
2. <i>mijns mantels;</i>	<i>mijner schaar;</i>	<i>mijns kinds;</i>
3. <i>mijnen mantel;</i>	<i>mijner schaar;</i>	<i>mijnen kinde (ook mijn kind);</i>
4. <i>mijnen mantel.</i>	<i>mijne schaar.</i>	<i>mijn kind.</i>

M e e r v o u d.

1. <i>mijne mantels;</i>	<i>mijne scharen;</i>	<i>mijne kinderen;</i>
2. <i>mijner mantels;</i>	<i>mijner scharen;</i>	<i>mijner kinderen;</i>
3. <i>mijnen mantels;</i>	<i>mijner scharen;</i>	<i>mijnen kinderen;</i>
4. <i>mijne mantels.</i>	<i>mijne scharen.</i>	<i>mijne kinderen.</i>

§ 193. *Ons* neemt voor het mannelijk geslacht de *e* aan, bijv.: *ONZE vader;* — *ONZE koning.*

§ 194. De bezittelijke voornaamwoorden, welke met het bepalend lidwoord vóór zich zonder zelfstandig naamwoord gebruikt worden, verbuigt men als bijvoegelijke naamwoorden, uitgezonderd in het meervoud, dat bij deze woorden, wanneer zij als zelfstandig naamwoord voorkomen, voor het mannelijk geslacht de *n* aanneemt, bijv.:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>de mijne;</i>	<i>de mijnen</i>
2. <i>des mijnen;</i>	<i>der mijnen;</i>
3. <i>den mijnen;</i>	<i>den mijnen;</i>
4. <i>den mijnen.</i>	<i>de mijnen.</i>

Het mijne, onze, uwe, zijne, hare, hunne worden niet verbogen.

§ 195. De *aanwijzende voornaamwoorden* duiden zeer bepaald personen of zaken aan, en zijn: *deze, dit, die, gene, dat, dezelfde, hetzelfde, degene, hetgene, diegene, datgene, zulk, dergelijk, dusdanig, zoodanig, ieder, elk*, enz., als: *hij sprak van DEZEN grooten man en ik van GENEN*; — *sij haat DEGENE, die haar de waarheid onder het oog brengt.*

Eenige *dezer* voornaamwoorden nemen ook het woordje *EEN* vóór of achter zich, als: *een ieder, iedereen*, enz.

§ 196. Sommige *dezer* voornaamwoorden zijn met een bepalend lidwoord samengesteld, als: *degene, dezelfde.*

Van de niet samengestelde *aanwijzende voornaamwoorden* worden *deze, gene, die* als de lidwoorden, en de overige als de bijvoegelijke naamwoorden verbogen.

Ten voorbeelde volgt hier de verbuiging van *deze* en *dit*, en van *zoodanig*:

Verbuiging van *deze* en *dit*.

Enkelvoud.

Mannel.	Vrouwel.	Onzijdig.
1. <i>deze</i> ;	<i>deze</i> ;	<i>dit</i> ;
2. <i>dezes</i> ;	<i>dezer</i> ;	<i>dezes</i> ;
3. <i>dezen</i> ;	<i>dezer</i> ;	<i>dezen</i> (ook <i>dit</i>) (1);
4. <i>dezen</i> .	<i>deze</i> .	<i>dit</i> .

Meervoud.

1. <i>deze</i> ;	<i>deze</i> ;	<i>deze</i> ;
2. <i>dezer</i> ;	<i>dezer</i> ;	<i>dezer</i> ;
3. <i>dezen</i> ;	<i>dezer</i> ;	<i>dezen</i> ;
4. <i>deze</i> .	<i>deze</i> .	<i>deze</i> .

De tweede naamval van het voornaamwoord *die* is echter in het enkelvoud van het mannelijk geslacht niet *dies* maar *diens*.

Verbuiging van *zoodanig*.

Enkelvoud.

Met het niet bepalend lidwoord.

Mannelijk.

1. *een zoodanig vorst*;
2. *eens zoodanigen vorsten*;
3. *eenen zoodanigen vorst*;
4. *eenen zoodanigen vorst*.

(1) Bijv.: *hij schonk dezen lande wetten*; — *hij schonk dit leger rust*. Welluidendheidshalve is dit laatste meer gebruikelijk.

Vrouwelijk.

1. eene zoodanige stad;
2. eener zoodanige stad;
3. eener zoodanige stad;
4. eene zoodanige stad.

Onzijdig.

1. een zoodanig huis;
2. eens zoodanigen huizes;
3. eenen zoodanigen huize;
4. een zoodanig huis.

Meervoud.

Met het bepalend lidwoord.

Mannelijk.

1. de zoodanige vorsten;
2. der zoodanige vorsten;
3. den zoodanigen vorsten;
4. de zoodanige vorsten.

Vrouwelijk.

1. de zoodanige steden;
2. der zoodanige steden;
3. der zoodanige steden;
4. de zoodanige steden.

Onzijdig.

1. de zoodanige huizen;
2. der zoodanige huizen;
3. den zoodanigen huizen;
4. de zoodanige huizen.

§ 197. Van de aanwijzende voornaamwoorden, die met de lidwoorden *de* of *het* of het voornaamwoord *die* samengesteld zijn, wordt het eerste deel als de lidwoorden, en het laatste als de bijvoegelijke naamwoorden verbogen, als:

Verbuiging van *dezelfde*, *hetzelfde*.

Enkelvoud.

Mannel.	Vrouwel.	Onzijdig.
1. <i>dezelfde</i> ;	<i>dezelfde</i> ;	<i>hetzelfde</i> ;
2. <i>dezelfden</i> ;	<i>derzelfde</i> ;	<i>dezelfden</i> ;
3. <i>denzelfden</i> ;	<i>derzelfde</i> ;	<i>denzelfden</i> (1);
4. <i>denzelfden</i> .	<i>dezelfde</i> .	<i>hetzelfde</i> .

(1) Welluidendheidshalve meer gebruikelijk *hetzelfde*, als: *hij schonk hetzelfde huis nog beter aanzien*.

M.e.e.r.v.o.u.d.

1. <i>dezelfde</i> ;	<i>dezelfde</i> ;	<i>dezelfde</i> ;
2. <i>derzelfde</i> ;	<i>derzelfde</i> ;	<i>derzelfde</i> ;
3. <i>denzelfden</i> ;	<i>derzelfde</i> ;	<i>denzelfden</i> ;
4. <i>dezelfde</i> .	<i>dezelfde</i> .	<i>dezelfde</i> .

§ 198. De aanwijzende voornaamwoorden, welke zonder zelfstandige naamwoorden gebruikt worden, verbuigt men als of er zelfstandige naamwoorden volgden.

§ 199. Wanneer de aanwijzende voornaamwoorden het woordje *een* bij zich nemen, dan wordt alleen dit woordje en niet het voornaamwoord verbogen, als: *zoodanig een, zoodanig eenen*.

§ 200. De *vragende voornaamwoorden* dienen om te vragen naar personen of zaken, onderscheiden van alle andere, en zijn: *wie, welke, wat* en *hoedanig*. — Met *wie* vraagt men algemeen naar personen, met *wat* naar onbezielde voorwerpen, met *welk* zoowel naar levende als levenlooze voorwerpen, met *hoedanig* naar de hoedanigheid dier voorwerpen, als: *WIE streed als held? — WAT verrichtte hij? — WELKE troepen, WELKE wapenen waren beter? — HOEDANIG was hun samenstel?*

§ 201. *Wie* en *welke* worden verbogen als *die* en *deze*. *Wat* wordt niet verbogen, en *hoedanig* volgt de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden. Wanneer *welke* en *hoedanig* het woordje *een* achter zich nemen, dan wordt alleen dit laatste verbogen, bijv.: *van welk eenen man wordt er gesproken?*

§ 202. De *betrekkelijke voornaamwoorden* wijzen op reeds genoemde personen of zaken, en zijn: *die, wie, welke, dat, wat* en *hetwelk*, bijv.: *gij zijt de eerste, die mij dit zegt; — het land, welks ligging u bekend is*. De drie laatsten zijn onzijdig; de drie eersten dienen in den eersten naamval zoowel voor het mannelijke als vrouwelijke geslacht, doch ondergaan in de overige naamvallen eene met den aard van het geslacht overeenstemmende verbuiging. Tot deze soort van voornaamwoorden brengt men gewoonlijk: *waarmede, waaraan, waardoor, waarvan, waarin, daarvan*, enz., schoon zij insgelijks als vragend of aanwijzend voorkomen; deze woordjes behooren tot alle geslachten.

§ 203. Van deze voornaamwoorden worden *die, wie* en *welke* als het vragend voornaamwoord *welke* verbogen; alle overige ondergaan geene veranderingen, uitgezonderd *hetwelk*, dat in den tweeden naamval in *welks* verandert.

OVER DE WERKWOORDEN.

§ 204. Door de *werkwoorden* drukt men het worden en bestaan; het werken en lijden der personen of zaken uit, welke door de zelfstandige naamwoorden aangeduid worden, als: *zijn*, *worden*, *beminnen*, *staan*.

§ 205. Er is eigenlijk slechts een werkwoord, dat het bestaan der dingen aanduidt, namentlijk *wezen* of *zijn*, hetwelk ons reeds als koppelwoord is voorgekomen. Alle overige werkwoorden zijn eene uitdrukking van het gewijzigd bestaan der dingen, bijv.: *de man werkt*, hetgeen zoo veel beteekent als: *de man is werkende*.

§ 206. Naardien de werkwoorden zekere hoedanigheid insluiten, zoo kunnen zij in bijvoegelijke naamwoorden vervormd worden, welke alsdan *deelwoorden* heeten, en in het *tegenwoordige* en *verledene* onderscheiden worden, als: van *lezen*, *lezende* als tegenwoordig en *gelezen* als verleden deelwoord.

§ 207. De werkwoorden zijn aan zeer vele veranderingen door vervoeging onderhevig. Deze veranderingen worden echter niet altijd door het werkwoord alleen aangewezen; ten einde in hetgene aan hunnen vorm en tijden ontbreken mogt te hulp te komen, bedient men zich van *hulpwoorden*: deze zijn vier in getal, als: *hebben*, *zijn*, *worden* en *zullen*. Zij dragen echter dien naam alleen, voor zoo ver zij ten bovengemelden einde dienen, en niet op zich zelve en zonder andere werkwoorden gebezigd worden, gelijk met *hebben*, *zijn* en *worden* het geval is.

a. Verdeeling der werkwoorden naar hunnen aard.

§ 208. Of de door het werkwoord uitgedrukte wijziging des bestaans van eenig wezen vordert iets, waarop de werking overgaat, en dat dus lijdend is, of de handeling bepaalt zich bij het wezen, dat haar verricht. Van hier twee hoofdsorten van werkwoorden: *bedrijvende* en *onzijdige*.

§ 209. Een *bedrijvend* werkwoord drukt de wijziging van het bestaan zoodanig uit, dat daarbij een voorwerp vereischt wordt, bijv.: *het geschut bestrijkt den weg*. Deze soort wordt met het hulpwoord *hebben* vervoegd.

§ 201. Een *onzijdig* werkwoord drukt de wijziging van het bestaan uit, zonder eenig voorwerp te vereischen, als: *het paard*

loopt. Het duidt wel eene handeling aan, maar deze blijft veeleer in het onderwerp zelf besloten, dan dat zij tot een ander voorwerp overgaat. — De onzijdige werkwoorden beteekenen of eene eigenschap (*glinsteren*), of eenen toestand (*liggen*), of een bedrijf (*blaffen*), ook zulk een bedrijf, waarvan het lijdende voorwerp in het werkwoord zelf opgesloten ligt (*visschen*). — Sommige onzijdige werkwoorden beteekenen meer een bedrijf dan een lijden, en worden *bedrijvend-onzijdige* genoemd, als: *vechten*, *loopen*; bij andere wordt het onderwerp meer lijdend dan bedrijvend gedacht, en deze noemt men *eenvoudig-onzijdige*, als: *barsten*, *zinken*. De eersten worden doorgaans met het hulpwoord *hebben*, de tweeden met *zijn* vervoegd.

Hierop zijn echter ettelijke uitzonderingen, als in het eerste geval met *komen*, *dalen*, *verschijnen*, *stranden*, *opstaan*, enz.; in het tweede met *lijden*, *rusten*, *liggen*, *zitten*, *sluimeren*, enz. Ook zijn er enkelen, welke met beide deze hulpwoorden vervoegd worden, als: *gaan*, *vliegen*: de zoodanigen duiden echter altijd eene beweging aan, en bij aanwijzing van de plaats waar de beweging geschiedt, vervoegt men hen *meestal* met het hulpwoord *zijn*.

Worden deze laatste onzijdige werkwoorden in eenen oneigenlijken zin gebezigd, dan moeten zij *altijd* met het hulpwoord *hebben* vervoegd worden, als: *hij heeft voor mij gekropen*; — hetzelfde heeft plaats, wanneer onzijdige werkwoorden bij oneigenlijk gebezigde naamwoorden gebruikt worden, als: *de goot heeft geloopt*; — *het vat heeft gelekt*.

Sommige werkwoorden zijn volgens hunne natuur altijd onzijdig, en kunnen nimmer bedrijvend gebezigd worden, als: *bezwijmen*, *ontluiken*. Andere daarentegen komen zoowel in eenen onzijdigen als in eenen bedrijvenden zin voor, als: *ik sloeg den hond* en *de klok slaat*.

§ 211. Wanneer het onderwerp niet zelf handelt, maar eene handeling van een ander werkend wezen lijdt, dan wordt het werkwoord, dat deze handeling aanduidt, een *lijdend werkwoord* genoemd, als: *gedragen worden*. Dit is echter slechts een bijzondere vorm der bedrijvende werkwoorden, waarbij geenszins het denkbeeld van werken ophoudt, maar de werkende personen slechts verwisselen. In: *ik word gedragen*, blijft het denkbeeld van werken niet minder dan in: *ik draag*, stand houden, schoon de werking door iemand of iets anders *op mij* geschiedt. De *Nederlandsche* werkwoorden hebben door eigene vervoeging geen

lijdenden vorm, maar moeten dien van het verleden deelwoord eens bedrijvenden werkwoords en de hulpwoorden *zijn* en *worden*, welke alleen vervoegd worden, ontleenen. Men kent alle bedrijvende werkwoorden inzonderheid daaraan, dat zij altijd in den lijdenden vorm kunnen worden overgebracht.

§ 212. Eigentlijk gezegde onzijdige werkwoorden kunnen nimmer den lijdenden vorm aannemen, en ook geen vierden naamval beheerschen. Desnietteenstaande kunnen zij, gelijk uit sommige spreekwijzen blijkt, met den vierden naamval verbonden voorkomen, als: *eenen goeden tred gaan*; ook kunnen zij in zekeren zin ook in lijdenden vorm gebezigd worden, doch alleen dan, wanneer het onderwerp der rede onbepaald kan worden uitgedrukt, als: *daar wordt gewandeld*.

§ 213. *Wederkeerige* werkwoorden zijn diegene, welke de werking, die zij uitdrukken, tot den persoon van wien zij uitging terugvoeren, als: *zich schamen*. Zij kunnen als eene bijzondere afdeeling der bedrijvende werkwoorden beschouwd worden.

§ 214. De meeste werkwoorden kunnen als wederkeerig gebruikt worden, als: *snijden, ik snijd mij*. Er bestaan echter vele werkwoorden, welke niet dan wederkeerig gebezigd kunnen worden, als: *zich behelpen, zich bezinnen, zich vergissen*.

§ 215. De vervoeging der wederkeerige werkwoorden is als die der bedrijvende, met achtervoeging van *mij, u, zich* voor de drie personen des enkelvouds, en van *ons, u, zich* voor die van het meervoudig getal. Deze woordjes staan of in den *derden*, of in den *vierden* naamval, bijv.: *ik herinner mij, ik schaam mij*: in het eerste geval hebben zij echter altijd bovendien eenen vierden naamval bij zich, als: *ik herinner mij zijne rede*.

§ 216. *Onpersoonlijke* werkwoorden worden de zoodanige genoemd, welke alleen in den *derden* persoon van het enkelvoud in het onzijdig geslacht kunnen gebezigd worden, als: *het regent, sneeuwt; — het smart mij*. Hunne vervoeging is als die van andere werkwoorden in den *derden* persoon.

§ 217. De werkwoorden van deze soort worden onderscheiden in:
1°. de zulke, welke alleen in den *derden* persoon kunnen vervoegd, en zonder verdere bijvoeging van woorden verstaan worden, als: *het hagelt*.

2°. die, welke in hunne vervoeging een voorwerp achter zich hebben, als: *het berouwt hem*.

└ b. *Verdeeling der werkwoorden naar de wijze hunner vervoeging.*

§ 218. Men onderscheidt bij de vervoeging der werkwoorden drie verschillende soorten: *ongelijkvloeiende*, *gelijkvloeiende* en *onregelmatige*.

§ 219. *Ongelijkvloeiende werkwoorden* zijn die, welke in de vervoeging den wortelklinker veranderen, en in het verleden deelwoord en met voorgevoegd *ge* hebben, als: *spreken*, *sprak*, *gesproken*.

Zij blijven ook in hunne samenstellingen ongelijkvloeiend, als: *bieden*, *bood*, *geboden*; *aanbieden*, *bood aan*, *aangeboden*. In de volgende lijst vindt men de gebruikelijkste oorspronkelijke (niet samengestelde, of niet meer buiten de samenstelling gebezigde) ongelijkvloeiende werkwoorden bijeen.

Onbepaalde wijs.

Aantoonende wijs.

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1^e Betr. verl. tijd.</i>
bakken,	gebakken,	ik bak,	ik biek (1);
bederven,	bedorven,	ik bederf,	ik bedierf;
bedriegen,	bedrogen,	ik bedrieg,	ik bedroog;
beginnen,	begonnen,	ik begin,	ik begon;
bekruizen,	bekrozen,	ik bekruis,	ik bekroos;
bergen,	geborgen,	ik berg,	ik borg (2);
bescheren,	beschoren,	ik bescheer,	ik beschoor;
bevelen,	bevolen,	ik beveel,	ik beval;
bewegen,	bewogen,	ik heweeg,	ik bewoog;
bezwijken,	bezweken,	ik bezwijk,	ik bezweek;
bidden,	gebeden,	ik bid,	ik bad;
bieden,	geboden,	ik bied,	ik bood;
binden,	gebonden,	ik bind,	ik bond;
bijten,	gebeten,	ik bijt,	ik beet;
blazen,	geblazen,	ik blaas,	ik blies;
blijken,	gebleken,	ik blijk,	ik bleek;
blijven,	gebleven,	ik blijf,	ik bleef;
blinken,	geblonken,	ik blink,	ik blonk;
braden,	gebraden,	ik braad,	ik bried (3);
breken,	gebroken,	ik breek,	ik brak;

(1) Thans gebruikelijker: *ik bakte*.

(2) Ook wel: *ik bergde*.

(3) Thans gebruikelijker: *ik braadde*.

Onbepaalde wijs.

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>
buigen ,	gebogen ,
delfen ,	gedolven ,
dingen ,	gedongen ,
dijgen ,	gedegen ,
dragen ,	gedragen ,
drijven ,	gedreven ,
dringen ,	gedrongen ,
drinken ,	gedronken ,
druipen ,	gedropen ,
duiken ,	gedoken ,
dwingen ,	gedwongen ,
eten ,	gegeten ,
fluiten ,	gesloten ,
gebieden ,	geboden ,
genieten ,	genoten ,
geven ,	gegeven ,
gieten ,	gegoten ,
glijden ,	gegleden ,
glimmen ,	geglommen ,
graven ,	gegraven ,
grijnen ,	gegrenen ,
grijpen ,	gegrepen ,
hangen ,	gehangen ,
heffen ,	geheven ,
helpen ,	geholpen ,
hijgen ,	gehegen ,
hijschen ,	geheschen ,
houwen ,	gehouden ,
kerven ,	gekorven ,
kiezen ,	gekozen ,
kijken ,	gekeken ,
kijven ,	gekeven ,
klimmen ,	geklommen ,

Aantoonende wijs.

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1° Betr. verl. tijd.</i>
ik buig ,	ik boog ;
ik delf ,	ik dolf (1) ;
ik ding ,	ik dong ;
ik dijg ,	ik deeg ;
ik draag ,	ik droeg ;
ik drijf ,	ik dreef ;
ik driug ,	ik drong ;
ik drink ,	ik dronk ;
ik druip ,	ik droop ;
ik duik ,	ik dook ;
ik dwing ,	ik dwong ;
ik eet ,	ik at ;
ik fluit ,	ik floot ;
ik gebied ,	ik gebood ;
ik geniet ,	ik genoot ;
ik geef ,	ik gaf ;
ik giet ,	ik goot ;
ik glijd ,	ik gleed ;
ik glim ,	ik glom ;
ik graaf ,	ik groef ;
ik grija ,	ik green (2) ;
ik grijp ,	ik greep ;
ik hang ,	ik hing ;
ik hef ,	ik hief ;
ik help ,	ik hielp ;
ik hijg ,	ik heeg ;
ik hijsch ,	ik heesch (3) ;
ik houw ,	ik hieuw ;
ik kerf ,	ik korf (4) ;
ik kies ,	ik koos ;
ik kijk ,	ik keek ;
ik kijf ,	ik keef ;
ik klim ,	ik klom ;

(1) Ook in gebruik: *ik delfde.*(2) Ook gelijkvloeiend: *ik grijnde, gegrijnd.*(3) Ook gelijkvloeiend: *ik hijschte, gehijscht.*(4) Ook gelijkvloeiend: *ik kerfde, gkerfsd.*

Onbepaalde wijs.		Aantoonende wijs.	
Tegenw. tijd.	Verl. deelw.	Tegenw. tijd.	1° Betr. verl. tijd.
klinken ,	geklonken ,	ik klink ,	ik klonk ;
kluiyen ,	gekloven ,	ik kluif ,	ik kloof ;
knijpen ,	geknepen ,	ik knijp ,	ik kneep ;
krijgen ,	gekregeu ,	ik krijg ,	ik kreeg ;
krijtschen ,	gekreschen ,	ik krijtsch ,	ik kreesch ;
krijten ,	gekreten ,	ik krijt ,	ik kreet ;
krimpen ,	gekrompen ,	ik krimp ,	ik kromp ;
kruijen ,	gekrooijen ,	ik krui ,	ik krooi (1) ;
kruipen ,	gekropen ,	ik kruip ,	ik kroop ;
kwijten ,	gekweten ,	ik kwijt ,	ik kweet ;
lagchen ,	gelagchen ,	ik lach ,	ik loech (2) ;
laten ,	gelaten ,	ik laat ,	ik liet ;
lezen ,	gelezen ,	ik lees ,	ik las ;
liggen ,	gelegen ,	ik lig ,	ik lag ;
lijden ,	geleden ,	ik lijd ,	ik leed ;
lijken ,	geleken ,	ik lijk ,	ik leek ;
loopen ,	geloopen ,	ik loop ,	ik liep ;
luiken ,	geloken ,	ik luik ,	ik look ;
meten ,	gemeten ,	ik meet ,	ik mat ;
mijden ,	gemeden ,	ik mijd ,	ik meed (3) ;
nemen ,	genomen ,	ik neem ,	ik nam ;
nijgen ,	genegen ,	ik nijg ,	ik neeg ;
nijpen ,	genepen ,	ik nijp ,	ik neep ;
pijpen ,	gepepen ,	ik pijp ,	ik peep ;
pluizen ,	geplozen ,	ik pluis ,	ik ploos ;
prijzen ,	geprezen ,	ik prijs ,	ik prees ;
raden ,	geraden ,	ik raad ,	ik ried (4) ;
rijden ,	gereden ,	ik rijd ,	ik reed ;
rijgen ,	geregen ,	ik rijg ,	ik reeg ;
rijten ,	gereten ,	ik rijt ,	ik reet ;
rijven ,	gereven ,	ik rijf ,	ik reef ;
rijzen ,	gerezen ,	ik rijz ,	ik rees ;

(1) Ook in gebruik: *ik kruide*.(2) Thans gebruikelijker: *ik lachte*.(3) Ook gelijkvloeiend: *ik mijdde*, *gemijde*.(4) Ook in gebruik: *ik raadde*.

Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.**

Tegenw. tijd.	Verl. deelw.	Tegenw. tijd.	1° Betr. verl. tijd.
roepen ,	geroepen ,	ik roep ,	ik riep ;
ruiken ,	geroken ,	ik ruik ,	ik rook ;
schelden ,	gescholden ,	ik scheld ,	ik schold ;
schenden ,	geschonden ,	ik schend ,	ik schond ;
scheppen ,	geschapen ,	ik schep ,	ik schiep (1) ;
scheren ,	geschoren ,	ik scheer ,	ik schoor ;
schieten ,	geschoten ,	ik schiet ,	ik schoot ;
schijnen ,	geschenen ,	ik schijn ,	ik scheen ;
schrijden ,	geschreden ,	ik schrijd ,	ik schreed ;
schrijnen ,	geschrenen ,	het schrijnt ,	het schreen (2) ;
schrijven ,	geschreven ,	ik schrijf ,	ik schreef ;
schrikken ,	geschrokken ,	ik schrik ,	ik schrok ;
schuilen ,	gescholen ,	ik schuil ,	ik school ;
schuiven ,	geschoven ,	ik schuif ,	ik schoof ;
slapen ,	geslapen ,	ik slaap ,	ik sliep ;
slijpen ,	geslepen ,	ik slijp ,	ik sleep ;
slijten ,	gesleten ,	ik slijt ,	ik sleet ;
sluiken ,	gesloken ,	ik sluik ,	ik slook ;
sluipen ,	geslopen ,	ik sluip ,	ik sloop ;
sluiten ,	gesloten ,	ik sluit ,	ik sloot ;
smelten ,	gesmolten ,	ik smelt ,	ik smolt ;
smijten ,	gesmeten ,	ik smijt ,	ik smeed ;
snijden ,	gesneden ,	ik snijd ,	ik sneed ;
snuiten ,	gesnoten ,	ik snuit ,	ik snoot ;
snuiven ,	gesnoven ,	ik snuif ,	ik snoof ;
spijten ,	gespeten ,	het spijt mij ,	het speet mij ;
spinnen ,	gesponnen ,	ik spin ,	ik spon ;
splijten ,	gespleten ,	ik splijt ,	ik spleet ;
spoegen ,	gespogen ,	ik spoeg ,	ik spoog (3) ;
springen ,	gesprongen ,	ik spring ,	ik sprong ;
sputten ,	gespoten ,	ik spuit ,	ik spoot ;
steken ,	gestoken ,	ik steek ,	ik stak ;
stelen ,	gestolen ,	ik steel ,	ik stal ;

(1) Alleen in den zin van *maken*; anders is *scheppen* (*opscheppen*) gelijkvloeiend.(2) Ook gelijkvloeiend: *het schrijnde*, *geschrijnd*.(3) Voor dit geheele werkwoord thans gebruikelijker het gelijkvloeiend: *spuwen*.

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelt.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1° Betr. verl. tijd.</i>
sterven ,	gestorven ,	ik sterf ,	ik stierf ;
stijgen ,	gestegen ,	ik stijg ,	ik steeg ;
stijven ,	gesteven ,	ik stijf ,	ik steef ;
stinken ,	gestonken ,	ik stink ,	ik stonk ;
stooten ,	gestooten ,	ik stoot ,	ik stiet (1) ;
strijden ,	gestreden ,	ik strijd ,	ik streed ;
strijken ,	gestreken ,	ik strijk ,	ik streek ;
stuiven ,	gestoven ,	ik stuif ,	ik stoof ;
tijgen ,	getegen ,	ik tijg ,	ik teeg ;
treden ,	getreden ,	ik treed ,	ik trad ;
treffen ,	getroffen ,	ik tref ,	ik trof ;
trekken ,	getrokken ,	ik trek ,	ik trok ;
vallen ,	gefallen ,	ik val ,	ik viel ;
vangen ,	gevangen ,	ik vang ,	ik ving ;
varen ,	gevaren ,	ik vaar ,	ik voer ;
vechten ,	gevochten ,	ik vecht ,	ik vocht ;
verdrieten ,	verdroten ,	het verdriet mij ,	het verdroot mij ;
verdwijnen ,	verdwenen ,	ik verdwijn ,	ik verdween ;
verlijden (akte),	verleden ,	ik verlijd ,	ik verleed (2) ;
verslinden ,	verslonden ,	ik verslind ,	ik verslond ;
verzwinden ,	verzwonden ,	ik verzwind ,	ik verzwond ;
vinden ,	gevonden ,	ik vind ,	ik vond ;
vlechten ,	gevlochten ,	ik vlecht ,	ik vlocht ;
vlieden ,	gevloden ,	ik vlied ,	ik vlood ;
vliegen ,	gevlozen ,	ik vlieg ,	ik vloog ;
vlieten ,	gevloten ,	ik vliet ,	ik vloot ;
vreten ,	gevreten ,	ik vreet ,	ik vrat ;
wasschen ,	gewasschen ,	ik wasch ,	ik wiesch ;
wassen ,	gewassen ,	ik was ,	ik wies ;
wegen ,	gewogen ,	ik weeg ,	ik woog ;
werpen ,	geworpen ,	ik werp ,	ik wierp ;
worden ,	geworden ,	ik word ,	ik werd (wierd) ;
wijken ,	geweken ,	ik wijk ,	ik week ;
wijzen ,	gewezen ,	ik wijs ,	ik wees ;

(1) Ook in gebruik: *ik stoatte*.(2) Ook in gebruik: *ik verlijdde*.

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. dselw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1° Betr. verl. tijd.</i>
winden ,	gewonden ,	ik wind ,	ik wond ;
winnen ,	gewonnen ,	ik win ,	ik won ;
wreken ,	gewroken ,	ik wreek ,	ik wrook (1);
wrijven ,	gewreven ,	ik wrijf ,	ik wreef ;
wringen ,	gewrongen ,	ik wring ,	ik wrong ;
zenden ,	gezonden ,	ik zend ,	ik zond ;
zieden ,	gezoden ,	ik zied ,	ik zood ;
zijgen ,	gezeggen ,	ik zijg ,	ik zeeg ;
zingen ,	gezongen ,	ik zing ,	ik zong ;
zinken ,	gezonken ,	ik zink ,	ik zonk ;
zinnen ,	gezonnen ,	ik zin ,	ik zon ;
zitten ,	gezetten ,	ik zit ,	ik zat ;
zuigen ,	gezogen ,	ik zuig ,	ik zong ;
zwellen ,	gezwolven ,	ik zwelg ,	ik zwolg ;
zwellen ,	gezwollen ,	ik zwel ,	ik zwol ;
zwemmen ,	gezwommen ,	ik zwem ,	ik zwom ;
zwenken ,	gezwonken ,	ik zwenk ,	ik zwonk (2) ;
zweren ,	gezworen ,	ik zweer ,	ik zwoer ;
zwerfen ,	gezworven ,	ik zwerf ,	ik zwierf ;
zwingen ,	gezwegen ,	ik zwijg ,	ik zweeg ;

§ 220. *Gelijkvloeiende werkwoorden* worden daarentegen zulke genoemd, welke door hunne geheele vervoeging den wortelklinker behouden, en in den eersten betrekkelijk verleden tijd *de* of *te* en in het verleden deelwoord *d* of *t*, insgelijks met een voorgevoegd *ge*, hebben, als: *leven, leefde, geleefd; pakken, pakte, gepakt*. Alle langstaartige werkwoorden en alle werkwoorden, welke van naamwoorden afgeleid worden, zijn gelijkvloeiend, als: *bevljtigen; herbergen.*

§ 221. *Onregelmatige werkwoorden* zijn de zulke, die in een of ander opzicht van de regelmatige vervoeging der twee opgenoemde soorten afwijken, als: *gaan, ging, gegaan*. In de volgende lijst vindt men de gebruikelijkste oorspronkelijke onregelmatige werkwoorden :

(1) Thans gebruikelijker: *ik wreekte*.

(2) Ook gelijkvloeiend: *ik zwenkte, gezwenkt*.

Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.**

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1° Betr. verl. tijd.</i>
brenghen ,	gebracht ,	ik breng ,	ik bracht ;
denken ,	gedacht ,	ik denk ,	ik dacht ;
doen ,	gedaan ,	ik doe ,	ik deed ;
gaan ,	gegaan ,	ik ga ,	ik ging ;
hebben ,	gehad ,	ik heb ,	ik had ;
heeten ,	geheeten ,	ik heet ,	ik heette ;
houden ,	gehouden ,	ik houd ,	ik hield ;
jagen ,	gejaagd ,	ik jaag ,	ik joeg (1) ;
komen ,	gekomen ,	ik kom ,	ik kwam ;
kooppen ,	gekocht ,	ik koop ,	ik kocht ;
legghen ,	gelegd ,	ik leg ,	ik leide (2) ;
malen ,	gemalen ,	ik maal ,	ik maalde ;
moeten ,	moeten ,	ik moet ,	ik moest ;
mogen ,	mogen ,	ik mag ,	ik moegt ;
slaan ,	geslagen ,	ik sla ,	ik sloeg ;
staan ,	gestaan ,	ik sta ,	ik stond ;
vragen ,	gevraagd ,	ik vraag ,	ik vroeg (3) ;
vriezen ,	gevroren ,	het vriest ,	het vroor (4) ;
waaijen ,	gewaaid ,	het waait ,	het woei (5) ;
weten ,	geweten ,	ik weet ,	ik wist ;
wezen (zijn) ,	geweest ,	ik ben ,	ik was ;
willen ,	gewild ,	ik wil ,	ik wilde (6) ;
zegghen ,	gezegd ,	ik zeg ,	ik zeide (7) ;
zien ,	gezien ,	ik zie ,	ik zag ;
zoeken ,	gezoekt ,	ik zoek ,	ik zocht ;
zullen ,	<i>ontbreekt</i> ,	ik zal ,	<i>ontbreekt</i> (8).

§ 222. Sommige werkwoorden zijn samengesteld met zelfstandige naamwoorden , sommige met bijwoorden , andere met voorzetsels ,

(1) Ook gelijkvloeiend : *ik jaagde*.

(2) Ook gelijkvloeiend : *ik legde*. Men vindt ook somtijds : *geleid*.

(3) Ook gelijkvloeiend : *ik vraagde*. Men vindt ook somtijds : *ik vrieg*.

(4) Ook ongelijkvloeiend : *gevrozen* , *het vrooms*.

(5) Ook gelijkvloeiend : *het waaide*.

(6) Ook : *ik wou*.

(7) Ook gelijkvloeiend : *ik zegde*. Men vindt ook somtijds : *gezeid*.

(8) Hiervan , behalven de opgegeven tijden , alleen in gebruik het tegenwoordige deelwoord *zullende* , en de tegenwoordige tijd der aanvoegende wijs : *ik zoude*.

als : 1°. *pluimstrijken*, *raadplegen*; 2°. *vastlijmen*, *liefskozen*; 3°. *insluiten*, *tegenspreken*, *verliezen*. Bij de met voorzetsels samengestelde werkwoorden valt op te merken, dat in deze samenstelling de voorzetsels *scheidbaar* en *onscheidbaar* kunnen gebezigd worden. In het eerste geval namentlijk worden de voorzetsels in de vervoeging van de werkwoorden afgescheiden, als : *aanspreken*, *ik spreek aan*, *aan te spreken*. In het tweede geval blijven zij in de vervoeging onafscheidelijk aan het werkwoord gehecht. Men onderkent de scheidbaarheid of onscheidbaarheid van het voorzetsel aan het al of niet bezitten van den klemtoon, bijv. : *ONDERgaan*, *ik ga ONDER*; *onderGAAN*, *ik onderGA*.

§ 223. De werkwoorden, welke *scheidbaar* met voorzetsels zijn samengesteld, onderscheiden zich van die, welke ze *onscheidbaar* hebben, in de vervoeging daardoor, dat zij hun verleden deelwoord vormen met inlassching van *ge*, als : *aangrijpen*, *aangegrepen*, en bij de onbepaalde wijs somtijds tusschen het voorzetsel en het werkwoord *te* ontvangen, als : *aangrijpen*, *aan te grijpen*; terwijl de *onscheidbaar* met voorzetsels samengestelde werkwoorden dit ingelaschte *ge* bij hun verleden deelwoord missen, en in de onbepaalde wijs *te* vóór zich ontvangen, als : *bedenken*, *bedacht*, *te bedenken*. Zij blijven echter niettegenstaande deze onregelmatigheid steeds tot de soort hunner stamwoorden behooren.

§ 224. De meeste werkwoorden, met zelfstandige naamwoorden en bijwoorden samengesteld, blijven met hunne voorvoegselen vereenigd, als : *kielhalen*, *handhaven*, *liefskozen*, *antwoorden*; deze nemen *ge* in het verleden deelwoord aan, en hebben even als de *onscheidbaar* met voorzetsels samengestelde werkwoorden in de onbepaalde wijs *te* vóór zich. Die werkwoorden, wier voorvoegsels zich scheiden laten, als : *welvaren*, *waarnemen*, *leerloojen*, enz., volgen in de vervoeging de regels der zoodanige, welke *scheidbaar* met voorzetsels vereenigd zijn.

OVER DE VERVOEGING DER WERKWOORDEN. —

§ 225. Bij de vervoeging der werkwoorden moet men drie zaken in acht nemen, te weten : *de wijzen*, *de tijden* en *de personen*.

a. Over de wijzen der werkwoorden.

§ 226. Het bestaan van eenig wezen, of de wijziging van dit bestaan, kan op vierderlei wijze voorgesteld worden :

a. onbepaald of algemeen, alleen met aanwijzing van tijd, als: *leeren, geleerd hebben, zullen leeren*. Dit noemt men de *onbepaalde wijs*.

b. bepaald, dat is rechtstreeks en onafhankelijk van eenige voorafgaande woorden, als: *ik leer, heb geleerd, zal leeren*. Dit heet de *aantoonende wijs*.

c. voorwaardelijk of van iets anders afhingende, als: *ik wenschte, dat hij vlijtig ware*. Dit noemt men de *aanvoegende wijs*.

Bij de uitdrukking dezer wijze bezigt men doorgaans eenig voorvoegsel of voegwoord. Een oogmerk wordt uitgedrukt door *dat, opdat, ten einde*, als: *ik spreek, opdat ik gehoord worde*; een wensch door *och, dat*, als: *och, dat ik hem nog gezien hadde*; eene toegeving door *dat*, als: *dat hij, zoo het hem lust, zijne gezondheid wage*; eene aandrijving insgelijks door *dat*; als: *dat hij zich haaste*. Ook de voegwoorden *of, als of, ten zij, schoon, enz.* worden ter uitdrukking dezer wijze gebezigd. Geheel verkeerd zoude het echter wezen te onderstellen, dat de aanvoegende wijze volstrekt van deze voorvoegsels afhing, daar zij in den aard der uitdrukking zelve gelegen is.

d. gebiedend, vermanend of verzoekend, wanneer het gezegde als een bevel, eene vermaning of een verzoek bij het onderwerp gevoegd wordt, als: *jongeling, wees moedig!* Men noemt dit de *gebiedende wijs*.

Deze wijs heeft geene tijden en eigenlijk alleen den tweeden persoon in het enkel- en meervoudig getal. Ook onderscheidt zij zich daardoor, dat zij het persoonlijk voornaamwoord, hetwelk zij bovendien missen kan, achter zich heeft: als: *haor, hoort gij*.

b. Over de tijden der werkwoorden.

§ 227. Onze voorstelling van het bestaan, of van de wijze dezes bestaans, omvat het *tegenwoordige, verledene en toekomstige*: vandaar *drie tijden*, welke deze benamingen dragen. Behalven deze drie tijden, zijn er nog drie andere, welke met de eerstgenoemden in verband staan, als: *de eerste betrekkelijk verleden tijd, de tweede betrekkelijk verleden tijd, en de betrekkelijk toekomstige tijd*.

In de vervoeging der werkwoorden heeft men de te melden opeenvolging dezer zes tijden aangenomen:

a. de *tegenwoordige* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, in den oogenblik, waarop men spreekt, als: *ik schrijf eenen brief.*

b. De *eerste betrekkelijk verleden* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als tegenwoordig in eenen tijd, welke voorbij is, als: *wij WANDELDEN.*

c. De *volstrekt verleden* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als geheel geeindigd op den tijd, waarin men spreekt, als: *ik HEB BEMIND.*

d. De *tweede betrekkelijk verleden* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als geheel geeindigd in eenen verleden tijd, als: *ik HAD reeds GEWANDELD, toen zij mij kwamen bezoeken.*

e. De *toekomende* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, in eenen tijd, welke nog niet is, als: *ik ZAL morgen eens wandeling DOEN.*

f. De *betrekkelijk toekomende* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als reeds geschied in eenen tijd, welke nog komen moet, als: *mijn broeder ZAL ons VERLATEN HEBBEN, wanneer uw vriend zal aankomen.*

c. Over de personen der werkwoorden.

§ 228. Door personen bij de werkwoorden verstaat men de onderwerpen, waarvan het bestaan aangetoond of gewijzigd wordt. Deze onderwerpen worden of door zelfstandige naamwoorden of door persoonlijke voornaamwoorden uitgedrukt.

d. Over de vervoeging der hulpwoorden.

§ 229. Om de werkwoorden te vervoegen bedient men zich van de hulpwoorden: *hebben, zijn, worden en zullen.* — Het hulpwoord *hebben* helpt de ontbrekende tijden der bedrijvende en veler onzijdige werkwoorden vormen, en maakt zijne ontbrekende tijden deels met zich zelf, deels met het hulpwoord *zullen*; — het hulpwoord *zijn* of *wezen* vormt die gedeeltelijk met zich zelf, gedeeltelijk met *zullen*; — het hulpwoord *worden*, dat de lijdende werkwoorden helpt vormen, maakt die met *zijn* en *zullen*; en het hulpwoord *zullen*, waardoor de toekomende tijden van alle werkwoorden gevormd worden, is, behalven in de onbepaalde wijs, alleen in den tegenwoordigen tijd van de aantoonende en aanvoegende wijze gebruikelijk.

§ 230. Wij laten hier de vervoeging dezer hulpwoorden volgen:

I. *Vervoeging van hebben.*

Onbepaalde Wijs.

Tegenwoordige Tijd, hebben;

Deelwoorden.

Verleden Tijd, gehad hebben;

Tegenwoordig, hebbende;

Toekomende Tijd, zullen hebben;

Verleden, gehad.

Aantoonende Wijs.

Aanvoegende Wijs.

Tegenwoordige Tijd.

1. ik heb;
2. gij hebt;
3. hij heeft;
1. wij hebben;
2. gij hebt;
3. zij hebben.

- dat ik hebbe;
 dat gij hebbet;
 dat hij hebbe;
 dat wij hebben;
 dat gij hebbet;
 dat zij hebben.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had;
2. gij hadt;
3. hij had;
1. wij hadden;
2. gij hadt;
3. zij hadden.

- dat ik hadde;
 dat gij haddet;
 dat hij hadde;
 dat wij hadden;
 dat gij haddet;
 dat zij hadden.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik heb
2. gij hebt
3. hij heeft
1. wij hebben
2. gij hebt
3. zij hebben

} gehad.

- dat ik hebbe
 dat gij hebbet
 dat hij hebbe
 dat wij hebben
 dat gij hebbet
 dat zij hebben

} gehad.

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had
2. gij hadt
3. hij had
1. wij hadden
2. gij hadt
3. zij hadden

} gehad.

- dat ik hadde
 dat gij haddet
 dat hij hadde
 dat wij hadden
 dat gij haddet
 dat zij hadden

} gehad.

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} hebben.	dat ik zoude	} hebben.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} gehad hebben.	dat ik zoude	} gehad hebben.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

*Gebledende Wijs.**Enkelvoud* , heb.*Meervoud* , hebt.II. *Vervoeging van wezen of zijn.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd* , zijn of wezen.*Deelwoorden.**Verleden Tijd* , geweest zijn.*Tegenwoordig* , zijnde.*Toekomende Tijd* , zullen zijn of wezen. *Verleden* , geweest.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik ben ;	dat ik zij ;
2. gij zijt ;	dat gij zijt ;
3. hij is ;	dat hij zij ;
1. wij zijn ;	dat wij zijn ;
2. gij zijt ;	dat gij zijt ;
3. zij zijn.	dat zij zijn.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was ;	dat ik ware ;
2. gij waart ;	dat gij waret ;
3. hij was ;	dat hij ware ;
1. wij waren ;	dat wij waren ;
2. gij waart ;	dat gij waret ;
3. zij waren.	dat zij waren.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik ben	} geweest.	dat ik zij	} geweest.
2. gij zijt		dat gij zijt	
3. hij is		dat hij zij	
1. wij zijn		dat wij zijn	
2. gij zijt		dat gij zijt	
3. zij zijn		dat zij zijn	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was	} geweest.	dat ik ware	} geweest.
2. gij waart		dat gij waret	
3. hij was		dat hij ware	
1. wij waren		dat wij waren	
2. gij waart		dat gij waret	
3. zij waren		dat zij waren	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} wezen of zijn.	dat ik zonde	} wezen of zijn.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} geweest zijn.	dat ik zoude	} geweest zijn.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud, zij of wees. *Meervoud*, zijt of weest.

III. *Vervoeging van woorden.**Onbepaalde Wijs.*

Tegenwoordige Tijd, worden.

Deelwoorden.

Verleden Tijd, geworden zijn.

Tegenwoordig, wordende.

Toekomende Tijd, zullen worden.

Verleden, geworden.

*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik word ;	dat ik worde ;
2. gij wordt ;	dat gij wordet ;
3. hij wordt ;	dat hij worde ;
1. wij worden ;	dat wij worden ;
2. gij wordt ;	dat gij wordet ;
3. zij worden.	dat zij worden.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik werd ;	dat ik wierde ;
2. gij werdt ;	dat gij wierdet ;
3. hij werd ;	dat hij wierde ;
1. wij werden ;	dat wij wierden ;
2. gij werdt ;	dat gij wierdet ;
3. zij werden.	dat zij wierden.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik ben	} geworden.	dat ik zij	} geworden.
2. gij zijt		dat gij zijt	
3. hij is		dat hij zij	
1. wij zijn		dat wij zijn	
2. gij zijt		dat gij zijt	
3. zij zijn		dat zij zijn	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was	} geworden.	dat ik ware	} geworden.
2. gij waart		dat gij waret	
3. hij was		dat hij ware	
1. wij waren		dat wij waren	
2. gij waart		dat gij waret	
3. zij waren		dat zij waren	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} worden.	dat ik zoude	} worden.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden.	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} geworden zijn.	dat ik zoude	} geworden zijn.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud*, word.*Meervoud*, wordt.IV. *Vervoeging van zullen.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd*, zullen. *Tegenwoordig Deelwoord*, zullende.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik zal ;	ik zoude ;
2. gij zult ;	gij zoudet ;
3. hij zal ;	hij zoude ;
1. wij zullen ;	wij zouden ;
2. gij zult ;	gij zoudet ;
3. zij zullen.	zij zouden.

e. *Algemeene regels voor de vervoeging der werkwoorden.* ↗

§ 231. Ten aanzien der vervoeging heeft men op de volgende regelen te letten :

ONBEPAALED WIJS. De *tegenwoordige tijd* is het werkwoord zelf, als: *leeren*, *vechten*, *straffen*, *gaan*.

De *verleden tijd* wordt gemaakt van het verleden deelwoord met het hulpwoord *hebben* of *zijn*, als: *geleerd hebben*, *gestraft zijn*.

De *toekomende tijd* wordt gemaakt van het werkwoord met het hulpwoord *zullen*, als: *zullen vechten*.

Het *tegenwoordig deelwoord* wordt gevormd van het werkwoord, door achtervoeging van *de*, als: *leerende*.

Het *verleden deelwoord* wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, van den wortel of het zakelijke deel des werkwoords, door voorvoeging van *ge*, wanneer het niet reeds een voorzetsel vóór zich heeft, en met achtervoeging van *d*, als de eerste betrekkelijk verleden tijd met *de*, of van *t*, als die tijd

met *te* gemaakt wordt, bijv.: *geleerd, gestraft*. Bij de ongelijkvloeiende werkwoorden wordt dit deelwoord gemaakt van den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs, met of zonder verandering van wortelklinker, terwijl *ge*, even als bij de gelijkvloeiende werkwoorden, al of niet voorgevoegd wordt, als: *gegeven, bevolen*.

AANTOONENDE WIJS. *De tegenwoordige tijd.* Enkelvoud: de 1ste persoon is de wortel van het werkwoord, als: *ik leer, vecht*; — de 2de persoon wordt gemaakt van den 1sten, met of zonder achtervoeging van *t*, naar gelang deze medeklinker niet of al als sluitletter bij den eersten persoon voorkomt, als: *gij leert, vecht*; — de 3de persoon is gelijk aan den tweeden, als: *hij leert, vecht*. Meervoud: de 1ste persoon is gelijk aan het werkwoord, als: *wij leeren, vechten*; — de 2de persoon is gelijk aan den tweeden persoon des enkelvouds, en de 3de persoon is gelijk aan den 1sten persoon des meervouds, als: *gij leert, zij vechten*.

De eerste betrekkelijk verleden tijd. Enkelvoud: de 1ste persoon wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, van den wortel, met achtervoeging van *de*, als deze op *b, d, g, i, l, m, n, r, u, v (f), w* of *z (s)* eindigt, als: *ik leefde, antwoordde*, of met achtervoeging van *te*, als de wortel op *f, k, p, s, t* of *ch* uitgaat, bijv.: *ik strafte, zuchtte*; — en bij de ongelijkvloeiende werkwoorden, van den wortel des werkwoords, door verandering van wortelklinker, als: *ik liep, vocht* (zie § 219). De 2de persoon wordt gemaakt van den eersten, door achtervoeging van *t*, als: *gij leerdet, zongt*; heeft echter de 1ste persoon eene *t* aan het einde, dan is even als bij den tegenwoordigen tijd de tweede persoon gelijk aan den eersten, bijv.: *ik, gij vocht*. De 3de persoon is gelijk aan den 1sten, als: *hij leerde, zong*. Meervoud: de 1ste persoon wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, van den 1sten persoon des enkelvouds door achtervoeging van *n*, als: *wij leerden, pakten*; bij de ongelijkvloeiende werkwoorden door achtervoeging van *en*, als: *wij zongen, liepen*. De 2de persoon is gelijk aan den 2^{den} persoon des enkelvouds, en de 3de persoon is gelijk aan den 1sten persoon des meervouds, als: *gij zongt, zij liepen*. Hierbij valt echter op te merken, dat men bij eenige gelijkvloeiende werkwoorden gewoon is, ter voorkoming van onduidelijkheid, de personen van dezen tijd met eene lettergreep te verlengen; dit

geschiedt wanneer de wortel van het werkwoord op eene tongletter eindigt, en deze tot behoud van den hellen klank verdubbeld wordt, als: *redden, ik reddede, wij reddeden; zetten, ik zettede, wij zetteden.*

De *volstrekt verleden tijd* wordt gemaakt van den tegenwoordigen tijd des hulpwoords *hebben* of *zijn*, met het verleden deelwoord des werkwoords, als: *ik heb geleerd, ben geslagen.*

De *tweede betrekkelijk verleden tijd* wordt gemaakt van den 1sten betrekkelijk verleden tijd des hulpwoords *hebben* of *zijn*, met het verleden deelwoord van het werkwoord, als: *ik had gevochten, was gevallen.*

De *toekomende tijd* wordt gemaakt van het hulpwoord *zullen*, met den tegenwoordigen tijd van de onbepaalde wijze des werkwoords, als: *ik zal antwoorden, leeren.*

De *betrekkelijk toekomende tijd* wordt gevormd van het hulpwoord *zullen*, met den verleden tijd van de onbepaalde wijze des werkwoords, als: *ik zal geleerd hebben, gevallen zijn.*

AANVOEGENDE WIJS. De *tegenwoordige tijd*. Enkelvoud: de 1ste persoon wordt gemaakt van den wortel des werkwoords, door achtervoeging van *e*, en wanneer de helle klank van den wortel slechts door eenen enkelen medeklinker is opgesloten, met verdubbeling van den laatsten medeklinker, als: *dat ik leere, vechte, straffe;* — de 2de persoon is gelijk aan den 1sten, met achtervoeging van *t*, als: *dat gij leeret;* — de 3de persoon is gelijk aan den 1sten. Meervoud: de 1ste persoon is gelijk aan het werkwoord, als: *dat wij slapen;* — de 2de persoon is gelijk aan den 2^{den} des enkelvouds, en de 3de persoon is gelijk aan den 1sten des meervouds, als: *dat gij leeret, dat zij slapen.*

De *eerste betrekkelijk verleden tijd* is, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, gelijk aan denzelfden tijd van de aantoonende wijze, als: *dat ik antwoordde, strafte; dat wij antwoordden, reddeden.* Bij de ongelijkvloeiende werkwoorden, wordt achter den 1sten en 3^{den} persoon des enkelvouds eene *e* gevoegd, en bij den 2^{den} persoon enkel- en meervoud de *t* op het einde in *et* veranderd, als: *dat ik of hij vliege, dat gij zonet;* — de beide overige personen zijn gelijk aan die van denzelfden tijd in de aantoonende wijze.

De overige tijden der aanvoegende wijs worden even als die der aantoonende gevormd, mits men de hulpwoorden in de aanvoegende wijs bezige.

GEBIEDENDE WIJS. Van deze wijs, welke niet dan in den tweeden persoon gebruikt wordt, is het enkelvoud gelijk aan den wortel des werkwoords, en het meervoud wordt van het enkelvoud door achtervoeging van *t* gemaakt, als: enkelvoud, *spreek*; meervoud, *leert*. Gaat de wortel des werkwoords op eene *t* uit, dan is het meervoud van dezen tweeden persoon gelijk aan zijn enkelvoud.

§ 232. Als voorbeelden van vervoeging kunnen de navolgende werkwoorden dienen.

I. *Vervoeging van het bedrijvend werkwoord: drukken.*

Onbepaalde Wijs.

Tegenwoordige Tijd, drukken.

Deelwoorden.

Verleden Tijd, gedrukt hebben. *Tegenwoordig*, drukkende.

Toekomende Tijd, zullen drukken. *Verleden*, gedrukt.

Aantoonende Wijs.

Aanvoegende Wijs.

Tegenwoordige Tijd.

1. ik druk ;	dat ik drukke ;
2. gij drukt ;	dat gij druktet ;
3. hij drukt ;	dat hij drukke ;
1. wij drukken ;	dat wij drukken ;
2. gij drukt ;	dat gij druktet ;
3. zij drukken.	dat zij drukken ;

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik drukte ;	dat ik drukte ;
2. gij druktet ;	dat gij druktet ;
3. hij drukte ;	dat hij drukte ;
1. wij drukten ;	dat wij drukten ;
2. gij druktet ;	dat gij druktet ;
3. zij drukten ;	dat zij drukten.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik heb	} gedrukt.	dat ik hebbe	} gedrukt.
2. gij hebt		dat gij hebbet	
3. hij heeft		dat hij hebbe	
1. wij hebben	} gedrukt.	dat wij hebben	} gedrukt.
2. gij hebt		dat gij hebbet	
3. zij hebben		dat zij hebben	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had	} gedrukt.	dat ik hadde	} gedrukt.
2. gij hadt		dat gij haddet	
3. hij had		dat hij hadde	
1. wij hadden		dat wij hadden	
2. gij hadt		dat gij haddet	
3. zij hadden		dat zij hadden	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} drukken.	dat ik zoude	} drukken.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} gedrukt hebben.	dat ik zoude	} gedrukt hebben.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud, druk.

Meervoud, drukt.

II. *Vervoeging van het lijdend werkwoord: geplant worden.**Onbepaalde Wijs.**Tegenw. Tijd*, geplant worden.*Deelwoorden.**Verleden Tijd*, geplant (geworden of geweest) zijn.*Tegenwoordig*, geplant wordende.*Toek. Tijd*, geplant te zullen worden.*Verleden*, geplant (geworden of geweest) zijnde.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik word	} geplant.	dat ik	worde ;
2. gij wordt		dat gij	wordet ;
3. hij wordt		dat hij	worde ;
1. wij worden		dat wij	worden ;
2. gij wordt		dat gij	wordet ;
3. zij worden		dat zij	worden.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik werd	} geplant.	dat ik	wierde ;
2. gij werdt		dat gij	wierdet ;
3. hij werd		dat hij	wierde ;
1. wij werden		dat wij	wierden ;
2. gij werdt		dat gij	wierdet ;
3. zij werden		dat zij	wierden.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik ben	} geplant (geworden of geweest).	dat ik	zij ;
2. gij zijt		dat gij	zijt ;
3. hij is		dat hij	zij ;
1. wij zijn		dat wij	zijn ;
2. gij zijt		dat gij	zijt ;
3. zij zijn		dat zij	zijn.

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was	} geplant (geworden of geweest).	dat ik	ware ;
2. gij waart		dat gij	waret ;
3. hij was		dat hij	ware ;
1. wij waren		dat wij	waren ;
2. gij waart		dat gij	waret ;
3. zij waren		dat zij	waren.

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} geplant worden.	dat ik	zoude	} worden.
2. gij zult		dat gij	zoudet	
3. hij zal		dat hij	zoude	
1. wij zullen		dat wij	zouden	
2. gij zult		dat gij	zoudet	
3. zij zullen		dat zij	zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} geplant (geworden of geweest) zijn.	dat ik	zoude	} worden.
2. gij zult		dat gij	zoudet	
3. hij zal		dat hij	zoude	
1. wij zullen		dat wij	zouden	
2. gij zult		dat gij	zoudet	
3. zij zullen		dat zij	zouden	

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud, word geplant. *Meervoud*, wordt geplant.

III. *Vervoeving van het onzijdig werkwoord: loopen.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd*, loopen.*Deelwoorden.**Verleden Tijd*, gelooopen hebben of zijn. *Tegenwoordig*, loopende.*Toekomende Tijd*, zullen loopen. *Verleden*, gelooopen hebbende of zijnde.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik loop ;	dat ik loope ;
2. gij loopt ;	dat gij loopet ;
3. hij loopt ;	dat hij loope ;
1. wij loopen ;	dat wij loopen ;
2. gij loopt ;	dat gij loopet ;
3. zij loopen.	dat zij loopen.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik liep ;	dat ik liepe ;
2. gij liept ;	dat gij liepet ;
3. hij liep ;	dat hij liepe ;
1. wij liepen ;	dat wij liepen ;
2. gij liept ;	dat gij liepet ;
3. zij liepen.	dat zij liepen.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik heb	ben	} gelooopen.	dat ik hebbe	zij	} gelooopen.
2. gij hebt	zijt		dat gij hebbet	zijt	
3. hij heeft	is		dat hij hebbe	zij	
1. wij hebben	zijn	} of	dat wij hebben	zijn	} of
2. gij hebt	zijt		dat gij hebbet	zijt	
3. zij hebben	zijn		dat zij hebben	zijn	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had	was	} gelooopen.	dat ik hadde	ware	} gelooopen.
2. gij hadt	waart		dat gij haddet	waret	
3. hij had	was		dat hij hadde	ware	
1. wij hadden	waren	} of	dat wij hadden	waren	} of
2. gij hadt	waart		dat gij haddet	waret	
3. zij hadden	waren		dat zij hadden	waren	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} loopen.	dat ik zoude	} loopen.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat zij zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} gelooopen hebben of zijn.	dat ik zoude	} gelooopen hebben of zijn.
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. hij zal		dat hij zoude	
1. wij zullen		dat wij zouden	
2. gij zult		dat gij zoudet	
3. zij zullen		dat wij zouden	

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud* , loop.*Meervoud* , loopt.

§ 233. De afwijkingen der onregelmatige werkwoorden dient men door het gebruik te leeren.

OVER DE DEELWOORDEN.

§ 234. De *deelwoorden* zijn , gelijk wij in § 206 zagen , eigenlijk van de werkwoorden afgeleide bijvoegelijke naamwoorden , en drukken eene hoedanigheid van worden , bestaan , werken of lijden uit , toegepast op eene zelfstandigheid , met aanwijzing van tijd. Zij ontleenen hunnen naam van deze dubbele hoedanigheid , als aan twee soorten van woorden deel hebbende.

§ 235. Het tegenwoordig deelwoord wordt somtijds oneigentlijk bij uitsluiting *bedrijvend* , en het verleden deelwoord *lijdend* genoemd , daar dit laatste zoowel eenen bedrijvenden als lijdenden zin heeft , naar gelang van het hulpwoord , dat voorafgaat.

§ 236. De deelwoorden worden ook wel als van werkwoorden afgeleide bijwoorden gebezigd , bijv. : *de wakend droomende*.

OVER DE BIJWOORDEN.

§ 237. De *bijwoorden* worden bij werkwoorden , bijvoegelijke naamwoorden , en ook wel bij bijwoorden zelve gevoegd. Bij werkwoorden dienen zij om eene hoedanigheid of omstandigheid der

werking, des lijdens of des bestaans uit te drukken, als: *schielijk loopen, lang wachten.*

De meeste bijvoegelijke naamwoorden kunnen als bijwoorden gebruikt worden, als: *een fraai huis; hij schrijft fraai.*

§ 238. De bijwoorden zijn zeer onderscheiden in beteekenis, en kunnen diensvolgens in vele soorten verdeeld worden, als:

1. van *tijd*, bijv.: *vroeg, laat, gisteren, nooit.*
2. van *plaats*, bijv.: *hier, daar, elders.*
3. van *hoegrootheid*, bijv.: *veel, groot, klein.*
4. van *hoedanigheid*, bijv.: *wel, kwalijk.*
5. van *bevestiging*, bijv.: *gewis, zeker.*
6. van *onthenning*, bijv.: *niet, geenszins, neen.*
7. van *twijfeling*, bijv.: *wellicht, mogelijk.*
8. van *aansporing*, bijv.: *welaan, voorwaarts.*
9. van *verzameling*, bijv.: *tevens, samen.*
10. van *afzondering*, bijv.: *alleen, inzonderheid.*
11. van *vergelijking*, bijv.: *als, even, gelijk.*
12. van *vermindering*, bijv.: *schier, nauwelijks.*
13. van *verkiezing*, bijv.: *veeleer, eerder.*
14. van *aanwijzing*, bijv.: *dus, namentlijk.*
15. van *ondervraging*, bijv.: *hoe, waarom.*
16. van *orde*, bijv.: *eerst, toen, vooraf.*
17. van *herhaling*, bijv.: *eens, dikwijls, meestal.*

§ 239. Eenige dezer bijwoorden zijn oorspronkelijk, als: *ja, hier, daar*; andere zijn van zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden afgeleid, met achtervoeging van *lijk*, als: *eindelijk* van *einde*, *wijsselijk* van *wijs*; sommige zijn van bijvoegelijke en zelfstandige naamwoorden samengesteld, als: *gelijkerwijs, allezins*, nog andere bestaan uit twee zelfstandige naamwoorden, als: *vraagswijze*; terwijl sommige eindelijk met verkleinings-uitgangen voorkomen, als: *zachtjes* (vroeger *zachtens*).

§ 240. De bijwoorden kunnen niet verbogen worden. Eenige bijwoorden zijn echter niets anders dan de tweede naamval van zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden, als: *doorgaans, rechts, hedendaags*, waarvan eenigen door bijvoeging van *ch* bijvoegelijke naamwoorden worden, als: *vergeefsche moeite*. — De als bijwoorden gebezigde bijvoegelijke naamwoorden zijn voor trappen van vergelijking vatbaar, als: *hij schrijft goed, ik schrijf beter, gij schrijft het best.*

§ 241. De bijwoorden, ook de als bijwoorden gebezigde bijvoegelijke naamwoorden, strekken dikwerf om zekere omstandigheid der bijvoegelijke naamwoorden aan te duiden, of om de hoedanigheid, welke aan eene zaak toegeschreven wordt, te wijzigen, als: *een thans heerschend gebrek, een recht vrolijk mensch, hare helder blaauwe oogen.*

§ 242. Dikwerf worden twee en meer bijwoorden bij elkander gevoegd, terwijl het eene door het andere nader bepaald wordt, als: *daar boven, hier beneden, bijna geheel rond.*

§ 243. De bijwoorden bestaan als deelen der rede eigenlijk slechts uit één woord. Er zijn echter verscheidene bewoordingen, welke uit meer woorden bestaan, en als bijwoorden gebezigd worden, als: *ten eersten, op nieuw, in aller ijl, in geenens deels, des nachts, van elders.*

OVER DE VOORZETSELS.

§ 244. De *voorzetsels* drukken zekere betrekkingen en omstandigheden der dingen, en in het bijzonder den wederkeerigen invloed dezer laatsten uit, als: *voor, achter.*

§ 245. De *voorzetsels* hebben bijna altijd een naamwoord achter zich, waarmede zij zekere bepaling uitdrukken, als: *hij dreigde met zijn zwaard.* Sommige worden veeltijds met naamwoorden en werkwoorden samengesteld, en geven alsdan hieraan eene gewijzigde beteekenis, als: *kundig, onkundig; gaan, begaan, uitgaan.* Van zoodanige *voorzetsels*, welke met werkwoorden verbonden zijn, laten eenige zich in de vervoeging hiervan scheiden, andere nimmer; en schoon de meeste scheidbare in de samenstelling ook onscheidbaar voorkomen, als: *overwegen (overdenken), ik overweeg; — overwegen (nog eens wegen), ik weeg over,* zoo verdeelt men de *voorzetsels* toch in *scheidbare* en *onscheidbare.*

§ 246. De *scheidbare* *voorzetsels* zijn menigvuldig, en bestaan in wortelwoorden, als: *aan, bij, door, in, met, na, naar, om,* enz.; of in samengestelde, als: *rondom, voorbij.* Zij dienen om de betrekkingen aan te duiden, welke door de naamvallen niet voldoende kunnen uitgedrukt worden. Als *onscheidbaar* komen voor: *be, ge, her, on, ont, mis, ver* en *wan.*

§ 247. Gelijk wij in § 152 zagen, vereischen de *voorzetsels* altijd het naamwoord in den vierden naamval bij zich. Oudtijds

was dit echter niet uitsluitend het geval; van hier nog vele spreekwijzen met den tweeden of derden naamval achter of vóór voorzetsels, als: *voor 's hands*, *tusschen deks*, *vriendschapshalve*, *ter goeder trouw*, *in der daad*. Het voorzetsel *te*, en het hieruit door samenstelling ontstane *ter* of *ten*, neemt nog tegenwoordig het zelfstandig naamwoord in den derden naamval achter zich, als: *te dier tijde*, *ter dienste*, *ten opzichte*; — somtijds wordt bij dit voorzetsel het zelfstandig naamwoord verzwegen, en alleen het bijvoegelijk naamwoord uitgedrukt; alsdan wordt dit laatste liefst als zoodanig verbogen, en de geheele zegswijze bijwoordelijk beschouwd, als: *ten minsten (gevalle)*; *ten spoedigsten (gevalle)*. — Het voorzetsel *behalven*, in betrekking tot een naamwoord in den eersten naamval, heeft zijn aanhoorig naamwoord ook in dien naamval bij zich, bijv.: *Ieder behalven hij heeft het kunnen doen*.

OVER DE VOEGWOORDEN.

§ 248. De *voegwoorden* dienen om de deelen van een voorstel en om de voorstellen zelve samen te verbinden, als: *en*, *ook*, *dat*, *omdat*, *schoon*, *dewijl*, enz. Sommige voegwoorden zijn wortelwoorden, als: *ook*, *zoo*, *nu*, *noch*, *doch*; sommige afgeleid, als: *deels*, *anders*; andere samengesteld, als: *daarenboven*, *ofschoon*; terwijl nog andere meer dan één woord uitmaken, als: *zoo wel*, *niet alleen*, *behalven dat*.

§ 249. De voegwoorden zijn zeer onderscheiden ten aanzien hunner beteekenis, en worden diensvolgens in vele soorten verdeeld, als:

1. *verbindende en bevestigende*, bijv.: *en*, *insgelijks*, *nog*.
2. *oogmerk aanduidende*, bijv.: *ten einde*, *opdat*.
3. *vergelijkende*, bijv.: *gelijk*, *zoo als*.
4. *verklarende*, bijv.: *als*, *dat is*, *namentlijk*.
5. *besluitende*, bijv.: *mitsdien*, *derhalve*.
6. *reden gevende*, bijv.: *omdat*, *dewijl*.
7. *rede voortzettende*, bijv.: *ten eersten*, *voorts*.
8. *vragende*, bijv.: *hoe*, *of*.
9. *voorwaardelijke*, bijv.: *indien*, *ten zij*, *ten ware*.
10. *toegevende*, bijv.: *ofschoon*, *hoewel*, *toch*.
11. *tegenstellende*, bijv.: *evenwel*, *nogtans*, *maar*.
12. *uitsluitende*, bijv.: *uitgezonderd*, *behalven dat*.
13. *tijdsbepaling aanwijzende*, bijv.: *zoo dra als*, *inmiddels*.

§ 250. Men dient bij het bezigen van in spelling bijna gelijke voegwoorden de juiste beteekenis niet uit het oog te verliezen. *Dewijl* en *terwijl* bijv. mogen niet onverschillig gebezigd worden, daar *dewijl* reden geeft, *terwijl* eene tijdsbepaling aanwijst: zoo ook is *nog* bevestigend en *noch* ontkennend; *doch* is tegenstellend en *toch* kan toegevend zijn, als: *ik kon u NOG meer regels opgeven, maar gij luistert NOCH naar het een NOCH naar het ander, DEWIJL gij hiertoe veel te nalatig zijt; en TERWIJL ik met u spreek, DOCH gij u dit niet ten nutte maakt, gedraagt uw broeder zich TOCH geheel anders.*

OVER DE TUSSCHENWERPSELS.

§ 251. De *tusschenwerpsels* zijn geene uitdrukkingen van klare voorstellingen, maar alleen van de meer eigentlijke gewaarwordingen, als: *o! ach! och! foei! bons! plomp!* Sommige zelfstandige naamwoorden worden ook als *tusschenwerpsels* gebezigd, met weglating van *zij*, als: *geluk mijn vriend! — vloek over den booswicht!*

§ 252. Zij worden even als de menschelijke gewaarwordingen in *in-* en *uitwendige* onderscheiden. Tot de eerste soort behooren de uitdrukkingen van blijdschap, smart, verlaugen, smeeken, verwondering, verachting, bedreiging, geroep, enz., als: *heisa! helaas! och! ei lieve! o! foei! wee! holla! sus!* Tot de laatste behooren die *tusschenwerpsels*, welke eenen van buiten ontvangen indruk, door nabootsing van hetgeen in de natuur gehoord wordt, aanduiden, als: *bons! krak! klets!* bijv.: *bons! daar lag hij.*

§ 253. De *tusschenwerpsels* hebben geenerlei buiging, en zouden strikt genomen niet als *taal-* of *rededeelen* kunnen aangemerkt worden, vermits zij noch een begrip aanduiden, noch eenig taaldeel nader bepalen.

VIERDE HOOFDSTUK. †

Over de woordvoeging.

§ 254. Door de leer der woordvoeging verstaat men de aanwijzing van die onderlinge betrekking en beheersching, en van die orde en schikking der woorden, noodig om eenen zin of eene rede uit te maken, welke volgens de natuurlijke orde en betrekking der gedachten in des menschen geest, en volgens de bijzondere eigenschappen en wetten eener taal gevorderd worden.

§ 255. Naar aanleiding dezer bepaling laat zich de woordvoeging in drie afdeelingen splitsen, en zullen wij derhalve handelen :

1°. over de verbinding van enkele woorden.

2°. over de orde, waarin de woorden in eene rede op elkander volgen.

3°. over de juiste samenstelling der volzinnen.

OVER DE VERBINDING VAN ENKELE WOORDEN.

§ 256. De *lidwoorden* staan vóór de zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, en komen met de eersten in geslacht, getal en naamval overeen, als : *wij gaan naar den fraaijen boomgaard ; ik geef hem eene goede pen.*

§ 257. Worden meerdere zelfstandige naamwoorden bij elkander gevoegd, en is het lidwoord voor allen hetzelfde, dan is het onnoodig het bepalend lidwoord te herhalen, als : *de wijsheid, grootmoedigheid en rijkdom van dien vorst ; — de veldheer heeft de wapenen en voorraadkamers in oogenschouw genomen.* Zijn evenwel zoodanige op elkander volgende naamwoorden van verschillend geslacht of getal, dan is de herhaling doorgaans noodzakelijk, als : *voor den vorst en het vaderland ; — de kandelaar, snuiter, het mes en de vorken zijn in de keuken.* Spreekt men in het algemeen en in eenen onbepaalden zin, dan wordt het lidwoord geheel weggelaten, als : *verleen mij tijd ; — geef mij brood — voor vorst en*

vaderland. Ook bij de eigennamen worden de lidwoorden weg-
gelaten, ten zij die eigennamen door eenig ander woord nader
omschreven worden, als: *Washington leefde in Amerika*; — *de*
dichter Tollens.

§ 258. Dikwijls worden de lidwoorden, vooral in tegenstellingen,
nadrukshalve herhaald, als: *de vorst en de onderdaan, de rijke*
en de arme, de aanzienlijke en de geringe zijn aan den dood
onderworpen. Het niet bepalend lidwoord moet in de meeste ge-
vallen herhaald worden, als: *eene roos en eene tulp zijn twee*
schoone bloemen; — het gebruik heeft echter de volgende zegswijze
gewettigd: *een huis en tuin te huur*.

§ 259. De verkorting van *des* in 's en *het* in 't is algemeen
aangenomen, doch moet spaarzaam gebruikt worden, daar anders
de door deze verkortingen beoogde welluidendheid geheel verloren
gaat; in: 's *menschen zucht naar geld stort menig in 't verderf*,
is de verkorting op beide plaatsen aan de welluidendheid bevorder-
lijk. In sommige gevallen is de verkorting 's doorgaans te bezigen,
en *des* geheel in onbruik, bijv. in: *binnen 's dijks, onder 's hands,*
buiten 's lands.

§ 260. Bij de verbinding van twee of meer zelfstandige naam-
woorden staan deze nu eens in eene *gelijke*, en dan weder in
eene *ongelijke* betrekking. De eerste heeft plaats, wanneer twee
of meer zelfstandige naamwoorden dezelfde zaak uitdrukken, of
het eene, bij wijze van toezetsel of bijstelling, alleen ter ver-
klaring en nadere bepaling van het andere dienen moet, als: *koning*
Willem; — *de Ruiters, de grootste zeeheld zijner eeuw*. Zij komen
ook dikwerf voor als benamingen van meerdere, naast elkander
staande zaken, als: *vader, moeder, huis en hof: alles moest hij*
verlaten, en in ballingschap rondzwerven. In deze gevallen staan
de bedoelde naamwoorden in denzelfden naamval.

§ 261. De verbinding van twee of meer zelfstandige naam-
woorden in ongelijke betrekking geschiedt, of door voorzetsels,
of door verbuiging, of door het laatste onveranderd te laten,
als: *vrees voor tegenspoed*; — *de bevelen des konings*; — *een koppel*
pistolen. Is de verbinding van twee zelfstandige naamwoorden
van dien aard, dat beide slechts één denkbeeld uitmaken, dan
voegt men alleen achter het laatste de *s* als het teeken der verbuiging,
bijv.: *Keizer Napoleons regering*. Ter vermindering echter van het
wangeluid, dat door het op deze wijze verbuigen van twee of meer

naamwoorden somtijds ontstaan kan, bezige men in plaats van eene dier verbuigingen het voorzetsel *van*, als: *de weldadige gevolgen van de beoefening der wetenschappen*.

§ 262. Wanneer men meer dan twee zelfstandige naamwoorden door de voegwoorden *en* en *noch* met elkander verbindt, dan worden deze voegwoorden alleen vóór de laatste zelfstandige naamwoorden geplaatst, als: *openhartigheid, braafheid en goede trouw kenschetsen hem; — ik heb papier, pen noch inkt*. Dikwijls wordt *en* geheel weggelaten, wanneer men met gevoel of nadruk spreekt, als: *geveinsdheid, list, kwade trouw, hoeveel onheil hebben deze niet reeds gesticht*. Daarentegen worden *en* en *noch* nadrukshalve somwijlen bij ieder der naamwoorden gevoegd, als: *en oorlog, en pest, en hongersnood ontvolkten gelijktijdig het land; — hij vreest noch God; noch menschen, noch wetten*.

§ 263. De *bijvoegelijke naamwoorden* staan doorgaans vóór de zelfstandige naamwoorden, en komen hiermede in getal, geslacht en naamval overeen. Bij eigennamen echter worden zij dikwerf achteraan geplaatst ter onderscheiding van anderen van denzelfden naam, en moeten alsdan voorafgegaan worden door het bepalend lidwoord, bijv.: *Karel de stoute; — de jeugd van Frederik den grooten*. Velen willen in dit geval de bijvoegelijke naamwoorden als zelfstandige naamwoorden gebezigd hebben; onzes inziens echter moeten zij steeds als bijvoegelijke naamwoorden behandeld worden en hun toevoegsel van verbuiging behouden.

§ 264. Komen evenwel de bijvoegelijke naamwoorden zonder lidwoorden achter de zelfstandige naamwoorden, dan worden zij niet verbogen, als: *wij bewonderen in Maurits eenen held, even beleidvol als dapper*. Ook achter de werkwoorden *zijn, worden, blijven* ondergaan zij geene verandering, als: *de lucht is dik; — de wijn wordt beter; — de wijzen blijven deugzaam*.

§ 265. In twee gevallen kunnen de bijvoegelijke naamwoorden zonder zelfstandige naamwoorden gebruikt worden: 1°. wanneer zij tot een voorafgaand of volgend zelfstandig naamwoord in betrekking staan, als: *Engelsche kolen, en geen Brabandsche*; 2°. wanneer het zelfstandig naamwoord gemakkelijk in te vullen is, en daarom verzwegen wordt, als: *op den tienden dixer maand*, voor: *op den tienden dag*, enz.

§ 266. Een bijvoegelijk naamwoord kan dikwerf bij twee zelfstandige naamwoorden gevoegd worden, als: *welriekende kruiden*

en planten; maar deelt ten aanzien der herhaling in de regels hieromtrent voor de lidwoorden opgegeven, als: *de deugdzaamste jongeling en het deugdzaamste meisje.*

§ 267. Wanneer een zelfstandig naamwoord ter nadere verklaring bij een ander gevoegd wordt, dan volgt het bijvoegelijk naamwoord het geslacht van het ter opheldering dienende zelfstandig naamwoord, als: *de mensch, het edelste van alle schepselen.*

§ 268. Daar de bijvoegelijke naamwoorden eigenschappen te kennen geven, zoo kunnen zoo vele bijvoegelijke naamwoorden vóór een zelfstandig naamwoord staan, als hieraan eigenschappen kunnen worden toegeschreven, als: *de altijd tegenwoordige en steeds dreigende dood; — de gansche, lange, treurige nacht.* Wanneer het zelfstandig naamwoord met de daartoe behoorende bijvoegelijke naamwoorden niet eene en dezelfde bijzondere zaak, maar onderscheidene soorten, of deelen en betrekkingen van eene zaak aanduidt, dan moeten de op elkander volgende bijvoegelijke naamwoorden door het voegwoord *en* verbonden worden, als: *de voorste en middelste kamer.*

§ 269. De bijvoegelijke naamwoorden hebben ook somtijds zelfstandige naamwoorden of voornaamwoorden bij zich, met voorzetsels of in eenen verbogen naamval, als: *rijk in deugd; — zijner onschuld bewust; — zijnen vader gelijk; — grooten dank schuldig.* In het algemeen hebben *bewust, kundig, onbewust, onkundig, onmachtig, onschuldig* hunne aanhorige naamwoorden in den tweeden; *bekend, onbekend, duidelijk, onduidelijk, gehoorzaam, ongehoorzaam* deze in den derden naamval bij zich. *Schuldig* komt ook met den tweeden naamval voor, als: *des doods schuldig,* voor: *de straffe des doods schuldig.*

§ 270. Die bijvoegelijke naamwoorden, welke maat, gewicht, ouderdom en waarde beteekenen, komen meestal achter hunne zelfstandige naamwoorden, terwijl deze in den vierden naamval geplaatst worden, als: *eenen stuiver waardig; — eenen dag oud.*

§ 271. Zijn de bijvoegelijke naamwoorden deelwoorden, dan hebben zij hunne aanhorige naamwoorden op gelijke wijze of in denzelfden naamval bij zich, als het werkwoord, waarvan zij afgeleid zijn, zoude vereischen, als: *een van verlangen smachtend gevoel; — een den mensch versterkend voedsel.*

§ 272. Achter den vergrootenden trap bezigt men *dan*, en niet *als*, 't welk tot het uitdrukken eener gelijkheid dient, bijv.: *hij weet dit beter dan gij; — hij weet dit zoo goed als gij.* De over-

treffende trap heeft den tweeden naamval, of eene bepaling met een der voorzetsels *van*, *uit* of *onder* bij zich, als: *de rijkste van het dorp*; — *de beste der menschen*.

§ 273. Bijvoegelijke naamwoorden als bijwoorden gebezigd, en alsdan onverbogen te gebruiken, moeten zonder *e* geschreven worden, ten einde niet geheel iets anders te zeggen dan bedoeld wordt, als: *de ONBEKEND reizende vorst* en *de ONBEKENDE reizende vorst*.

§ 274. Gemeenlijk worden de zoogenoemde telwoorden vóór hunne zelfstandige naamwoorden geplaatst, hoewel zij ook somwijlen achteraan komen, als: *vier weken*; — *in het jaar vijftien honderd twee en zeventig*. Wanneer de tijd van den dag wordt aangewezen, heeft het meervoudig *uren* het werkwoord in het enkelvoud bij zich, als: *het is drie uren*; ook wordt het woord *uur* somtijds geheel weggelaten, als: *de klok slaat vijf*; — *hij kwam na half twaalf*. In dit geval wordt het telwoord niet zelden verbogen, als: *ik ben vóór zessen opgestaan*. Bij een meervoudig telwoord staat een meervoudig zelfstandig naamwoord, als: *honderd dorpen*; doch wanneer het getal eene eenheid meer dan een of meer honderd- of duizendtallen is, dan bezigt men het zelfstandig naamwoord in het enkelvoud, als: *drie honderd en een man*. De met *half* samengestelde telwoorden hebben insgelijks het zelfstandig naamwoord in het enkelvoud bij zich, als: *vierdehalf brood*.

§ 275. Maten, gewichten en geldwaarden, als *vereenigd* voorkomende, staan benevens het werkwoord in het enkelvoud, als: *daar is twintig ton turf*; komen zij integendeel als *verdeeld* voor, dan staan zij in het meervoud, als: *daar zijn twee en zeventig guldens*, waarbij men twee en zeventig enkele guldens bedoelt.

§ 276. Het zelfstandig naamwoord komt met het aanhoorig persoonlijk voornaamwoord in getal en naamval overeen, als: *ik vereer hem, dien edelen man*.

§ 277. De persoonlijke voornaamwoorden dulden als eene soort van eigennamen geen lidwoord bij zich. Ook het gebruik van *gij-lieden* en *u-lieden* in het meervoud, in plaats van *gij* en *u*, is doorgaans af te keuren.

§ 278. Somwijlen wordt een zelfstandig naamwoord ter nadere verklaring bij de persoonlijke voornaamwoorden gevoegd, als: *wij inwoners dezer stad*; — *hij arme man*.

§ 279. Somtijds wordt het persoonlijk voornaamwoord achter

het zelfstandig naamwoord gevoegd, als: *de brave Eduard, hij, die niet de pracht, maar alleen de eenvoudigheid der natuur bemint, strekke u tot voorbeeld.*

§ 280. Bij persoonsnamen volgt het voornaamwoord des derden persoons gewoonlijk het geslacht van den persoon, en niet het geslacht van het naamwoord, waardoor de persoon wordt aangeduid, als: *Zijne Majesteit gaf te kennen, dat hij verlangde; — de min (Cupido) weende, toen hij zag dat zijn pijl gemist had.* De woorden zelve intusschen behouden altijd het hun eigene geslacht, als: *de pijlen der min.*

§ 281. Het wederkeerig woordje *zich* moet alleen gebruikt worden, wanneer de werking op het onderwerp terugkeert, bijv.: *hij vergist zich; — hij eigende het zich toe.* Komt hierbij nog eene tweede werking, dan bezigt men de persoonlijke voornaamwoorden *hem, hen* en *haar*, al gaat zoodanige werking insgelijks op het eerste onderwerp over, bijv.: *zij was op hem verliefd en waande hem op haar verliefd; werd hier, voor haar, zich gesteld, dan zou de werking op hem terug slaan; — hij maakte er zich geen meester van, maar verlangde dat het hem als onderpand gegeven wierde.* *Zich* voor elkander te bezigen is geheel verkeerd, als: *zij omhelsden elkander (niet zich).*

§ 282. Wanneer het voornaamwoord van den derden persoon niet tot het zelfstandig naamwoord, dat het hoofdonderwerp der rede is, maar tot eenig later genoemd betrekking heeft, zoo moet het duidelijkheidshalve met het voornaamwoord *deze (dit)* verwisseld worden, als: *de veldheer viel in den slag, en toen de heemeester hem wilde verbinden, kreeg DEZE eenen kogel door het hoofd.* Somwijlen wordt *deze* dubbelzinnigheid ook het best vermeden door het bezigen van *deze, gene* of van *de eerste, de laatste.*

§ 283. Niemand heeft, zoowel als de woordjes: *niets, nergens, nooit* en *anders*, het voegwoord *dan* en niet *als* achter zich, bijv.: *ik heb het van niemand dan van hem gehoord.*

§ 284. Alle bijvoegelijke voornaamwoorden schikken zich in het algemeen, even als de bijvoegelijke naamwoorden, naar het zelfstandig naamwoord, dat zij bij zich hebben, in geslacht, getal en naamval, en gaan vooraf. Dikwijls echter staan zij in betrekking tot een voorafgaand zelfstandig naamwoord, en dan volgen zij dit wel in geslacht en getal, maar hangen ten aanzien van den naamval van het werkwoord af, waarmede zij verbonden zijn, als: *vliedt den hoogmoed, want die is strijdig met uwe plichten.*

§ 285. De bezittelijke voornaamwoorden worden, even als de persoonlijke; op het geslacht van den persoon zelven en niet op het woord, waarmede de persoon aangeduid wordt, betrekkelijk gemaakt, als: *Uwe Hoogheid heeft de grenzen van zijn gebied steeds verder uitgebreid.*

§ 286. De bezittelijke voornaamwoorden van den derden persoon (*zijn, haar en hun*) zijn als betrekkelijk aan te merken, dewijl zij op den handelenden persoon terug slaan. Het zou echter kunnen gebeuren, dat men, bij het bezigen van twee of meer zelfstandige naamwoorden in eene rede, voor eenige dubbelzinnigheid ten aanzien der betrekking van zoodanig voornaamwoord te vreezen had. Bij doelmatige samenordering der woorden eener rede wordt zulks doorgaans geheel vermeden, en in die zeldzame gevallen, dat ook dan nog zoodanige dubbelzinnigheid te duchten ware, wordt zij meestal door het gebruik van eenig aanwijzend voornaamwoord, of van de woordjes *daarvan, hiervan, enz.*, of wel door omschrijving met een betrekkelijk voornaamwoord ontweken, als: *Pieter meldt zijnen vriend dat hij DIENS huis verkocht heeft; — mijn zoon is wel ondergeschikt aan zijnen meester, maar bestiert in DIENS afwezigheid de gansche zaak; — de vorst had zijnen veldheer bevel gegeven, gedurende den tijd, DAT hij afwezig zoude zijn, den vijand uit alle diens stellingen te verdrijven; — dat is een schoon huis, wie is de bezitter DAARVAN, of wie is DAARVAN de bezitter?*

§ 287. Het aanwijzend voornaamwoord *deze* duidt iets aan dat nabij, en *gene* iets dat meer verwijderd is, bijv.: *de stad is aan DEZE zijde door bergen en aan GENE zijde door water omringd; — de krijgsman moet dapperheid en standvastigheid bezitten; door DEZE (standvastigheid) leert hij de ongemakken met geduld verdragen, door GENE (dapperheid) behaalt hij de overwinning.* Spreekt men van drie zaken, welke van elkander aflaggen, dan zegt men van de naaste *deze*, van de middelste *die* en van de verst afgelegene *gene*, als: *ik slaap in DEZE kamer, hij in DIE en zij in GENE.* Duidt men bij tegenstellingen twee voorwerpen aan, welke in gelijke betrekking tot ons staan, dan bezigt men *deze* (onzijdig *dit*) en *die* (onzijdig *dat*), bijv.: *van welke dezer beide spijsen wilt gij gediend zijn? Mij bevalt DEZE groente beter dan DIE; — of mij bevalt DIT gebrad beter dan DAT.* Van zaken, en niet van personen sprekende, kan men voor *deze* en *die* ook hier en daar gebruiken, als: *ik geef DAARAAN de voorkeur.*

§ 288. *Dit en dat*, hoewel van het onzijdig geslacht, worden bij alle geslachten en getallen gebezigd, bijv. : *DIT zijn gezonde spijzen*; — *zijn DAT de mannen, die ons wijsheid moeten leeren?* — *Is DIT de vrouw, van welke gij gesproken hebt?* — *Zij gedroegen zich als helden, en noemt gij DAT mannen, die het vaderland verraden hebben, enz.*

§ 289. Het aanwijzend voornaamwoord wordt door sommigen nimmer achter het werkwoord geplaatst. Dit is echter niet goed te keuren, daar twee zegswijzen, als: *dit is de zaak en de zaak is deze*, in beteekenis verschillen; bij de eerste is de aanwijzing der zaak gedaan, bij de tweede moet zij nog volgen.

§ 290. Omtrent de *vragende voornaamwoorden* is aan te merken, dat in denzelfden naamval en met dezelfde of in beteekenis verwante voorzetsels moet geantwoord worden, waarin en waarmede gevraagd wordt, als: *wien behoort dit boek? Mij*; — *van wien spreekt men? Van hem of over hem.*

§ 291. In plaats van de *vragende voornaamwoorden* wordt, doch alleen met betrekking tot zaken, dikwijls *waar* gebezigd, als: *waarover hebt gij verschil?* — Dichters hebben hieromtrent meerdere vrijheid. — De zegswijze: *waarvoor houdt gij mij?* in plaats van: *voor wien houdt gij mij?* is vrij algemeen door het gebruik gewettigd.

§ 292. De *betrekkelijke voornaamwoorden* komen met het zelfstandig naamwoord, waarop zij betrekking hebben, in geslacht en getal overeen, maar de naamval verschilt, indien de volgende zinsnede eenen anderen vordert, als: *hij is een man, wiens goed karakter aan elk bekend is.* — Heeft het voornaamwoord op twee of meer zelfstandige naamwoorden betrekking, dan wordt het meervoudig gebezigd, als: *de eer en het vertrouwen, welke hij dáár genoot.*

§ 293. Wanneer het *betrekkelijk voornaamwoord* te ver van zijn zelfstandig naamwoord verwijderd is, dan wordt, om alle duisterheid te vermijden, het zelfstandig naamwoord herhaald, als: *de vorst had zijnen veldheer bevel gegeven, gedurende den tijd, dat hij afwezig zoude zijn, den vijand uit alle diens stellingen te verdrijven, welk bevel met de grootste onverschrokkenheid ten uitvoer gebracht werd.*

§ 294. Men gebruikt in den tweeden naamval van het onzijdig geslacht nimmer *wiens* of *wier* in plaats van *welks*, ten zij het

naamwoord, waarop het betrekking heeft, kenbaar eenen mannelijken of vrouwelijken persoon aanduide, als: *het gebouw, WELKS grondvesten nog sterk zijn; — het meisje, WIER deugden gij bewondert.*

§ 293. Even als bij de vragende voornaamwoorden, wordt voor welke ook dikwerf waar gebezigd, wanneer men van zaken, niet van personen, spreekt, als: *het geld, WAARMEDE ik u betaald heb.* Afkeuring verdient steeds eene zegswijze, als: *de bode, waardoor ik tijding kreeg,* voor: *de bode, door wien ik tijding kreeg,* hoezeer de dichters ten dezen opzichte eenige meerdere vrijheid genieten.

§ 296. De onbepaalde wijze der werkwoorden als zelfstandig naamwoord gebruikt wordende, het zij met of zonder lidwoord, is gewoonlijk uitgebreider van beteekenis en meer verknocht aan het denkbeeld van werking, dan het daarmede overeenkomende zelfstandig naamwoord, als: *ik vermijd het vechten,* is in veel algemeener zin genomen dan: *ik vermijd het gevecht.*

§ 297. Het tegenwoordig deelwoord kan denzelfden naamval bij zich hebben, als het werkwoord waarvan het afgeleid is, bijv.: *de zich zelve verdedigende schrijver.* — Het verleden deelwoord wordt somwijlen in eenen bedrijvenden zin gebezigd, als: *uitgediende soldaten,* eigenlijk eene verkorte zegswijze van: *(hunnen tijd) uitgediend hebbende soldaten;* — zoo is ook *een bediende* door samentrekking afkomstig van: *een bedienende.*

§ 298. Onverminderd het geleerde in § 226 ten aanzien van de aanvoegende wijze, hebben de voegwoorden *omdat, zoodat, want, naardien, dewijl* en vele andere altijd de aantoonende wijze achter zich, hetwelk zelfs ook met *dat* het geval is, wanneer de rede iets *stelligs* en met *zekerheid* uitdrukt, als: *hij kan niet komen, omdat hij ziek is; — ik verzeker u, dat ik het niet kan toestaan.* Daarentegen worden de voegwoorden *mits, ten zij, ten einde en opdat,* waarvan de twee eersten de zaak meer of min twijfelachtig laten, en de beide laatsten een oogmerk te kennen geven, altijd door de aanvoegende wijze gevolgd, bijv.: *ik zal hem vergiffenis schenken, mits hij zich betere.*

§ 299. Het is strijdig met den aard onzer taal, het persoonlijk voornaamwoord weg te laten, als: *verklaar bij dezen,* enz. In de gebiedende wijze nogtans, waar de aangesproken of tweede persoon reeds genoeg bepaald is, wordt het voornaamwoord weg-

gelaten , ten zij dit nadrukshalve dient behouden te blijven , als : *zoekt , en gij zult vinden ; — indien HIJ het niet hebben wil , neem GIJ het dan.*

§ 300. Wanneer twee of meer werkwoorden tot denzelfden persoon behooren , wordt deze slechts ééns genoemd , schoon ten dezen aanzien eene uitzondering gemaakt wordt , wanneer het werkwoord het persoonlijk voornaamwoord voorafgaat , als : *hij kwam , zag en overwon ; — handelt gij tegen mijne waarschuwing , en stort gij dus u zelve in het ongeluk , zoo moet gij op mijne hulp niet rekenen.*

§ 301. Wanneer een naamwoord en een werkwoord eene zaak in haar geheel voorstellen , dan behoeft bij hare nadere beschrijving noch het naamwoord , noch het werkwoord herhaald te worden , als : *beide leerlingen munten elk in een bijzonder vak uit , de een in de wiskunde en de ander in het teekenen.* Dikwerf wordt ook een werkwoord , hetwelk op twee gedeelten eener rede betrekking heeft , in een van beide verzwegen , als : *den eenen behaagt dit , den anderen dat.*

§ 302. De werkwoorden regelen zich ten aanzien van het getal altijd naar de onderwerpen , waarop zij betrekking hebben , als : *de klokken luiden ; — het kind lacht.* Worden twee of meer enkelvoudige zelfstandige naamwoorden in den derden persoon door het voegwoord *en* verbonden , dan staat het werkwoord in het meervoud , als : *heldenmoed en menschlievendheid waren in hem vereenigd.* In verzamelenden zin echter bezigt men bij twee of meer zaken een enkelvoudig werkwoord , zelfs met een meervoudig naamwoord , hoezeer alsdan het eerst te noemen onderwerp enkelvoudig wezen moet , als : *er was in huis slechts een bed , eene tafel en drie stoelen.*

§ 303. Wanneer twee of meer werkwoorden in dezelfde betrekking bijéén komen , wordt het hulpwoord , dat zij met elkander gemeen hebben , slechts eens geplaatst , als : *woorden , die ik noch begrepen , noch uitgelokt , noch goedgekeurd heb.* In het algemeen vermijde men het overtollig gebruik der hulpwoorden *hebben , zijn* en *worden* , als : *mij is verhaald geworden , beter : mij is verhaald.* — Tot dezen regel moeten echter niet betrekkelijk gemaakt worden de spreekwijzen , ontleend van het werkwoord *hebben* in den zin van *bezitten , verplicht zijn* of *werk hebben* , als : *ik heb geld ledig liggen gehad ; — hij heeft in vroegere jaren veel te lijden gehad ; — ik heb gisteren veel te doen gehad.*

§ 304. Wanneer men den zin versterken en eene opklimming aanduiden wil, is de herhaling van het hulpwoord somtijds noodzakelijk, als: *ik zal hem niet verlaten, ik zal alle gevaren met hem deelen, ik zal hem bewijzen wat ware vriendschap in staat is te doen, enz.*

§ 305. De verbinding van twee werkwoorden, van welke het eene ter nadere bepaling van het andere dient, geschiedt door het nader bepalend werkwoord in de onbepaalde wijze met of zonder te achter het eerste te plaatsen, bijv.: *ik beveel hem te zwijgen; ik kom bij u eten.*

§ 306. Ten einde het oogmerk of de beweegreden der handeling nader te doen blijken, wordt het woordje *om* daarbij geplaatst, als: *alleen om u te zien, ben ik hier gekomen; — hij heeft bij het bestuur om deze betrekking aangehouden.*

§ 307. Die werkwoorden, welke de onbepaalde wijze zonder te achter zich hebben, nemen in den volstrekt verleden en tweeden betrekkelijk verleden tijd de onbepaalde wijze in plaats van het verleden deelwoord achter het hulpwoord, als: *ik heb hem zien vechten.* — Die werkwoorden daarentegen, welke de onbepaalde wijze met te achter zich ontvangen, behouden in de genoemde tijden de gewone wijze van vervoeging, als: *men heeft mij gelast, u dit ter hand te stellen.*

Uitzonderingen op dezen regel zijn :

1°. als *komen* in den zin van *gebeuren* voorkomt, bijv.: *hij is komen te sterven.*

2°. de werkwoorden *staan, liggen* en *zitten* worden in deze tijden op dezelfde wijze als de werkwoorden, welke de onbepaalde wijs zonder te achter zich hebben, vervoegd, als: *ik heb staan wachten; — hij heeft liggen slapen; — zij hadden zitten lezen.*

§ 308. De verbinding van een werkwoord met een zelfstandig naamwoord kan op tweederlei wijs geschieden, naarmate het zelfstandig naamwoord het werkwoord beheerscht, of door het werkwoord beheerscht wordt. — Het eerste heeft plaats, wanneer het naamwoord als onderwerp, dat is, als bedrijvend, lijdend, of aangesproken voorkomt, in welk geval het werkwoord zich in getal en persoon naar het zelfstandig naamwoord schikt, als: *Frederik schrijft; — goede daden worden beloond.* — Staat het door een zelfstandig naamwoord beheerschte werkwoord in de onbepaalde wijze, dan moet men er de woordjes *te, om te* of ook wel *van* bijvoegen, als: *dat is trant van schrijven; — het was zijn oogmerk te komen.*

In het tweede geval wordt de beheersching uitgedrukt door verbuiging van het zelfstandige naamwoord, of ook, wanneer deze aanwijzing niet toereikend is, door behulp van voorzetsels, als: *de moeder liefkoosde haren, zuigeling*; — *hij schaamde zich zijner onwetendheid*; — *de veldheer prees den krijgsman wegens zijnen betoonden moed*.

§ 309. De bedrijvende werkwoorden vorderen meest alle het voorwerp der handeling in den vierden naamval, terwijl dit bij een lijdend werkwoord in den eersten naamval staat, als: *de held veracht den dood*; — *de dood wordt door den held veracht*. — Enkele bedrijvende en onzijdige werkwoorden hebben den derden naamval bij zich, als: *ik gehoorzaamde den vijanden des lands niet*; — *dat behaagde mij*. Wordt een naamwoord bij een bedrijvend werkwoord in den derden naamval geplaatst, of van het voorzetsel *aan* voorzien, dan moet het in den lijdenden vorm ook op dezelfde wijze voorkomen, als: *men verzoekt mij (aan mij) dit te zeggen*; — *mij (aan mij) is verzocht u dit te zeggen*; — *men beval mij terug te trekken*; — *mij werd bevolen terug te trekken*.

§ 310. Hebben de werkwoorden in den bedrijvenden vorm twee vierde naamvallen bij zich, dan worden er in den lijdenden vorm ook twee eerste naamvallen vereischt, als: *men noemde hem eenen lafaard*; — *hij werd een lafaard genoemd*.

§ 311. De werkwoorden *zijn, worden, blijven, heeten* en *schrijven* kunnen insgelijks twee eerste naamvallen bij zich hebben, als: *Alba bleef ook in zijnen ouderdom een wreedaard*; — zoo ook vele andere werkwoorden, wanneer zij het woordje *als* bij zich hebben, bijv.: *hij sprak als een geleerde*.

§ 312. De wederkeerige werkwoorden hebben natuurlijk achter zich het voornaamwoord in den vierden naamval des persoons, op wien hunne werking terugkeert, als: *ik bezin mij*. Wanneer bij wederkeerige werkwoorden het zelfstandige naamwoord *als* vóór zich heeft, dan komt het achter het persoonlijk voornaamwoord in den eersten naamval, als: *hij verdedigde zich als een wanhopende*.

§ 313. De onpersoonlijke werkwoorden, die eene bedrijvende beteekenis hebben, nemen meestal den derden naamval achter zich, als: *het bevreemdt mij*; — *het berouwt hun*.

§ 314. De bepaling van tijd, alsmede van lengte, breedte, hoogte, zwaarte, waarde en prijs der dingen wordt door den vierden naamval aangeduid, als: *ik heb den ganschen nacht gewerkt*; —

het kost eenen gulden; — hij is eenen duim gegroeid. Deze vierde naamvallen schijnen door de verzwijging van eenige voorzetsels of andere woorden te worden veroorzaakt, bijv.: *ik heb (gedurende) den ganschen nacht gearbeid; — het kost (de waarde van) eenen gulden, enz.*

§ 315. De verbinding van *deelwoorden* met naamwoorden hebben wij reeds in § 271 behandeld, daar zij alsdan ten aanzien van het door hen nader te bepalen naamwoord als bijvoegelijke naamwoorden beschouwd worden; zij hebben de hen nader bepalende naamwoorden op gelijke wijze bij zich als het werkwoord, waarvan zij afgeleid zijn, zoude vereischen, bijv.: *de majesteit van den brieschenden leeuw; — de van angst sidderende vrouw.*

§ 316. Bij de verbinding der *deelwoorden* met *werkwoorden* blijven de eerstgemelden onverbogen, als: *de soldaten lagen verspreid in de dorpen; — ik ontmoette mijnen vriend te paard rijdende.*

§ 317. De *bijwoorden* moeten altijd onmiddellijk bij en doorgaans vóór het woord geplaatst worden, waarbij hunne wijzigende kracht vereischt wordt; — door verplaatsing van het bijwoord wordt dikwijls een geheel andere zin geboren, bijv.: *het is een ALTIJD werkzaam man*, en niet: *het is ALTIJD een werkzaam man*; — *het is ons NIET geoorloofd dit te doen*, beteekent geenszins hetzelfde, als: *het is ons geoorloofd dit NIET te doen.*

§ 318. Wanneer er reeds eene ontkenning in een *werkwoord* opgesloten ligt, mag men er nimmer het woordje *niet* bijvoegen, als: *zij ontkende NIET gezongen te hebben*, voor: *zij ontkende gezongen te hebben*, daar in het eerste geval de zin geheel toestemmende zoude wezen. Dit moet zelfs in acht genomen worden, wanneer de ontkenning niet zoo duidelijk is, als: *wacht u het NIET te zeggen*, voor: *wacht u het te zeggen*. Men houde hierbij steeds in het oog, dat twee ontkenningen gelijk staan met eene bevestiging.

§ 319. Wanneer onderscheidene zelfstandige naamwoorden hetzelfde voorzetsel bij zich hebben, is het doorgaans voldoende, dit slecht eenmaal te bezigen, als: *voor moed, beleid en trouw*. Somwijlen echter wordt het nadrukshalve herhaald, als: *daar gij door list, door verraad, door geweld u zelven verheven hadt, zoo hebt gij uwen val dubbel verdiend*. Ook is de herhaling meestal noodzakelijk, zoo dikwerf twee zelfstandige naamwoorden door tusschenkomst van eenig voegwoord van elkander gescheiden worden,

als: *bij is noch met zachtheid, noch met hardheid te regeeren.*

§ 320. Twee voorzetsels onmiddellijk op elkander te laten volgen, moet vermeden worden, daar zulks tegen de welluidendheid strijdt, bijv.: *met kleederen schitterende van goud*, is beter dan: *met van goud schitterende kleederen.*

§ 321. Omtrent de *voegwoorden* valt, na hunne behandeling in de woordgronding en ten aanzien van hunnen invloed op de wijzen der werkwoorden, alleen nog aan te merken, dat de naamwoorden, tusschen welke, het zij verbindende, het zij uitsluitende voegwoorden geplaatst worden, altijd in denzelfden naamval staan, zonder echter altijd in geslacht en getal overeen te komen, als: *ik vrees den broeder en zijne zusters*; — *ik hoorde eenen vernuftigen, doch tevens nederigen redenaar spreken.*

§ 322. De *tusschenwerpsels*, als geen klare voorstellingen, maar alleen gewaarwordingen aanduidende, zijn eigenlijk voor geene verbinding met andere woorden vatbaar, en kunnen gevolgelijk niets beheerschen. Zij hebben nogtans somtijds woorden in onderscheidene naamvallen achter zich, doch alleen door de betrekking, waarin men zich de personen of zaken voorstelt, als: *wee den rampzalige!* — *helaas, ik ongelukkige!* enz. Zij kunnen op alle plaatsen der uitdrukkingen voorkomen.

OVER DE ORDE, WAARIN DE WOORDEN IN EENE REDE OP
ELKANDER VOLGEN.

§ 323. Ten einde duidelijk en tevens sierlijk te spreken of te schrijven, is het noodzakelijk te weten, hoe men de woorden op elkander moet laten volgen. Het beginsel, hetwelk bij alle talen in het algemeen, maar bij de Nederlandsche in het bijzonder, hierbij ten grondslag ligt, is de natuurlijke opvolging onzer denkbeelden. Ten gevolge hiervan moet men altijd van het minder bepaalde tot het meer bepaalde overgaan, en de rede is dus eigenlijk eene opklimming, overeenkomstig met den aard en de werking van het menschelijk verstand, hetwelk zich de gedachten niet terstond in volle helderheid en uitgebreidheid voorstelt, maar die trapsgewijze ontwikkelt.

§ 324. Om dus aan de woorden eene natuurlijke schikking te geven, moet het onderwerp der rede, met alles wat daartoe betrekkelijk is, en eene nadere opheldering daaraan geeft, voor-

afgaan , en het gezegde met de daarvan afhankelijke bepalingen volgen , als : *een bedachtzaam veldheer volgt de bewegingen zijner tegenpartij*. Men mag echter ; ook bij de eenvoudigste voorstelling , somtijds van dezen regel afwijken , wanneer namentlijk het onderwerp met aanhoorige bepaling door een betrekkelijk voor-naamwoord aanmerkelijk langer wordt dan het gezegde , bijv. : *die veldheer is bedachtzaam , welke de bewegingen zijner tegenpartij volgt*.

§ 325. De woorden , welke ter nadere bepaling van het onderwerp of voorwerp dienen , komen in het algemeen vóór het zelfstandig naamwoord , als : *de fraai geteekende koe ; — al deze onze lang verwachte vrienden*. Gebruikt men er een voorzetsel bij , dan wordt dit vóór al de andere woorden geplaatst , als : *door al deze onze lang verwachte vrienden werden wij bezocht*. Heeft men twee zelfstandige naamwoorden , waarvan het eene ter nadere verklaring van het andere dienen moet , dan staat het verklaarde vooraan , als : *Amsterdam , de hoofdstad der Nederlanden ; — liefde tot de deugd*. Heeft men twee zelfstandige naamwoorden , waarvan het eene ter nadere bepaling van het andere dient , dan kan het bepalende insgelijks vooraan geplaatst worden , als : *met bewilliging des lands , en met 's lands bewilliging ; — Vondels gedichten , en de gedichten van Vondel*.

§ 326. Een vervoegd werkwoord ontvangt , in de eenvoudigste of verhalende woordschikking , hetgeen tot nadere verklaring daarvan dienen moet , achter zich , bijv. : *dexe schutter treft goed ; — voorspoed maakt menig krijgsman onbedachtzaam*. Bezigt men echter in plaats van het zelfstandig naamwoord een voornaamwoord , dat op een voorafgaand zelfstandig naamwoord betrekking heeft , dan staat het vervoegde werkwoord achteraan , als : *een schutter , die goed treft*. Ook in die uitdrukkingen , waarin het werkwoord met een hulpwoord vervoegd voorkomt , staat de onbepaalde wijze of het verleden deelwoord van het vervoegde werkwoord als eigentlijke bepaling van het hulpwoord , en dus als hiermede innig verknocht bijwoord , meestal geheel achteraan , als : *voorspoed zal menig krijgsman onbedachtzaam maken ; — voorspoed heeft menig krijgsman onbedachtzaam gemaakt*.

§ 327. Wordt een vervoegd werkwoord gevolgd door den derden naamval als het middellijke , en door den vierden naamval als het rechtstreeksche voorwerp , dan gaat gemeenlijk de derde naamval vóór , als : *hij schonk den krijgsman eens belooning*.

§ 328. Wanneer een werkwoord door twee vierde naamvallen gevolgd wordt, dan moet die, welke het voorwerp aanduidt, voorafgaan, als: *hij noemde hem zijnen redder.*

§ 329. Moet een naamval nader omschreven worden, zoo vordert de duidelijkheid, dat deze omschrijving terstond achter dien naamval kome, als: *hij onderwees de krijgskunst aan eenen jongeling, die reeds vroeger blijken van zijnen aanleg gegeven had.*

§ 330. Heeft een werkwoord behalven de woorden, die het rechtstreeks beheerscht, nog een zelfstandig naamwoord met zijne voegsels bij zich, dan staan deze laatste woorden doorgaans achteraan, als: *de kogel maakte eene doodelijke wonde in zijne borst.* Zijn dit evenwel bepalingen van tijd en plaats, dan gaan zij meestal vooraf, als: *de kogel maakte dadelijk in zijne borst eene diepe wonde.* Heeft echter het beheerschte woord een voor-naamwoord bij zich, dan staat het gemeenlijk vooraan, als: *hij kocht dit boek op eene verkooping.*

§ 331. Volgen op een werkwoord verscheidene bepalingen, dan moeten deze altijd in zoodanige orde staan, dat de minder scherpe steeds de meer scherpe bepaling voorafgaat, en die woorden het laatst gesteld worden, welke onmiddellijk tot het werkwoord zelf behooren. Bepalingen van tijd en plaats gaan hierbij vóór alle overige, en wel die van tijd vóór die van plaats, als: *Balthasar Gerards bracht IN DEN JARE VIJFTIEN HONDERD VIER EN TACHTIG Prins Willem den Eersten TE DELFT MET EEN PISTOOLSCHOT verraderlijk om het leven.* Bij eene al te groote omschrijving mag men evenwel, ter vermindering van onduidelijkheid, somtijds van deze woordschikking afwijken, en eene bepaling, die anders vooraan moest komen; achteraan plaatsen, als: *Egmond en Hoorne gingen, van hunne onschuld bewust, naar de strafplaats MET EEN GELAAT, WAAROP KALMTE EN ZIELERUST TE LEZEN WAS.*

§ 332. Op dezelfde wijze staan alle bijwoorden achter het vervoegde werkwoord, en wel in die orde, dat de bijwoorden van tijd en plaats voorafgaan, daarop die van hoedanigheid volgen, en laatstelijk datgene, hetwelk onmiddellijk tot het werkwoord behoort, als: *de wind woei gisteren morgen bij ons verschrikkelijk hard; — ik zag gisteren tegen den avond de zwarte onweerswolken schielijk over het bosch heendrijven.*

§ 333. Hetgeen tot dusver over de schikking der woorden gezegd is, betreft den gewonen en natuurlijken gang onzer voorstellingen

en begrippen. In de Nederlandsche taal is men hieraan echter niet zóó zeer gebonden, dat niet, deels uit hoofde van den aard der rede zelve, deels om den nadruk, in vele gevallen daarvan zou mogen worden afgeweken. — Wanneer wij spreken, dragen wij onze voorstellingen of zoo voor, als zij elk afzonderlijk in onzen geest opkomen, zonder eenige samenvoeging der zinsleden, of wij verbinden daarbij de zindeelen door middel van voegwoorden, of wij vragen. In het eerste geval ondergaat de natuurlijke orde der woorden geene verandering, maar wel in de beide laatste gevallen. Dien ten gevolge is de woordschikking drieërlei, namentlijk: *verhalende, verbindende en vragende.*

§ 334. Het onderscheidend kenmerk van de *verhalende* of *natuurlijke* woordschikking is, dat het vervoegde werkwoord onmiddellijk achter het onderwerp komt en door zijne bepalingen gevolgd wordt, als: *een edel vorst zorgt voor het welzijn zijner onderdanen.*

§ 335. De woordschikking, waarbij de zinsleden door voegwoorden of betrekkelijke voornaamwoorden met elkander vereenigd of in verband gebracht worden, noemt men *verbindende*. Zij onderscheidt zich van de beide andere daardoor, dat het werkwoord hier meestal de laatste plaats inneemt, als: *ik was beducht, dewijl ik hem in langen tijd niet gezien had; — de menschen die gewoonlijk alleen op hun eigen voordeel denken.* Hoezeer nu bij het gebruik der meeste voegwoorden zoodanige woordschikking geboren wordt, zijn er desniettemin eenige, door welke die verandering niet te weeg gebracht wordt, bijv.: *anders, daarenboven, daarentegen, daarom, derhalve, doch, echter, en, evenwel, gevolgelijk, maar, maar ook, niet alleen, nogtans, of, toch, want, enz.,* als: *ik zou het niet weigeren, maar het is mij onmogelijk.*

§ 336. Deze woordschikking wordt ook gebezigd bij de betrekkelijke woordjes: *waar, waarbij, van waar, enz.,* en bij de vraagwoorden: *waarom, hoe, wat, enz.,* wanneer zij geene vraag aanduiden, bijv.: *ik begrijp niet, waarom op hem gesmaald wordt; — gij weet, waar het lijk van Prins Willem V begraven ligt.*

§ 337. Eene derde soort van woordschikking is de *vragende*, zóó genoemd, omdat zij voornamentlijk bij vragen gebezigd wordt. Deze woordschikking onderscheidt zich daardoor, dat het vervoegde werkwoord voor het onderwerp gesteld wordt, hetwelk daarop doorgaans onmiddellijk volgt: als: *waart gij bij den slag van Austerlitz? — Wanneer is hij in dienst getreden?*

§ 338. Ter bevordering van behagelijke verscheidenheid, duidelijkheid en nadruk kan somtijds eene afwijking van de anders gebruikelijke woordschikking verkieslijk wezen. Tot laatstgemeld oogmerk zijn inzonderheid de *omzettingen* dienstig, waarbij eenig ondergeschikt deel der rede, op hetwelk men de opmerkzaamheid bij voorkeur wil gevestigd hebben, op de plaats van het onderwerp, en dus in den aanvang der rede gesteld wordt, als: *ik ben gisteren met mijnen zoon de verschansingen langs gereden*, welke uitdrukking naar gelang van de plaatsing der bepalingen: *met mijnen zoon, gisteren, langs, enz.*, andere hoofddenkbeelden verkrijgt.

§ 339. Een der grootste gebreken in de schikking der woorden bestaat hierin, dat men aan de bepalingen in den zin eene verkeerde plaats geeft, dewijl hierdoor onze uitdrukkingen meestal eene geheel andere bedoeling verkrijgen, dan men zich daarbij voorstelde, als: *ik heb u meer dan anderen begunstigd*, en *ik heb meer dan anderen u begunstigd*. De uitdrukking: *onze voorvaders althans kenden de vrijheid zoo goed als wij*, verkrijgt drieërlei beteekenis, naar gelang het woord ALTHANS achter *voorvaders, vrijheid, of zoo goed* geplaatst wordt. Soms ook vervalt men door zoodanige woordschikking tot het ongerijmde, als in: *het is dwaasheid sich tegen de ongevallen des levens te willen wapenen door de opeenstapeling van schatten, tegen WELKE ons niets dan de voorzienigheid kan beveiligen*; — welke toch slaat in deze uitdrukking op *schatten*, schoon het bij *ongevallen* behoort.

§ 340. Niet minder duisterheid en verwarring kan het menigvuldig gebruik der voornaamwoorden *die, welke, zij, hun, enz.* veroorzaken; om dit te vermijden blijft dikwijls niets anders over, dan aan den ganschen zin eene andere gedaante te geven, zoodat men de betrekkingswoorden niet zoo dikwijls behoeft te bezigen. De volzin: *vele menschen zien met nijdige oogen op het goede, hetwelk anderen bezitten, en denken dat hun roem den hunnen verdonkert, en hunne prijsselijke hoedanigheden hun in het licht staan; daarom doen zij al wat zij kunnen om daarover eenen nevel te verspreiden, ten einde de glans hunner deugden hen niet in het duister stelle*, ware korter en beter op deze of dergelijke wijze uit te drukken: *de nijdigaard zoekt eenen nevel over de prijsselijke hoedanigheden van anderen te verspreiden, opdat hij zelf niet door den glans hunner deugd in het duister gesteld worde*.

OVER DE JUISTE SAMENSTELLING DER VOLZINNEN.

§ 341. Ons blijft nog over aan te wijzen, op hoedanige wijze een volzin dient te worden ingericht, zal hij, met inachtneming der gronden van woordvoeging, tevens welluidend op ons gehoor en overtuigend op onze rede werken. Als algemeene vereischten of eigenschappen der volzinnen moeten in de eerste plaats worden aangemerkt: *eenheid, volheid, behoorlijke grootte, juiste plaatsing en evenredigheid der bestanddeelen.*

§ 342. In de volzinnen moet *eenheid* heerschen, dat is: er moet slechts één hoofddenkbeeld in elken volzin bestaan. Deze eenheid der volzinnen wordt verbroken door gedurige verandering van onderwerp der handeling; terwijl het daarenboven nog strijdig is met deze eenheid, den eenparigen voortgang der rede te verbreken, door zonder noodzakelijkheid het onderwerp van toestand, bijv. van den bedrijvenden in den lijdenden, te doen veranderen. De volgende voorbeelden zullen ten dezen aanzien genoegzame opheldering geven. — In den volzin: *de tocht der Grieken onder Alexander ging door een onbebouwd land, welks wilde bewoners soberlijk leefden, DAAR hun geheele rijkdom bestond in eene soort van kleine schapen, wier vleesch tranig en onsmakelijk was, dewijl deze dieren gewoonlijk op dooden zeevisch aasden*, is gebrek aan eenheid van hoofddenkbeeld door de aanhechting van het tweede gedeelte. — In den volzin: *nadat Prins Willem III ten ANKER GEKOMEN WAS, ZETTEDEN ZIJ hem aan land, waar hij van al zijne vrienden VERWELKOMD WERD, welke hem met de grootste blijken van toegenegenheid ONTVINGEN*, is door gedurige verandering van onderwerp de eenheid verbroken. Beter ware: *nadat Prins Willem III ten anker gekomen was, liet hij zich aan land zetten, waar hij van al zijne vrienden verwelkomd en met de grootste blijken van toegenegenheid ontvangen werd.* — In den volzin: *bedachtzaamheid in eenen veldheer MAAKT zijne vijanden omzichtig, VERWEKT vertrouwen op zijn beleid bij zijne wapenbroeders, en meestal WORDEN hierdoor de zóó noodlottige gevolgen van eene verrassing VOORKOMEN*, wordt de eenparige voortgang door verandering van toestand verbroken. Beter ware: *bedachtzaamheid in eenen veldheer maakt zijne vijanden omzichtig, verwekt vertrouwen op zijn beleid bij zijne wapenbroeders, en voorkomt meestal de noodlottige gevolgen eener verrassing.* — Navolgens-

waardig, in eenheid is de volzin: *in het laatst der vorige eeuw, toen alle godsdienstige drijfveeren voor de groote menigte zoo veel van hare kracht verloren hadden, bleef, om den mensch te dringen ook dan overeenkomstig de wet te handelen, wanneer hem geene openbare rechtbank vervolgen kon, den weldenkende geen ander hulpmiddel over dan de opvoeding.*

§ 343. De volheid des volzins bestaat in de ondersteuning der hoofdgedachte door gepasten rijkdom van bijkomende omstandigheden; bijv. het eenvoudige voorstel: *zelfs de booswicht kan aan de deugd zijne achting niet ontzeggen*, verkrijgt door de volgende uitbreiding eene ronding, welke het verstand meer te denken geeft, en tevens aangeneramer voor het gehoor is, of wel de volzin verkrijgt eene wenschelijke volheid, als: *hoe verhard de booswicht ook zijn moge, welke misdaden hij ook in staat zij te bedrijven, zijn innerlijk gevoel dwingt hem nogtans hoogachting af voor de deugd.* Deze volheid moet echter uit de zaak zelve genomen worden, en even ver van nutteloozen overvloed, als van droogheid verwijderd zijn, dat is: de volheid moet gepast wezen. Verandert men toch bovenstaanden volzin in den volgenden: *de booswicht, den naam van mensch onwaardig, boezemt het grootste afgrijzen in; alleen bedacht misdaden te bedrijven, waarin hij zelfs genoeg schijnt te vinden, zijn de zwaarste straffen naauwelijks toereikende om hem in bedwang te houden: zijn innerlijk gevoel dwingt hem nogtans, ondanks zich zelve, hoogachting af voor de deugd;* dan wordt zoodanige uitbreiding niet alleen te wijdloopig, maar de gedachte, die men wil uitdrukken, door ongepaste tusschenvoegingen geheel uit haar verband gerukt. Even navolgenswaardig in gepaste volheid als in eenheid is de volzin: *de kinderen zijn gehoorzaamheid en dankbaarheid verschuldigd aan hunne ouders, die hun niet alleen het leven geschonken hebben, maar ook sedert hunne geboorte de grootste zorg voor hen gedragen, en hen door eene goede opvoeding tot nuttige leden der maatschappij gevormd hebben.*

§ 344. In eenen volzin moet evenzeer eene behoorlijke en juiste plaatsing der leden in acht genomen worden, als zulks ten aanzien der bepalingen in § 331 werd voorgeschreven. Verzuim hiervan kan groote dubbelzinnigheid en verwarring te weeg brengen, vooral bij het opnemen van bijkomende omstandigheden en het invlechten van tusschenzinnen. In den volzin: *ik zend u hiernevens eenige nieuwe boeken om aan uw verlangen te voldoen, als een*

blijk van den voortdurenden bloei onzer letterkunde , met de eerste gelegenheid , heerscht met betrekking tot de plaatsing der zinsleden volslagen verwarring , zoodat hij nagenoeg onverstaanbaar wordt. Beter ware : om aan uw verlangen te voldoen , zend ik u hiernevens met de eerste gelegenheid eenige nieuwe boeken , als een blijk van den voortdurenden bloei onzer letterkunde. — Door de juiste schikking der zinsleden , doet hier de lengte van den volzin aan de verstaanbaarheid niet het minste nadeel.

§ 345. Voorts moeten in eenen volzin de hoofddenkbeelden in het helderste licht geplaatst worden. Gebrekkig ten dien aanzien is het volgende : *Willem III landde in November 1688 met eene vloot te Torbay op de zuidwest-kust van Engeland , ten einde de staatkundige en godsdienstige vrijheid der Engelschen , gelijk zijn oogmerk was , te herstellen en te bevestigen.* Beter ware : *ten einde zijn oogmerk , herstel en bevestiging van de staatkundige en godsdienstige vrijheid der Engelschen , te volvoeren , landde Willem III in November 1688 met eene vloot te Torbay op de zuidwest-kust van Engeland.*

§ 346. De volzinnen moeten niet overladen zijn , dat is : hunne lengte moet niet onmatig , en ook die hunner leden niet te groot zijn , dewijl zij anders door te sterke inspanning vermoeijen , en alzoo eenheid en samenhang verliezen. Verwerpelijk ten dien aanzien is het volgende : *de Korinthiërs , gebelgd dat de Atheners den Korcyraeërs hulp verleend hadden , en Potidaea wegens afvaligheid van het bondgenootschap onderwerpen wilden , haalden Sparta over om eischen (met name de vrijlating aller Grieken) te doen , wier te verwachten afwijzing tot den door wederzijdsche verbittering onvermijdelijk geworden oorlog voerde , welke niet slechts een strijd tusschen staten bleef , maar zulks ook tusschen stammen (de Iönische en de Dorische) en tusschen staatsvormen (Demokratie en Aristokratie) werd , en welke met menigvuldige trouweloosheid en woeste wreedheid gepaard ging , terwijl niet zelden een zelfde staat hierbij in verschillende partijen verdeeld was.* — Geschikte verdeeling van zoodanige volzinnen in meerdere kleinere is aan te prijzen. Hierbij moet men echter het tegenovergestelde uiterste vermijden , van de rede in menigvuldige kleinere volzinnen te versnipperen , waardoor men vaak uiterst eentoonig wordt , bijv. : *Er is eene geschiktheid om anderen belagchelijk te maken. Zij heeft eene dubbelzinnige waarde. Zij moet derhalve in toom ge-*

houden worden. Ook de volkomenste menschen hebben zwakheden. Deze op te sporen is gemakkelijk, maar het is ook kleingeestig, dikwijls boosaardig, de zwakheden van anderen belagchelijk te maken.

§ 347. Men moet dan ook trachten in de verbinding der volzinnen *verscheidenheid* te brengen, door lange en korte volzinnen met elkander te doen afwisselen; terwijl men tevens tusschen de volzinnen, alsmede tusschen hunne leden en woorden gepaste *evenredigheid* en *opklimming* dient in acht te nemen. Zoo moet, wanneer twee dingen met elkander vergeleken of tegen elkander overgesteld worden, in de laatste leden en woorden des volzins zekere gelijkheid en evenredigheid van denkbeelden en uitdrukkingen plaats hebben. Bij de opklimming moet men zorgen, dat eene sterke uitdrukking nimmer door eene zwakkere gevolgd worde, bijv.: *roof, moord, brooddronkenheid, dartelheid en moedwil kenmerkten den doortocht der vijandelijke legers*; daar *roof* en *moord* hier veel sterker van beteekenis zijn dan de volgende woorden, ware het beter te schrijven: *brooddronkenheid, dartelheid, moedwil, roof en moord kenmerkten den doortocht der vijandelijke legers.*

§ 348. Ook dient men bij het *slot* van eenen volzin vooral opmerkzaam te wezen, om geene eenlettergrepige en onbeduidende woorden, zoo als de kleinere rededeelen zijn, te gebruiken, ten zij op zoodanige woordjes de hoofdnadruk valle, bijv.: *veeltijds vergeet men weldaden, maar beleedigingen NOOIT.*

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over de zinscheiding.

OVER DE SCHEI- EN ZINTEEKENS.

§ 349. Niet alleen vermoeijend, maar zelfs onverstaanbaar zoude het zijn, wanneer men onafgebroken over iets bleef voortspreken of lezen, zonder van tijd tot tijd te rusten. Ter aanwijzing van de plaatsen, waar dit in overeenstemming met den aard der rede behoort te geschieden, bedient men zich van zekere teekens, welke onder den naam van *scheiteekens* bekend zijn.

Hiermede verwant zijn de zoogenaamde *zintekens*, welke ter aanduiding van de verschillende wijzen van uitdrukking, en van den aard onzer gemoedsbeweging moeten dienen. Beide soorten worden onder den naam van *leesteekens* begrepen.

§ 350. Tot de *scheiteekens* brengt men de *komma* (,), het *komma-punt* (;), het *dubbele punt* (:) en het *punt* (.), welke door slechts twee verschillende teekens en door hunne samenstelling worden voortgebracht.

§ 351. De beteekenis eener uitdrukking verschilt naar gelang van de plaatsing der scheiteekens. De uitdrukking: *schrijven, niet spreken moet gij*, verandert door verplaatsing der komma achter *niet* geheel van beteekenis. Evenzoo is het met de volgende uitdrukkingen: *de Rhijn verdeelt zich in twee armen boven Pannerden, bij IJsseloord, bij Wijk bij Duurstede en bij Utrecht*; — *de Rhijn verdeelt zich in twee armen boven Pannerden bij IJsseloord, bij Wijk, bij Duurstede en bij Utrecht*.

§ 352. Men bedient zich van de komma ter aanwijzing van de kleinste door teekens uit te drukken rust. Men leert voornamentlijk door haar het innerlijk samenstel der volzinnen kennen, en kan haar vooral ter plaats, waar het voegwoord ontbreekt, niet missen.

§ 353. De *komma* wordt hoofdzakelijk gebruikt:

1°. tusschen verscheidene bij elkander geplaatste onderwerpen of gezegden, die tot dezelfde gedachte betrekking hebben, en niet

door voegwoorden verbonden ziju , als : vleesch , brood , geschut , kruit : *alles ontbreekt* ; — *Luther was gevat , geleerd , koen , werkzaam en rechtschapen ; maar vele zijner tijdgenooten verdrukten , haatten en vervolgden hem*. Heeft het gezegde eene nadere bepaling of aanvulling , dan moet de komma daarachter geplaatst worden , bijv. : *Rotterdam , eene der fraaiste steden van ons vaderland , is doorsneden met grachten , rijk in schoone gebouwen , bloeiend door koophandel , en munt boven de meeste landsteden en vele zeehavens uit*.

2°. hetzelfde is toepasselijk op de werkwoorden , als zijnde niets anders dan met het koppelwoord *zijn* vereenigde gezegden , bijv. : *hij leest , spreekt en schrijft zeer vlug* ; — *een goed huisvader onderhoudt , beschermt en verzorgt gade en kroost*. Ook plaatst men de komma tusschen die bijwoorden en voorzetsels , welke op hetzelfde denkbeeld betrekking hebben , bijv. : *dit is alom , allezins , altijd en door allen geloofd* ; — *van , met of door wien hebt gij het bericht ontvangen*.

3°. ter aanwijzing der afscheiding van bij elkander behoorende denkbeelden , ten gevolge waarvan elk tusschenvoegsel tusschen twee kommas moet geplaatst worden , als : *hij viel , door zijne krijgsmakkers beweend , als offer zijner kloekmoedigheid* ; — *Hendrik de vierde , een der beste koningen van Frankrijk , werd door Ravailac vermoord*. Wat wezentlijk tot den zin eens voorstels behoort kan echter niet als tusschenvoegsel worden aangemerkt , weshalve het doel , middel of de wijze eener werking niet tusschen kommas moeten geplaatst worden , bijv. : *hij heeft dikwijls zijnen haat tegen mijnen broeder ten sterksten doen blijken* ; — *ik ben altijd voor de toemeloosheid zijner hartstochten beducht geweest*. Men dient hierbij vooral de stelling van een onzer voortreffelijkste taalgeleerden in het oog te houden , dat kommas merkpaaltjes zijn langs het pad , en geene hekken of sluitboomen , die den wandelenden adem ophouden of stuiten. Alleen nadrukshalve kunnen bijwoorden of bijwoordelijke uitdrukkingen somwijlen tusschen kommas voorkomen , en alsdan moeten zij steeds met veranderde stembuiging worden uitgesproken , bijv. : *zij bleven steeds in onderhandeling met de stad , het zij om tot een gewenscht verdrag te geraken , het zij om er , onverhoeds , op aan te vallen*.

4°. vóór alle omschrijvingen , ter nadere bepaling of verklaring van eenig onderwerp of gezegde dienende , ten gevolge waarvan

in het bijzonder de betrekkelijke voornaamwoorden meest altijd door eene komma worden voorafgegaan, bijv. : *de man, wiens daden wij kennen*; — *gisteren zag ik Bolivar, den bevrijder van Zuid-Amerika*; — *gij weet, wat ik verricht heb*.

3°. vóór de voegwoorden moet steeds een komma geplaatst worden, wanneer zij geheele voorstellen samen verbinden, als : *eene Spartaansche vrouw overreikte eens haren zoon zijn schild, en zeide tot hem: of niet, of er op*. Ook moet eene komma vóór het voegwoord geplaatst worden, wanneer de werkwoorden, die in de voorstellen voorkomen, in verschillende tijden gebezigd worden, als : *ik heb er nooit aan getwijfeld, en zie thans, dat ik volmaakt gelijk heb*.

§ 354. Geene komma moet geplaatst worden vóór de voegwoorden, wanneer zij enkele woorden of deelen van voorstellen samen verbinden, als : *hij ontving mij gul en met voorkomende vriendelijkheid*; — *men moet eten om te leven, maar niet leven om te eten*; — *hij heeft noch verstand noch geld*; — *ziek en zwak, geduldig en lijdzaam, edel van geboorte en hart, verheven van ziel, welgemaakt van leden, en bevallig van houding en spraak was hij*.

§ 355. Het komma-punt dient in het algemeen tot het aanwijzen eener eenigzins langere rust dan bij de komma het geval is. Wanneer derhalve twee gedachten onderling niet in het gewone, naauwe verband staan, is geen kleinere rust dan die van het komma-punt te gedoogen.

§ 356. Dit teeken wordt hoofdzakelijk gebezigd :

1°. tusschen voor- en nazindeelen, onverschillig of de nazindeelen volstrekt of wel betrekkelijk zijn, de voorstellen mogen dan lang of kort wezen, bijv. bij volstreckte nazindeelen : *hoe moeilijker de kennis der krijgskunst is; zoo veel te meer moeten wij ons haar trachten eigen te maken*; — *of gij betaalt mij; of ik klaag u aan*. — Bij betrekkelijke nazindeelen : *ik heb u alle middelen aan de hand gegeven; maar nu hoop ik ook, dat gij er u verder in oefenen zult*.

2°. wanneer één voorzindeel door meerdere nazindeelen gevolgd, of wel, omgekeerd, één nazindeel door meerdere voorzindeelen wordt voorafgegaan; alsdan moet men tusschen de samenstellende deelen, waaruit het voor- en nazindeel bestaat, een komma-punt, en tusschen het geheele voor- en nazindeel een dubbele punt plaatsen; worden echter de twee laatste deelen van het nazindeel

door het voegwoord *en* met elkander verbonden ; dan mag vóór dit voegwoord geen komma-punt , maar alleen eene komma gebezigd worden , bijv. : *wanneer gij dezen regel volkomen begrijpt ; wanneer gij er u genoegzaam in geoefend hebt : zoo zult gij zeer goed weten , in welk geval gij u van het een of het ander dezer scheiteekens moet bedienen. — Eene algemeene veredeling is het doel , naar hetwelk alles streeft : DAAROM gaf ons de Voorzienigheid zoo veel aanleg tot het goede ; DAAROM schonk zij der natuur zoo vele bekoorlijkheden ; DAAROM wekte zij door menigvuldige middelen de rede uit hare sluimering , en DAAROM gaan wij eens in eens betere orde van dingen over.*

3°. achter zoodanige nazindeelen , waar eigenlijk een vraag- of uitroepeteeken behoorde te komen , wanneer dit teeken eerst aan het einde der geheele rede plaatst , als : *welk veldheer kan zeggen ; dat hij altijd onberispelijk gehandeld heeft ; dat hij nimmer van van de voorschriften der krijgskunst is afgeweken , dat hij altijd zijne pogingen met den besten uitslag heeft bekroond gezien , enz.?*

§ 357. Het dubbele punt wijst eene eenigzins grootere rust aan in het lezen dan het komma-punt , en wordt vooral gebezigd :

1°. wanneer men een *hoofdvoorstel* aankondigt , het zij men daarbij zich zelve , het zij iemand anders sprekende invoert , bijv. : *wij willen de vraag oplossen : in hoe verre kan een wel ingericht leger tot de zelfstandigheid van eenen staat bijdragen ; — God sprak : daar zij licht ; — Stolberg zeide : die altijd lagchen kan , is gewis een deugniet.*

2°. tusschen het samengestelde voor- en nazindeel in zoodanige volzinnen , waarin het nazindeel door meerdere voorzindeelen voorafgegaan , of een dezer laatsten door meerdere der eerstgemelden gevolgd wordt , en deze door een komma-punt van elkander gescheiden zijn (zie § 356 , 2°).

§ 358. Het punt , dat de grootste rust bij het lezen uitdrukt , dient om het einde van eenen volzin aan te wijzen , en wordt dus gebezigd :

1°. om *algemeene* en *ondergeschikte* voorstellen van elkander af te scheiden , als : *de leugenaar maakt zich zelve verachtelijk. Ieder deugdzaam en verstandig mensch zal deze waarheid erkennen.*

2°. ter scheiding van *gelijkgeordende* voorstellen , dat is , van zulke voorstellen , welke op elkander volgen , zonder dat het eene tot verklaring van het andere noodig zij , en welke men alzoo als

algemeen en gelijkwaardig voorop plaatst, om vervolgens uit beide te gelijk iets af te leiden. Daar nu een voegwoord in een voorstel altijd het kenmerk van ondergeschiktheid is, zoo worden zoodanige gelijkgeordende voorstellen nimmer door voegwoorden verbonden, bijv.: *Tiberius Gracchus oefende in vroegeren tijd eenen grooten invloed op de bevolking van Rome uit. De bewoners van Ierland luisteren tegenwoordig met vertrouwen naar de stem van Daniël O'Connell. Hoogstbelangrijk zoude het zijn eene vergelijking tusschen deze beide volksleiders te maken.*

§ 359. Het punt wordt, of alleen of door verdubbeling, ook als zinteeken gebezigd. Het dubbele punt toch wordt als zoodanig gebruikt tot aanwijzing eener verklaring achter de woordjes *dat is, versta, bij voorbeeld* en dergelijke, als: *Napoleon voerde het continentaal-stelsel in, dat is: hij verbood den invoer van alle Britsche waren op het vaste land van Europa.*

Het punt alleen wordt als zinteeken gebezigd ter aanduiding eener verkorting, als: *Z. M.* voor: *Zijne Majesteit*; — *H. K. K. H.* voor: *Hare Keizerlijke Koninklijke Hoogheid*; — bijv. voor: *bij voorbeeld*; — Wagenaar, *Vaderl. Gesch.*, *D. X. bl. 9*, enz. — Ook als onderscheidingsteeken op de *i* en *j*.

§ 360. Het vraagteeken wordt geplaatst achter alle rechtstreeksche vragen, als: *waar woont gij?* maar niet achter zijdelingsche of enkel verhalende vragen, als: *ik vroeg hem, waar hij naar toe ging.* Wanneer verscheidene vragen, die onderling met elkander in verband staan, op elkander volgen, dan wordt het vraagteeken geheel achteraan geplaatst, en de voorafgaande vragen worden door een komma-punt van elkander gescheiden (zie § 336, 3°), als: *wat verlangt gij; wat bedoelt gij daarmee; wat kan het u baten hierop zoo zeer aan te dringen?*

§ 361. Het uitroep- of verwonderingsteeken wordt, met inachtneming van de laatste aanmerking ten aanzien van het vraagteeken, geplaatst:

1°. achter alle zoodanige uitdrukkingen, die eenen sterken of levendigen hartstocht aanduiden, als: *van vrienden en bloedverwanten gescheiden; van vrijheid beroofd; in ketenen geklonken; der spotternij prijs gegeven, stond hij daar!*

2°. na voorstellen, die eenen wensch, eene gelofte, eene verwondering, eenen schrik, eene aanmaning of een bevel uitdrukken, als: *dat gij toch eindelijk leerdet zwijgen! — Ik beloof*

het u bij al wat mij dierbaar is! — Welk een hevige storm! — Vertrek van hier!

3°. in het bijzonder na alle tusschenwerpsels, wanneer deze niet aan een voorstel tot inleiding dienen, noch de uitdrukking van den hartstocht door het geheele voorstel verspreid is, daar alsdan dit laatste het uitroepsteeken, maar het tusschenwerpsel zelf alleen eene komma achter zich neemt, bijv.: *ach! — foi! — o, hoe gaarne wil ik het vergeten!*

4°. na alle zoodanige woorden, welke als uitdrukking eener hevige gemoedsbeweging met de eigentlijke tusschenwerpsels moeten gelijk gesteld worden, als: *Brand! — Marsch! — Vuur! — Help!*

§ 362. Het vraag- en uitroepsteeken komen ook nog tusschen het insluitingsteeken voor, wanneer men aan de richtigheid van een gezegde twijfelt, als: *van de vijanden zouden vijf duizend, van de onzen nog geen twintig gesneuveld zijn (? of !).*

§ 363. Voorts komen nog voornamentlijk de volgende zinteekens in aanmerking:

Het *aandachtsteeken* (—), waarvan men zich bedient:

1°. wanneer men midden in eenen volzin ophoudt, om de opmerkzaamheid en verwachting op het volgende te vestigen, als: *hij liet met groote kosten nieuwe werken aanleggen, stak bij de nadering des vijands de voorsteden in brand, en — gaf de vesting over.*

2°. zoo wel vóór als na iederen tusschenzin, waarop men daardoor de aandacht wenscht te vestigen, als: *de kennis onzer moedertaal is voor een ieder — rijk of arm — volstrekt onontbeerlijk.*

Somwijlen komt dit teeken ook ter scheiding van yerschillende denkbeelden, bij inhouds-opschriften als anderszins, louter spraakkunstig voor, bijv.: *Karel V; — Duitsch Keizer in 1520; — sterft in 1558.*

§ 364. Het *insluitings-teeken* (), ([]) gebruikt men:

1°. bij het bezigen van een kunstwoord, dat letterlijk hetzelfde of wel eene vertaling van het voorgaande is, als: *insluitings-teeken (parenthesis), afdeelings-teeken (paragraaph), afkappings-teeken (apostrophe), aanwijzings-teeken (renvoor), scheidings-teeken (trema).*

2°. wanneer men eenen tusschenzin bezigt, die zonder zinstoornis ook wel had kunnen wegblijven, bijv.: *de strenge winter van 1822 op 1823 (het water bleef maanden lang dicht gevoren) kostte aan vele menschen het leven.*

3°. wanneer in eene aanhaling of anderszins eenig woord voorkomt, dat uit den samenhang zelyen niet gemakkelijk genoeg te

verstaan is, vlecht men hiervan wel eens, bij wijze van tussehenrede, eene verklaring in, als: *een groot geleerde van onzen tijd (Bilderlijk) heeft door zijne scherpzinnige navorschingen hieromtrent veel licht verspreid.*

Men moet echter met het gebruik van dit teeken spaarzaam te werk gaan, daar het gewoonlijk eenig gebrek in den stijl verraadt.

§ 365. Het *afdeelings-teeken* (π , §) wordt gebezigd, om bij wetenschappelijke voordracht de onderwerpen in zekere afdeelingen te splitsen, en den lezer bij gelegenheid daarop te kunnen verwijzen.

Deze verdeling der onderwerpen eener rede of voordracht geschiedt ook dikwerf door *letters* en *getalmerken*, ten einde het onderling verband der deelen en hunne betrekkelijke waarde in eens kunne worden overzien.

§ 366. Het *opschortings- of weglatings-teeken* (...) plaatst men daar, waar eene rede, het zij uit kiescheid, het zij bij sterken hartstocht, het zij om het overige te laten raden, afgebroken wordt, als: *ik had eene zachte behandeling; maar mijn gezwooren vijand Gij verstaat mij reeds. — Ik ben verzekerd, hij is een*

§ 367. Het *aanhalingsteecken* («») wordt gebezigd, wanneer men de woorden of uitdrukkingen van een ander woordelijk aanhaalt, en wordt meestal niet alleen aan het slot en den aanvang dier inlassching, maar ook vóór iederen nieuwen regel geplaatst, als: *Hendrik IV sprak zijne troepen met de volgende woorden aan: «gij zijt Franschen, hier ziet gij uwe vijanden, en ik ben uw Koning!»*

§ 368. Het *koppelteeken* (-) dient ter verbinding van samengestelde woorden, welke wegens hunnen aard geene innige samenstelling toelaten, als: *Engelsch-Nederlandsche vloot.* Ook wordt het geplaatst bij woorden van denzelfden uitgang, ten einde de lastige herhaling te vermijden, als: *schaak-, kaart- of dobbelspel.* Eindelijk plaatst men dit teeken, wanneer men aan het einde van eenen regel midden in een woord afbreken moet (zie § 375).

§ 369. Het *afkappingsteecken* (') staat bij het weglaten van eene of meerdere letters in een woord; en zulks ter plaatse dier letters, bijv.: *'s Konings wil; — 't huis; — om d'ouden stam te voén.*

§ 370. Het *aanwijzings-teeken* (* †), dat gewoonlijk tussehen twee haakjes staat, wordt gebezigd, wanneer men buiten den tekst eenige verklaring of opheldering geven wil, welke over het algemeen met den naam van *aanteekening* bestempeld wordt. Men bezigt hiertoe ook wel cijfers of letters.

§ 371. Het *scheidings-teeken* (· ·) dient om twee in hetzelfde woord naast elkander komende, doch tot verschillende lettergrepen behoorende, klinkers van elkander te scheiden, en wordt op de eerste letter der tweede lettergreep geplaatst, als: *poëzij, zeeën*.

§ 372. Het *samentrekkings-teeken* (Λ) dient om aan te wijzen, dat in een woord twee lettergrepen tot ééne samengetrokken zijn, en staat steeds boven den laatsten klinker, als: *weër* voor *weder*; *heldendaan* voor *heldendaden*. Deze samentrekking van lettergrepen geschiedt eigenlijk door de inééntrekking der klinkers van twee lettergrepen, en somtijds ook met uitwerping of liever versmelting van de tongletter, en verwisseling van den toonloozen klinker met den klank-aangevenden van de eerste lettergreep; doch wordt, behalven in dichtmaat, weinig gebruikt, ten zij de wel-luidendheid zulks medebrenge, als: *weërsgesteldheid* voor *wedersgesteldheid*, enz. Dikwijls wordt ook het teeken weggelaten, al is de samentrekking geschied.

§ 373. Het *nadrucks-teeken* ('), dient ter aanwijzing of onderscheiding van zoodanige woorden, waarop men wil dat bijzonder gelet worde, en welke anders niet zouden uitkomen. Het wordt op elk der klinkers van de te verheffen lettergreep geplaatst, als: *zij hadden slechts één kind in het leven behouden*; — *hij kwam vóór zijnen tijd*; — *die daad is niet wijs en verstandig, maar wel ónwijs en ónverstandig, en ten hoogsten ónkiesch*. Men móet in het bezigen van dit teeken zeer spaarzaam te werk gaan.

OVER DE HOOFDLETTERS.

§ 374. De *hoofdletters* worden aan het hoofd of begin van zulke woorden geplaatst, die men van anderen onderscheiden wil; door hen te menigvuldig gebruik zoude men dit doel geheel missen, en men dient zich derhalve naar de volgende regels te gedragen.

Men plaatst de hoofdletters:

1°. aan het begin van iederen volzin, en dus ook na een vraag- en uitroep-teeken, wanneer deze den voorgaanden zin geheel sluiten. Is eene redeneering geheel geëindigd, dan begint men eene volgende met eenen nieuwen regel, en laat dezen eenigzins inspringen.

2°. bij alle eigennamen van menschen, volken, landen, zeeën, steden, dorpen, bruggen, rivieren, maanden, dagen, enz., zij mogen zelfstandig of wel bijvoegelijk voorkomen.

Eentigen willen de bijvoegelijke naamwoorden, van eigennamen afgeleid, met kleine letters doen beginnen; maar zulks is onzes inziens af te keuren, daar het meermalen onduidelijkheid veroorzaakt.

3°. wanneer een gemeen zelfstandig naamwoord of door den samenhang, of door de wijze, waarop het gebezigd wordt, eene bepaalde beteekenis verkrijgt, welke uit den spraakkunsten zin niet kan opgemaakt worden, zoo moet het met eene groote letter beginnen.

Diensvolgens bezigt men ook hoofdletters bij het begin van alle eernamen; wanneer men iemand daarmede aanspreekt; alsmede bij het begin van alle titels van boeken, bekende of uitmuntende schilderijen van beroemde meesters, bij namen van schepen en bij die van denkbeeldige wezens, wanneer deze als personen worden voorgesteld.

4°. het plaatsen van eene groote letter aan het begin van iederen regel in dichtmaat is in onze taal nog algemeen in gebruik.

OVER DE WOORDSNIJDING.

§ 375. Eindelijk moeten wij nog met een enkel woord gewagen van hetgeen men in acht te nemen heeft, om een woord aan het einde van eenen regel *behoorlijk* af te snijden, en niet on gepast af te breken.

Deze afsnijding wordt door het koppelteeken (-), of in schrift ook wel door het teeken (»), aan het einde van den regel aangewezen. — Als algemeene regel geldt hierbij, dat men de afsnijding der lettergrepen overeenkomstig de gevestigde uitspraak moet bewerkstelligen, maar tevens den aard en vorm der samenstellende deelen van elk woord niet geheel uit het oog dient te verliezen. Daar de afsnijding slechts een hulpmiddel is ter aanwijzing, dat de twee gedeelten tot een zelfde woord behooren, zoo moet men haar zoo spaarzaam mogelijk heesigen. Vooral zij men indachtig dat in de *ch*, *dj*, *ng* en *nk* de letterteekens nimmer van elkander mogen gescheiden worden.

OPSTELLEN

TER

VERBETERING.

a. *Ten aanzien der spelling.*

I. De reedenvoeringen, door Ciceró ter verdediging van de belangen der Siciliaanen gehouden, vestigden zijnen roem volkoomen, en leverden tevens een nieuw bewijs van 's mans regtschaapendheid, van zijne blaakkende zugt voor regt en billeikhijt, en van zijnen afkeer van de in die daagen, heelaas, maar al te gewoone, schoon onverandwoorddelijke, handelwijze van de bestuurders der wingewestten. Hy hadt, in deese en in zo veele andere reedenvoeringen, die hy hieldt, zijnen roem niet alleen te danken aan zijne welsprekenheid, maar vooral ook aan zijne geleerthijt, aan zijne grondige kennis der geschiedenis, aan zijne vertrouwdheid met de Grieksche weisbegeerte, aan zijnen smaak, en bijzonder aan zijne geestichheid, schoon deze laatste eene der voornaamste oorsaken geweest is van de moeilijkheeden, in welke hy in vervolleg van tijt werdt gewikkeld. Door dit alles kreegen de reedenvoeringen van Ciceró eene gedaante, die den Romijnen volstrekt nieuw was. Nooid hadden sy hunne reedenaars zo veele voorbeelden uit de geschiedenis horen aanhaalen, hun nooid zo veele spreucken en gevoellens der weisgeren in hunne reedenen horen verhaalen, nooid zig kunnen vergastten aan eene zo reike verschijdenheit, aan eene zo onderhoudende afwisseling van thoon en voordragt.

II. «Hy maakt ons wat weis, de Adelaer, als hy secht booven de wolken te sweeven. Ik weet ook iets van vlijen en wat hoochte men met de kragt van eenen voogel berijken kan. — Wie daarenbooven heeft hem ooid in die hoge streeck van den heemel gezien? Immers zou hy zijn veren aan de son moeten brandden, indien hy haare hitte zo naa kwam! Met één woord, het is een bloed voorgeeven, en beuseltaal, dat seg ik u allen, en daar bleif ik bij.» — Dus was, in eene zaamenkomdst van gevoogelte, het gespreck, dat eene zwaaluw hieldt. — «Ik heb altijt zo gedacht (zij de kraanvoogel), de zaak is onmoogelik. Ik kan tog

ook vliĝen en niemand sal my dit betwisten.» — De Rijger, de Oievaer, de Sperrewer, voechden zig hierby, en een swerrem van klijn gevoogelte bevestigde het besluit: «de Adelaer steigt niet booven de wolken!» — Zo genijgd is men, eener onbekende magt paallen te stellen naar de maect van sijn ijgen kracht en bekrompen begrip! De Meykeever kwam eindellijk: «'t Is ene dwaazhijd (zy hy ruitterlik), van eene hoger vlugt dan drij vaademen te gewaagen. Alle hogere vlugt is niet dan eene onmoogelikeit en een spel van verbeeldding of bedrigerei.»

III. De Luittenant-Generael Barron KRAYENBOFF is een schitrend voorbeeldt van den invloed der beoeffening van de wis- en natuurkundiege weettenschappen op het lod van bysondere persoonen en volken. Deese beoeffening heeft hem, als Ards, lof, agting en vererende betrekkingen by inlandders en vreemden doen geniten; zij heeft hem als krijchsman, bij de Battaavsche Republiĝk, tot den rang van Luittenant-Colnel, Ingennieur-Directeur der Hollantsche fortificatiën en Inspecteur-General der rievieren opgevoerd, eene eer, die hy met den beroemdden BRUNINGS alleen heeft gedeeld; zij heeft hem, na hogere en hogere waardichheeden in de vakken van Artillery en Genie, eindellyk doen opklimmen tot Minister van oorloch by LODEWIJK NAPOLEON, en het stoutte, krychskundig wêldoordagte plan doen onderwerpen om het hard des Vaaderlants, de reike hoofstadt, aan de overherende leegers des verooverraars te betwisten; zij deedt hem, nadat de stroom der gebeurtenissen ook Hollant had gebragt onder de Fransche ooverheerssing, in den vertorenden Keijzer welhaatst eenen hoogagter vinden; zy deedt hem op luistereike voorwaarden aangesogt worden door den Russieschen Alleenheersser, om als General en Chef der Artillery en Genie in de dienst van dit reuzenagtege Reik oover te gaan. Dezelyde stelde hem aan het hoofd der militijre maatregelen by de worstteling, waardoor ons Vaderlant sijne onafhangkelikeit herwon, en deedt aan hem na de vereniging met België, het onderwerpen en volvoeren der veelomvadtende en uitgestreckte werken van militijre verdediging opdraegen. Zij heeft hem, na de wisling der fortuin ondervonden te hebben, eenen oudderdom, die verlaaten en ongeagt hadt kunnen sijn, inteedendeel werksaam, besoght, geëert, ja geluckig doen beleeven. Zij heeft hem in sijne weettenschappelijke werken een gedenkteken verschaft duursaamer dan marmmer.

b. Ten aanzien van spelling en woordgronding.

IV. Grotere roem verwerfde nochthands JEREMIAS DE DECKER, ten aanzien van digterlyke steil en versenmaat eenen onser beste dichters. Syn vaader, eenen wegens geweetensdwang uitgewijkten *Brabandschen* koopman, laater maakkeler te *Dordrecht* en *Amsterdam*, hadt veele moeytens om met zijn talreik huysghesin te bestaan. Onse digtter, in 1610 ter *Dordrecht* geboorren, was dan ook geensinds door den fortuin, het sy in opvoeding, het sy in middlen begunsticht. Geheel aan de handel gheweit sogt hy synen uitspanning in den digtkunst, en wiste hy tevens, by een seer arbijsaam leeven, de tijt te vinden, om sig, sonder enigh angder onderweis dan van sijnen vaader eenen grondigen kennis van onderschijdne talen ijgen te maaken. Zijn eersten werk was eene vertaalling en uitbrijding van den *Klachtlieders van Jeremias* in vaersen; waarop spoeddich eenigen naervolggingen van *Lateinsche* dichters volgde. Naar sijne doot in 1656 wierden sijne gedigttten onder de tytel van *Rhymoeffeningen* in het ligt gegheeven. Sierliken netheit, maar vooral gevoel kenmerken deesen bundels. Zelf de gelegenheids gedigttten, meestal so eentonig en flauw, wordden onder sijnen behandeling meesterlike taaffren van huiselik geluk en leet, vooral wanneer hy den so eedelen gemoetsaandoening van ouwder- en broederliefdde aenroerd.

V. Den oorloch, die LUCULLUS teegens MITHRIDATES voerde, is eene van de schitrendste punten in den geschieddenis van het Romijnsche kreigsweezen. Het licht te ver buiten ons onderwerp, deeze oorloch hier in den bysonderheede te verhaalen, maar, sowel uit eene kreigskunddige als uit eene menskunddige oochpunt beschouwt, zou zy dit ooverwaerddig sijn. Hier zij het genoeg te seggen, dat LUCULLUS den voorsigtichheit des FABIUSSEN verenigte met den dapperheit des MARCELLUSSEN en SCIPIOS. Met een leeger van dertig duisent man en tweduisend vijf hondert paarden, besette hij het leeger van MITHRIDATES, dat op drymaalhondert duisent man bereekent wierd, terweil het CYZICUS beleegerden. Onderrigd van het gebrek, dat bij de vijant heerste, wachte hy syne tijt af, en vont sijn beste bontgenood in de honger, dien de vijant kwelde; en eeven behenddig sijne tijt waarneemende, ooverviel en versloech hij eerstens de ruiterei van MITHRIDATES en een aansienleken afdeelling van deesens voetvolks, dien reets vooruit

weggesonden was, alleen omdat het hen aan voetzels ontbreekte, en daarnaar het overige gedeelten van 's Koonings leeger, dat om deselfden reede het belech hadt opgebrooken.

VI. Den algemeen erkenden stelling, dat tijdden van spannink dikwils eene gunstige invloet op den ontwikkeling en de bloey van letteren en weettenschap uitoeffenden, word door den geschieddenis der Neederlantsche letterkunden treffent bevesttichd. Sagen wij tog geduurenden de merkwaarddige strijt onser voorvaaderen tegens Spanjens wereltmagt, poezie en prosa niet alleen zig vormmen, maar teevens in volle luisster schitren; ook de steeds meenigvoudiger voorboodden van volksberoerrink hebben reets in den midden des agtienden eeuwes, naar een tijtperk van afmatting en insluim-mering, het morggenroot van ene soomerdag te voorschein geroepen, welken eerst in volle glans zou preiken, zodraa een even vreeslik, als hijsaam onweeder de lugt suiverdden. FEITH, BILDERDIJK en VAN DER PALM waaren de mannen, welken, hij de orkaanen der staatsomwendtelingen, onsen letterkunde met een jeuchdig leeven beziefden; zy wisten aan den kernagtigheit van HOOFT en VONDEL en aan de beschaaving van HOOGVLIET en FEITAMA het gevoel der *Duitschers*, den deegelijkheit der *Oude* en de pragt der *Oosterlingen* te paaren. Hen was het voorbehouwen, den kouden eentonigheit en kragteloze keurrijgheit des agtienden eeuwes te doen vervangen door behaagchelijken verschijdenheit en levenvollen gespiertheit. Aan hun en aan hunnen naarstreevers op desen roemvollen baan is het te danken, dat de volkgeest te midden der verneederingen onses vaaderlants niet is verlooren gegaan, maar aangeprikkelt, gelautert en verhoocht; — zy eerst hebben onsen letterkunde op eenen bepaalden hoochte gebragt, vanwaar zy zijn hoofddoel, den vereedelling van de mensch door beschaaving van het hard en verligting des verstants, onafgebrooken kunne bevorderen.

VII. Is het niet een verbaasent voorbeelt van de niettigheit der mensselijke bedreiven, dat wy Keyser KAREL V, zoodraa het tijt word om zig daartoe te verleedigen, eensklaps in den duisternis van eene klooster sien verdweinen; dat hy, naar ontelbaare beleegeringen, veltslaagen en triomfen, den luisster van syne troon niet meer kunnende verdraagen, in sulc eenen swaarmoedig verblijf liever langzaam wenst te sterven, dan ten nutte van het mensselik geslagt een niew en gelukkig leeven aan te vangen?

't Is den swakheit der grooste ziellen, dat haare onbepaalde begeertens beeter kunnen uitgeblust dan gemaatigt worden, en dat de goedderen, welken zij 't vuurigtst nagejaacht hebben, door het eersten genot zoo veragtelijk wordden, als zij te vooren bekorelijk scheenen. Hoe 't sy, Keyser KAREL moest niet alleen als vorst, maar ook als vaader, syne sorgvuldichheit verders uitgestrekt hebben. Viel het bestier van zo veele Reiken en Staaten hem lasttig 't waare vooreerst genoech geweest, den Keyserrijk aan sijnen broeder FERDINAND af te staan, zo kon hij *Spanje* met den *Neederlanden* voor zig behouwen hebben, om sijne soon door daagenlijkschen voorbeelden van billikeit en deugt tot het bestier oover deese landen bequaam te maaken. Hij was deesen soon, die hy beeter moest gekent hebben, zulken staatslessen verschuldicht, eer hy 't waegdde hem tot dien gevaarlijken toppunt van Opperheerschappij te verheffen, dewelke nu, deweil het ontijdig geschiet is, zoo wel voor PHILIPS als voor synen onderdaanen, eenen reex van plaagen naar zich heeft geslepen.

VIII. Eene brief is een schrifttelijk onderhouwt met eene afweesende persoon; hieruit volgd in den eersten plaas, dat den steil van eene brief altijd iets moete hebben van een gesprek, of wel dat zy eenvoudig en naturelijk diene te weesen. Ten gelijker tijt egter is eene brief een schrifttelijken opstel; hierby kan men altijd vooraf ooverweegen wat men seggen wilde, terwijl datgeene, wat men kwaalek schreift, minder aan den andagt ontglibt dan de woorden, welken alleenlik gesproken worden, en dikwerf verder gene spoor agterlaaten. Het is derhalven niet alleen betaamelijk, maar teevens nootwenddig, dat men by het schreiven spraakkunstigge suiverheit en netheid van uitdrukking in agt neeme. Men dient also in de briefsteil zo wel te grooten deftigheit en zwier als slordigheit en onnauwkeurigheid te vermeiden. Men houwe teevens in het ooch, dat den aart der onderwerpen, het character en den stand der persoonen, waaraan geschreift word, en den gemoetsgesteltheit van hem of haar, welken schreift, de briefsteil grotelijks weisigen.

IX. Indien ik woude bewisen, dat de slegte niet geluckigh konnen syn, so sou ik den lotgeval naarspooren van alle, welken sig door misdaadden hadden berugt gemaakt; ik sou vooral mynne bewisen soeken by de sodaanige, welken scheinbaar in de gelukkichste toesstant hadden verkeert; ik sou schessen hoe TIMARUS, dien wreden en verfeinden dwinggelant, zelfs erkendde dat syne

misdaadden hem eenen peinaiging syn, hoe hy met syn gejammer de hoolen van *Capreas* vervulddè, en te vergeefs in eenen schanddeleken afsonderring eenen hulpmidden teegens syne quellingen socht; ik sou voorstellen hoe *Nero*, den moordener van synen broeder, syner moeder, van syne kindders, syner onderweisers, den pleegger van so veele gruwelen, aan de heevigste wroegingen ten proye heeft geweest, so dat hy de afgront onder syne voetten geoopt en sig selfs door de wraakgoddinnen vervolgt waandde; ik sou den geschieddenis deeser mennichte snoodaarts doorlopen, die op de toppunten van grootheit en magt geen geluk hebben konnen smaaken, en uit al deese voorbeeldden sou ik besluiten, dat er voor den slegtten geen geluk bestont.

X. Van een geheel andre aart is de waapperusting van de, onder *Augustus*, door de Romynen bedwongge *Sarmaten*. Sy hebben seer grote paarddestoetterijen: der paarden bediennen sy sig niet alleen in de oorloch, maar offren ze ook hunne Gooden, en nutten het vlees als speis. De gedode paarden wordden de hoeve afgesnijt, schoon gemaakt, gesplijt en daarvan klyne scheiven vervaardicht, schupsweis gepoleisd, vervollegens doorboort, en met osschen- of paardepeesen zaamen gehegt. Daaruit maaken de Sarmatische ruytters sig fraaie en eisersterkke harnasschen, waarmede sy sig van den hooft tot den voetten bekleden. Self het paard is op deese weis gedekt. De vorstten en eedelen van deesen volk hebben harnasschen van blik of sterrik leeder. Het hooftdekzel van den ruytter geleikt naar de Persische tulbant. Swaardden en spieszen syn van sulke lengtte, dat hyde handen vereischt wordden om ze behorelyk te bestuuren. De spieszen wordden, deweil het lant der *Sarmaten* geene eiser opleeverde, met bene punten voorsien; eeven so ook de peillen, welker oovrig gedeelten uit sterrik houdt word vervaardigt. De vijandden werpen sy, wanneer sy hen nearby genoeg syn, keettenen of strikken oover den hooft, en trekken dan, met de paarden plodzeling omkerenden, de aldus vastgestrikte met sig rond.

c. *Ten aanzien van spelling, woordgronding en woordvoeging.*

XI. Toen in *Saksen* het bestuur van *Gera* het besluid in het jaar 1768 nam eenen groten brantspuit aan te schaffen en deesen te laten kommen uit *Neederlant*, de aldaar vervaardigden spuiten als uitmanttent bekend sijde, zekere *Freytag*, eenen slootemaaker,

deedt sig op, en boodt aan, zelfs eenen sodaanigen werktuig te maaken, ten eynden het, voor eenen Hollantschen brantspuit betaalt moetende worden, gelt binnen het land te houwen. Syn aanbod wiert aangenoomen en hy, die noit vervaardigt hadt brantspuitten, en gelijk men wilde noit eenen brantspuit met aandagt sou beschout hebben, wat ooverigens kwaalek denkbaar is by eenen anbagtsman, die lust en aanleg voor werktuychkunst heeft, vorremde sig van het weesen en het doel van soodaanig werktuich zo duidde-lijk een denkbeelt, dat hem er niets kon van af brengen. Hy gong uit van het gronddenkbeelt, dat een brantspuit niet groot, maar duursaam, licht te vervoerren en sodaanig moest weesen ingerigt, dat op één gegeven punt veel waater kon worden aan-gebracht door wijng menschenhandden. Nu maakte hy eenen spuit na dit voorschrift, welken moet hebben volddaan aan den sterksten oopenbaare proeve en veel min gelt als een gewoone brantspuit koste. Hy hadt te gelijk eenen slang en eenen vasten peip, welken afzonderlik of te gelyk konnen worden aangewent na verkiesing.

XII. In het tweede tijtperk der middeneeuwen (814-1096) treden in het gebied des geestbeschaaving den *Arabiren* hooftsakelik op, bij welken weettenschap en kunsten, door den om strijt wetyveren- den *Abbassiden* en *Ommiyaden* begunstigd, sig tans ontwikkelden tot volle bloey (in *Spanje* bynaar noch reiker als in *Asid*), daar hare vatbaren geest door der beschaaving van onderworpen volken wiert aangevuurt. Merendeels uit den oorspronklichen wierden werkken van Grieksche schreiveren, slegts enigen naar Syrische vertaalingen, gedeeltenlik door verenigingen, overgeset; schoulen en boekereijen ontstonden in *Bagdad*, *Bassora*, *Koufa*, *Bokhara*, *Samarkand*, *Damaskus*, *Cordova* en in veele Spaansche steeden van de twede rang; vooral door *Arabiren* wierden weisbegeerte, genees- kunde, wis- en naatuurkundige weettenschappen beoeffent, en enig- sias gedeeltenlik verreikt in het westen laater verbreit. Den ontwikkeling harer weisbegeerte wierd door het gezach van de dikwijls kwaalik begreepen en in den vertaaling gedeeltenlik misvorremde **ARISTOTELES** belemmert, wie sig ook de meeste naam gemaakt hebbenden weisgeer van deese tijt, **AVICENNA (IBN SINA)** uit *Afehana* by *Bokhara*, aansnitte op het naaustte. Den cyfferkunst werdt verbeectert, den driehouksmeetting vereenvoudigt, en de beoeffening der bij hun ooverrouwde, egter met sterrenwiglary verbondenen, sterrenkunde begunstigt door den miltheit van veele vorstten;

met naame **MAMOU**, talrike sterwagters en goedde werktuiggen. Dat sy sig op den werktuig- en waatterweechkunde toeiden niet geheel vrugtteloos, bleikt uit hare openbaarre werken en gebouwen. Onder de natuurkundige weettenschappen beoeffende sy de schijkunde het meeste, welken door hun het eerst op geneeskunde en hantwerken wert toegepasdt, maar ontaarde tevens in *Alchymie*; de gesichtkunde of optika wert niet verweerloost door hun, en laater de botanie of kruitkunst ook verreekt. Den beoeffening der geneeskunde wert opgewekt door Griekken, hoofdsaaik *Nestorianen*, en bevordert door het vermeerdert aantal siekten weegens de weeldrige levensweis: het meeste evenwel aan de siektekunst en artzeneileer wert gedaan, maar de ontleedkunde verboden door den Koran. De geschiedenis, van het onderwijs een hooftonderwerp, omvattede slegts den Mohammedaanschen staaten, en in deese weettenschap waaren de voorbrengselen meest chronieken in geswollen steil geschreven, hoeseer sy uiterst naaukeurrij ten opzigten van geslagts- en tijtrekking sijn. De aartrykskunst wiert door den groten uitbrijding des Arabieschen heerschapijs en de rijzen van enkelen geleerde bevoordert. Tot eene reike bloey ontwikkelde zig onder de kunsten de poesie, zelf door veele vorstten, met naame door den Spaanschen *Ommiyaden*, beoeffent en begunstigt door digtteriijke wetstreiden: zjn oorspronklik eenvoudig en heftig karakter hat door den Koran eenen Gotsdienstigen strekking bekoomen; nu wert sy ten dele egter hoofds en geleert. De by den *Arabiren* sig eygenaarddig vormmende boukunst spruutte uit den Christelrijk-Romijnschen voort, maar wijkte door syne hoefezervormmige booggen, lichtheit en hoochte der mennigvoudige gekoppelden suylen, en oovergrote mennichte van verciersselen hiervan spoeddig af; de voortrefflikste werkken dier boukunst ontstonden in *Spanje*, met naame de grote Moskee van *Cordova*, begonnen in den 8sten eeu en by het eynde des 9^{den} voltooit, de door **ABDERRAHMAN III** geboude residentie *Azzaehra* by deese stadt, en het te *Granada* certst in den 13^{den} eeu te huis behorent palais *Alhambra*. Beelthou- en schilderkunst waaren als tot afgooderei verlijdende kunsten eenen gruwel den strenggen Mohammedaanan; daarenteegen de toonkunde wert door veele beoeffent en sijue grontleer verbeetert, terwijl de beroemsten toonkunstigen van deesen tijt voorkwamen uit den in den 9^{den} eeu opgerigtten muziekschool te *Cordova*.

XIII. De republyk *San Marino*, binnen den pauszelijken Legatie *Urbino* in de geberchte, in *Italië*, is slechts $1\frac{1}{4}$ vierkkante meil groot, heefd 7000 inwooners, eenen stadt en twe dorppen. Syn bestuur is democratisch; eenen Raat van 60 ouwsten, eenen Senaat en eenen Capitano staan aan het hoofd. Door BONAPARTES gunsd behielt, wen geheel *Italië* verovert wiert door de Franssen, deese republyk syne volkoomen onafhangklykheit. Dit klijne gemenebest, wier stigting verhaalt word op de volgende weis, bestaat zedert meer dan tien eeuwen. — Uit het volk arbijde een armme man, met naame MARINO, aan de muuren van *Rimini* als gewoon medzellaar. Naar dertig jaar van vleit en inspanning, om sig aan vroomme bespieggelingen geheel in de eensaamheit oovertegeeven, wijkte hij na de top van eene onbeboude berg. Alle omgank vermijdde hy, en wilde ongekeent en verre van alle aanraakkingen met de waerelt syn kluisnaarsleeven besluiten. Om aan den aandagt van den volke te ontsnappen was egter hem niet moogelik. Van eene nabuurige vorstin bovenal hat hy den opmerksaamheit tot sig getrokken, die hem de berg, op wier top, hy sig hat needergeset, ter geschenkke gaf. MARINO sag sig hierdoor genootsaakt om met waereltse saken sig weeder te bemoejen. Alsnu begon hy met enige boerren uit den omstreek tot sig te lokken, en syne kleinne besitting weldraa met hutten was gedekt. Nu wierrep hy sig van het kleinne gebiet tot wetgeever op; maar syn hard, dat vreemt was aan alle tierany, in het Evangeelie syne voorschriften koos, doch sonder kloosterlike form aan syne inrigtingen te geeven. So voortreflik waaren syne instellingen, dat sy in hunne oorsprongkelike gedaante grotendeels tans nog bestaan.

XIV. *Hollant* nu van sulk een gewigt in den staatkundigen schaal van Europa was, dat eene MARIA DE MEDICI, kooningginnenmoeder van *Frankreik*, door den belyt van den karddinaal RICHELIEU, welke oover den koonink haar soon en in het Fransche Reik het bewint voerdde, om Hof en Reik te verlaaten gedwongen, om haare bemiddellink tussen haar en haar kooninkleken soon te versoeken, haaren toevlugt tot de Staaten van deesen aansienleken gewest hat genoomen. Om dien reede de vorsttin sig na *den Haag* hat begeeven, en besogt sy, staande haar verbleif in deesen last, verschijden der *Hollantsche* steeden. *Amsterdams* wise Regering, altyt en met reede van hunnen aansienleken stat den waardei gevoellende, welker stem sig so dikwerf met so veel

naardruk in *Hollants* vergaadering horen liedt; en de Raatsbesluiten van de geheele bontgenoodschap dien klem daardoor gaf, waardoor bewaart bleeven den onafhankelykheit, grootheit, koop-handdel en seevaard van den gehelen volk; *Amsterdams* weise Regering oordeelde het meeste overeentestemmen met den staatkundigen belang deeser stat, sy die aansienleke vrouw uitnodichde dier stat met haare teegenswoordichheit te eren. Naardat reets seer veele pragtge voorberijssels gemaakt waaren, om haar te ontfangen, de Regering van *Amsterdam* eene haarer leeden na de kooningginnen-moeder sont, met dat versoek, so ras sy binnen *Haarlem* met de Princes gekommen was. — Dit, met welgevallen aangenoome en gegeeve besoeck gaf vervollegens tot het ten thoon sprijden van eene pragt en luistter gelegenheit, welken die vorstin en geheel *Europa* oovertuichdden van het aansienlek vermoogen der grote koopstat eens klynen gemeenebesten, dat de reikdommen van de koophandel in haare schoot uit Oosten en Westen versamelde, terweil het noch kante met het machtich *Spanje*.

d. *Ten aanzien van spelling, woordgronding, woordvoeging en zinscheiding.*

XV. Naardat elke veener sijn lant in *staalen* of lankwerppige vierkante stroken van eenen bepaalden maat heeft afgeperkt, welken verdeling genaamt word *zypen* of *veuren*: steekt men den begroeyden boovenkors af; en vervoerd dien na den plaas waar den ringhdeik kommen moet, dit wegneemen van de boovengront men noemdt *eene veen insteeken*; naardat men heefd ondersogt den diepte van den veenlaagh, 10 tot 12 voetten gewoonlik, door eenen aarthoor; — begint men wech te ruimen eenen verderen laagh *vuil* of boovengront dinnu te werpen op het naatste staal, en uit te sprijde: als die droge is; sorgt men eene laagh ried of hoy er op te liggen en wel in genoechsamen diktte, opdat niet konde hegtten aan de ondergrond den opgeworppen *bagger*, daarnaar wordt den veengront uitgebagchert, en geworppen in eene houte bak waarin de klontten of bonken met den veenslik door de *veentrekker* (bagcherman) opgehaalt door den *bonker* worden klyn gemaakt, en dooreen gemengt met den veenslik. Vervolgens wordt de veenslik in gelijken diktte op het me; riet of hoy bedekten lant geworppen door midden van een houte schob; deese laagh is altijt omstreeks dry ouwe duimmen dikker als den turf

moet worden hoog; omdat de veen onder het drogen naargenoech even veel krimt? Het uitgesprijde veen nu ganoechsaam nitgedroocht synde, word die door de *trappers* ineengetrapt door midden van plangkjens, welker 0,425 lang en 0,15 breed. El breet bennen en *treebordden* genoemt wordden en als schaadzen onder de voetten wordden gebondden. Beginnende men met dit trappen aan het ene eynde van het staal en aan het teegenovergestelde stuk eyndigenden. Schuynsch wordt de eerste rij afgetreden om te beletten het uytbuigen of zogenaamde *uitkalven* van de veen; dit aanhouwent trappen op de niet geheel harde gront is een seer vermoeijent werk, waarom den *trappers* sig hierin te helpen zoeken door te leunen op de heuppen met de handen! als dit trappen op elke staal vier of vijf keren is geschiet, men laat den veenlaagh drogen tot dat deese sy op de de hoochte dat de *stikker* of *riemer* gaan kunne aan het werk; deese steekt nu, den schuynschen kant beginnende, den gront in evenweide riemen of stroken, door midden van eenen breiden platten scherpen eyseren *graaf* of *spade*, welke stroken zo breet sijn als een turf die op sijn kant staat of overent, daarnaar begint den *riemer* de *veenstaal* over dwarsch te stikken op den selfden maat; of te voorsien van insneidenslijnen, zodat het nu geheel *gestiktte* veen eenigermaatte den aansien van een dampbort hebbe.

XVI. Allen hoop op vreden opgegeeven sijnde, en de staaten deeser gewesten sig selve moettende bekennen; den neederlaagh by *Gemblours* harer besluiteloosheit een gevolgh was, wierppen sig dit eyndelijk insienden nu de Prins in de armmen en besluiten voortaan na sijnen raat meer te luistteren en hem te machtigen: in gemeen overlegh met de aardshertog **MATTHIAS** en den Raat van Staate in den weis te voorsien van de oorloch te voerren, sonder, dat hy sou hebben nodig hen te voore raat te vraaggen! Tot het voorzetten van den oorloch wierden door de Prins maandenlijks nu eertst 400,000 en weldra 600,000 guldens aangewijst; nieuwe troepen werden geworven: en ieder hunner kreech eene bevelheberspost, ten eynde de naarijver en de nijt der Neederlantsche eedelen te ondwaapnen? Voorlopig werdt benoemt tot opperbevelhebber van den op te rigte leeger den Graaf **VAN BOSSU**; de Paltzgraafh **JAN KASIMIR** wierd gemagticht 3000 ruyteren, en even vele voetknegttten te neemen in soldei: ten eynde onmiddelyk te kunnen betaalen der te werven troepen hantgelt sloot den

Prins eenen leening met de Antwerpenaren van 120,000 guldens. Terwijl van de levensmiddellen en de in- en uitgevoert weesende koopwaaren wiert geheft een buytengewoon regt tot het vinden der penninggen bewilligt door de Staaten.

XVII. *Nederlant* de toevluchtsoord van staatkundige en gotsdienstige ballinggen uit alle landden van *Europa*; den baakermat van de gewigtigste geschriften oover godsdienst en staatsregt dier tyden; de siel van de warelthandel: onddervont naturelik op digt- en letterkunst van dit alles geduurende den voorrigen eeu een naardelige invloet! spoeddig by toencemende reikdom en weelde ontbrak het niet soseer aan civrige beschermers der fraaie letren en beoeffennaars, dan aan oorspronkleke vernuftten. Terweil het zo uitgebryde voor den belanghebbenden, zo dorren velt der twistschriften voor de toeschouwers spoeddig allen digtterleken geestverheffink teegens werkte; en de verspryde roem van CORNEILLE, RACINE, MOLIERE, BOILEAU, enz. door *Frankreiks* meestallen seer beschaafde uitgeweeken een sugt opwekte tot naarvolgging dien het stoutheit, oorspronkleke en egt digtterleke der vrougere digtters, en het sinreike en deftige onser prosaschreivers deeden verloorren gaan in den begin des agtiendden eewes. Allenks vormdden sig wel, verschillende genoodschappen die sig vooral toeleiden op het behouwen van eenen suyveren taal. Maar spoeddig in eenen buitenspoorgen vitzugt haare poggingen ontaardden, welke allen kragt en swier, om er eenen eentoonigen geleikmatigheit en onbehaagelijken glatheit voor in den plaas te stellen, uitdoofde, waardoor onse moedertaal verarmt, geenszins verreikt wierdt. Neemen wy egter hierby in aanmerkking dat in het oovrig *Europa* ook de algemene zugt na rust vooral door uitputting, geenzints in den eersten helft des agtiendden eewes op de bloey der letterkunst voordelig werkte? Beginden in *Frankreik* al VOLTAIRE en ROUSSEAU te schittren, *Britannië* besat genen SHAKSPERE nog MILTON, *Spanje* en *Portugal* genen CERVANTES nog CAMOËNS, *Italië* genen TASSO meer, en *Duitslant* kon noch boogen op genen LESSING, KLOPSTOCK, GÖTTE nog SCHILLER: de vervalting onser letterkunst was geensints ook plodzeling; en niettegenstaande het toeneement gebrek in den begin des agtiendden eewes aan oorspronklekheit en kragt ons ontbrak het niet geheel aan verdienstelike schreivers en digtters. Terweil wij reeds weeder merkkeliken vooruitgank bespeurren omtrend den middel deesser selfde eeu.

XVIII. Van den Romynschen heerschapy leeveren de laatste jaaren mennichvoudige teegenstellingen op! Voorduuring van vrougere beschaaving neevens indringgende en den overhand kryggende barbaarsheit: oostersse pragt aan den hoove by den neipensten armoede in de gewesten; singenot en tomelose sedeloosheit by sombber bygeloof en overhelling tot een bespieggelent leeven. Despotisch blyft het staatsweesen, maar het gezach meer door magttige gunstelingen als door de kaysers self wiert uitgeoeffent? In de hoofzaak bleef echter op deese grontslagen het bestuur rustten, welken CONSTANTINUS hieraan hat gegeven. Ondvolkt waaren veele gewesten door den ooverweldeging der barbaaren en drukkende belastingen en als het waare in woestteneien herschept, de bewooners van het lant waaren meestens slaven of *Colonisten* en de steeden voornamelijk in *Gallië* door stremming der nyverheit, oorloch en druk der belastingen meest allen ten grondde gegaan. In de magt der vreemdde volkkeren was reets lang het West-Romynsche Reik voor synen ondergank, door het weggeeven der hoge staatsampten aan barbaaren; en door de betaalling van vreemdde huurbendden met landderyen, vooral aan de grensen? De seedenbedorvenheit was slegts vermeerdert door de elende van den tijt, en desteminder kon het Christtendom paal en perk hieraan stellen, daar de geestelikeit sig meest beesig hielt met iedle twistpunten; of sig oovergaf aan werreltsche geneugttens. Verschijden der laaste keyzers begunstigden noch wel door oprigting en ondersteuning van schoolen weettenschaplyke beschaving: maar duurde in het Oost-Romynsche Reik ook al vatberheit voor letterkunstige studiën voort, en kan de Gotgeleertheit verschijden belanggryke naamen; niet alleen van Grieksche, maar ook van Lateinsche schreivers; aanweisen, en verdiennen eenen geschiettschreiver als AMMIANUS MARCELLINUS en eenen MARCIANUS CAPELLA weegens syne *Encyklopaedie* ook vermelt te worden; so is uit de geschriften deeser mannen de diepe vervalling van de weettenschaplyke geest en van de beschaaving in het Westen tog self genoechszaam op te maaken.

AANHANGSEL.

Daar de plaatsing van den klemtoon bij de uitspraak van eigenamen den leerlingen dikwerf bezwaarlijk valt, laten wij hier eenige der voornaamste regels ten dien aanzien tot leiddraad volgen, doch verwijzen overigens naar het werkje van M. J. ADRIANI, *de Prosodist of Woordenlijst voor de uitspraak*, 2de veel vermeerderde en verbeterde uitgave, Groningen, bij J. OOMKENS, 1827.

De klemtoon moet worden geplaatst:

- 1°. In Nederlandsche woorden, uitgaande op *aal*, *dam*, *dijk*, *ham*, *hem*, *horn*, *sluis*, *veen*, *waard*, *weerd*, *zand* en *zwaag*, op de laatste lettergreep, bijv.: *KANAAL*, *Ipendam*, *Kwa-dijk*, *Kortehem*, *Avenhorn*, *Maaslandsluis*, *Kamperveen*, *Valkenswaard*, *Kadzand*, *Kollumerzwaag*.
- 2°. In Nederlandsche woorden, op het einde samengesteld met *sloot*, indien zij uit meer dan twee lettergrepen bestaan *meestal*, en bestaan zij uit slechts twee lettergrepen *altijd*, op *sloot*, bijv.: *Akersloot*, *Boomsloot*.
- 3°. In Nederlandsche woorden, uitgaande op *huizen*, op de tweede lettergreep van achteren, bijv.: *Idzegahuisen*.
- 4°. In Nederlandsche woorden, uitgaande op *werd*, nooit op de laatste lettergreep, bijv.: *Kimsword*.
- 5°. In Basterdwoorden, uitgaande op *iek*, op de laatste lettergreep, bijv.: *Republiek*.
- 6°. In Basterdwoorden, uitgaande op *ie* en uit het Grieksch ontleend, meest op de laatste lettergreep, bijv.: *Parodie*.
- 7°. In Basterdwoorden, uitgaande op *ide*, op de voorlaatste lettergreep, bijv.: *Ellipsoide*, *Pyramide*.
- 8°. In Nederlandsche en Deutsche woorden van meer dan twee lettergrepen, uitgaande op *heim* en *ingen*, op de derde lettergreep van achteren, of vroeger, bijv.: *Sassenheim*, *Hildesheim*, *Jemmingen*.
- 9°. In Nederlandsche en Deutsche woorden, uitgaande op *rode*, meest op de eerste lettergreep, bijv.: *Oedenrode*, *Wernigerode*.
- 10°. In Nederlandsche en Deutsche woorden, uitgaande op *berg*, *borg* en *burg*, nooit op de laatste lettergreep, bijv.: *Hillegondsberg*, *Merseburg*.

- 11°. In Duitſche woorden, uitgaande op *nitz*, nooit op de laatste lettergreep, bijv.: *PILnitz*.
- 12°. In Fransche woorden, uitgaande op *eres*, op de voorlaatſte lettergreep, bijv.: *Mezieres* (de *z* uit te ſpreken *è*).
- 13°. In Engeliſche woorden, uitgaande op *ton*, waar zulks moge lijk is op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *MIDDLEton*.
- 14°. In Russiſche woorden, uitgaande op *gorod*, op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *WasiLigorod*.
- 15°. In Latijnsche woorden, uitgaande op *alis*, *anus* (*ana*, *anum*), *ator*, *durum*, *inus* (*ina*, *inum*), *osus* (*osa*, *osum*) en *unus* (*una*, *unum*), op de voorlaatſte lettergreep, bijv.: *Mercurialis*, *Majorianus*, *Dictator*, *Spectator*, *Lactodurum*, *Antoninus*, *Messalina*, *Palmosa*, *Neptunus*, *Lugdunum*.
- 16°. In Latijnsche woorden, uitgaande op *iger*, *inius* (*inia*, *inium*), *olus* (*ola*, *olum*) en *ulus* (*ula*, *ulum*), waar zulks mogelijk is op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *Scaliger*, *Plinius*, *Hispaniola*, *Mirandola*, *Padula*, *Regulus*.
- 17°. In Grieksche woorden, uitgaande op *aces*, *ades*, *adus*, *amas*, *amus*, *ares*, *aris*, *arus*, *asis*, *asus*, *atis*, *chorus*, *e*, *eus*, *genes*, *gonus* (*gone*, *goni*), *goras*, *idas*, *ilus*, *kles*, *krates*, *kritus*, *lemus*, *logus*, *machus* (*mache*), *medon*, *menes*, *menus*, *nymus*, *ochus*, *odus*, *oë*, *ois*, *oön*, *oüs*, *polis*, *potamus*, *phanes*, *philus*, *phon*, *phone*, *phorus*, *sthenes*, *stratus*, *syne*, *teles*, *xenus* (*xena*) en *yon*, waar zulks mogelijk is op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *Arsaces*, *Alcibiades*, *Enceladus*, *Hippodamas*, *Pergamus*, *Patara*, *Damaris*, *Tartarus*, *Pegasus*, *Parysatis*, *Stesichorus*, *Niobe*, *Makareus*, *Diogenes*, *Antigonus*, *Evagoras*, *Pelopidas*, *Penthilus*, *Themistokles*, *Agathokles*, *Sokrates*, *Kallikrates*, *Demokritus*, *Neoptolemus*, *Palaeologus*, *Andromache*, *Promachus*, *Laomedon*, *Hippomenes*, *Aristomenes*, *Orchomenus*, *Abdonymus*, *Antiochus*, *Exodus*, *Leukothoë*, *Asterois*, *Laokoön*, *Pirithoüs*, *Albanopolis*, *Aspropotamus*, *Aristophanes*, *Herophilus*, *Ktesiphon*, *Tisiphone*, *Christophorus*, *Demosthenes*, *Kallistratus*, *Mnemosyne*, *Aristoteles*, *Philoxenus*, *Procyon*.

NB. De uitgang *e* is in deze en de meeste andere woorden mede eenigzins lang, als: *Dinomache*, *Melpomene*.

- 18°. In Grieksche woorden, uitgaande op *æus*, *ais*, *aon*, *archus*, *bazus*, *demus*, *dorus*, *eis*, *ene*, *etas*, *eüs*, *goge*, *ita*, *itus*,

laüs, medes, meter, mia, nesus, nice, phantes, urus, ydes en *xanes*, op de voorlaatste lettergreep, bijv.: *Lyæus, Ptolemais, Lykaon, Thaliarchus, Pharnabazus, Aristodemus, Menedemus, Apollodorus, Briseïs, Palmyrene, Nicetas, Synagoge, Akropolita, Menelaüs, Archimedes, Pyrometer, Laodamia, Chersonesus, Berenice, Hiërophantes, Palinurus, Pherecydes, Satibarzanes*.

- 19°. In Grieksche woorden, uitgaande op *agon, ion, mene* en *nides*, waar zulks mogelijk is *veeltijds* op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *Paphlagon, Marcion, Melromens, Parmenides*.
- 20°. In Grieksche woorden, uitgaande op *bulus* en *ides*, meestal op de voorlaatste lettergreep, bijv.: *Aristobulus, Aristides*.
- 21°. In Grieksche en Latijnsche woorden, uitgaande op *con, irius, ones, nax* (ten zij volgende op de Grieksche ω (oo)), waar zulks mogelijk is op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *Rubicon, Podalirius, Pictones, Pertinax*.
- 22°. In Grieksche en Latijnsche woorden, uitgaande op *atus, enor* en *erus*, op de voorlaatste lettergreep, bijv.: *Leonnatus, Tenor, Severus*.
- 23°. In Grieksche en Latijnsche woorden, uitgaande op *ia, ië, ias* en *ius*, waar zulks mogelijk is *meest* op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *Paphia, Asië, Papias, Harmodius, Ligarius*; daarentegen hebben *Darius, Thalia, Antiochië, Alexandrië* en andere Grieksche woorden, welke in het oorspronkelijke met *ei* geschreven worden, als *Odeon, Aristogiton*, enz., den klemtoon op de voorlaatste lettergreep.
- 24°. In vreemde woorden, uitgaande op *more*, op de voorlaatste lettergreep, bijv.: *Sykomore, Baltimore*.
- 25°. In Hebreuwsche woorden, uitgaande op *melech, aïm, azar* en *ezer*, op de voorlaatste lettergreep, bijv.: *Abimelech, Mahanaïm, Eleazar, Salmanezer*.
- 26°. In Hebreuwsche woorden, uitgaande op *aël* en *iël*, waar zulks mogelijk is op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *Subaël, Selumiël*.
- 27°. In Hebreuwsche woorden, uitgaande op *oth*, op de laatste lettergreep, bijv.: *Sebaoth*.

DRUKFEILEN IN DE WOORDENLIJST.

Bottel, O.	<i>lees: V.</i>	Maand, M.	<i>lees: V.</i>
Capitool, M.	» O.	Makreel, V.	» M.
Dadel, M.	» V., <i>vrucht.</i>	Pruik, M.	» V.
Dons, V.	» O.	Slijk, V.	» O.
Eik, O.	» M.	Smak, M. <i>van wal</i>	» <i>val.</i>
Erratum, V.	» O.	Spui, V.	» O.
Formule, O.	» V.	Staketsel, V.	» O.
Glas, G.	» O.	Stomp (<i>deel</i>), O.	» V.
Hond,	» M.	Teen (<i>twijg</i>), O.	» V.
Hoofd, V.	» O.	Teug, O.	» V.
Jaarboek, V.	» O.	Ticht, M.	» V.
Kardoes, K.	» V.	Touw, V.	» O.
Klont, O.	» V.	Trom, M.	» V.
Kolijk, M.	» O.	Truweel, V.	» O.
Konkel, O.	» V.	Vacht, M.	» V.
Koog, O.	» V.	Vijg, O.	» V.
Kortaadje, O.	» V.	Wolf, V.	» M.
Kot, V.	» O.	Zwafel, V.	» <i>zwavel.</i>
Krijt, M.	» O.		

AANHANGSEL.

Barrière, V.	Kalender, M.	Rail, V., <i>radleider.</i>
Bazar, M.	Locomotief, V., <i>wagen.</i>	Smaak, M.
Casino, O.	Ministerie, O.	Staar, V.
Console, V.	Museum, O.	Tender, M., <i>wagen.</i>
Courtine, V.	Odeon, O.	Tunnel, M.
Chiffonnière, V.	Panorama, O.	Waggon, M.
Folio, V.	Prospectus, M. en O.	

Op bladz. 11, regel 27^b—29 door te halen.

Bladz. 41, Regel 37 staat: Formule, O. Lees: Formule, V.